

ІГОР
ПАВЛЮК

Роман

Львів
Видавництво «Світ»
2020

Павлюк Ігор

П12 Буг : роман / І. Павлюк. – Львів : Світ, 2020. – 328 с.

ISBN 978-966-914-237-5

Роман відомого українського письменника «Буг» – про реальні події на волинському Поліссі після Другої світової війни. Школярі однієї з місцевих шкіл на Волині, де народилася УПА, організували Молодіжну організацію націоналістів, за що були жорстоко покарані радянською владою.

Роман, пересипаний віршами улюбленого поета однієї з головних героїнь роману Андрія Наюка, – про психологію, філософію, ідеологію патріотизму. В ньому багато романтичного кохання і тілесних утіх, страждання, жертвності й зради, видінь і фантазмагорій, прозрінь і передбачень сучасної війни, хоча написаний він ще 2007 р. Вставні новели про Золоту Рибку природно інтегрують роман із екзистенцією Буття у всіх його мікро- і макровимірах та пульсаціях.

УДК 821.161.2-3

ISBN 978-966-914-237-5

© Павлюк І., 2020
© Видавництво «Світ», 2020

Молодіжна організація націоналістів (МОН) насправді існувала на волинському Поліссі після Другої світової війни.

У романі використано розповіді одного з її учасників.

Прізвища і топоніміку змінено.

Частина перша

КРИК СОЛОНОГО СОНЦЯ

Як газове полум'я, відбите в очах молодого вовка, яріла над українським Поліссям полярна зоря.

На цих піщаних, сухих і мохових землях жили тихі й затишні, як ранньоосінній ліс, люде, нащадки слов'ян-древлян, дулібів – біловолосі, прозорі, як берези, тонкі, гнучкі, як лози, прості й глибокі, тихі, як лісові озера – до пори...

До пори...

* * *

– То як, Глібе? Написав текст клятви? – запитав, зайшовши до свого шкільного товариша-десятикласника Гліба Гаруна і пересвідчившись, що хлопець удома сам, Віктор Кардаш.

– Канєчьно, – з характерним навмисним «москальським» притиском відповів рудоволосий шкільний поет. – На, читай. – Простягнув писаний хімічним олівцем чітким почерком жовтий аркушик зі шкільного зошита.

«Я, як вірний син (донька) українського народу, бачачи всі муки і знущання, які терпить наш народ, вступаю в ООН, щоб своє життя присвятити боротьбі за визволення українського народу з-під московського ярма», – пошепки читав високий, смаглявий, тоненький, не схожий на типового поліщука Віктор, вовкувато прислухаючись до наелектризованої тиші у білій «шевченківській» хаті.

– Ну як? – по-юнацьки хвацько запитав Гліб.

– Та добре, добре, – тоном старшого брата похвалив текст групової клятви Молодіжної організації націоналістів Кардаш.

– А коли будемо приймати?

– Скоро, скоро... вирішимо на днях.

Прийшла Глібова мама, заварила хлопцям чаю із багатих поліських трав, і вони знову усаїтнілись у Глібовій кімнаті – «робити уроки».

– Як там Майя твоя? – багатозначно запитав Віктора Гліб. – Ви вже хоч цілувалися?

– А... – різкувато махнув рукою той, ніби відмахуючись від теми, яку ще місяць-другий тому сам любив обсмаковувати з другом, у думках го-

лублячи свою палку юнацьку любов – однокласницю Майю Криницьку.

– Добре, не маєш бажання говорити про любов – то давай про справу сьогодні, – продовжував тихий, але затятий Гліб.

– А нас твоя мама не чує?

– Ні, вона не слухає. Їй не до того після добової роботи санітаркою в тубдиспансері. То як тобі Грушевський? Прочитав?

– Ага. Всю його «Історію України-Руси». Аж п'яний ходив. Ото-то поезія! Ото наші предки потужно і дзвінко – мов крик тятиви! – жили. А ми здрибніли якось, віддалися в рабство москалям...

– Кумуну будуємо...

– Знаєш, у комуні теж є щось добре, притягальне. Мій батько, наприклад, із багатодітної сім'ї – шістнадцятеро їх було, вижило..., а було більше двадцяти. Стояла у них величезна піч, де вони спали, величезний казан, з якого їли картоплю. Жили весело і дружно, хоча й важко – разом працювали, разом співали... коли били одного – боліло всіх, коли раділи всі – було весело... всім. Такі-ось комуні бувають не лише сімейними: весело і дружно живуть інколи сирітські будинки, будинки перестарілих, навіть... деякі колгоспи... на зорі їх існування.

Гліб слухав із роззявленим ротом, не наважуючись щось заперечити товаришеві, який, від-

чуваючи його заціпеніння від такого ідеологічного провалу, поспішно виправився:

– Тобто – якщо вже й комуна, то хай буде національна, наша, а не якась єврейсько-кацапська, без запаху... без смаку... Була ж Запорозька Січ... Її теж можна комуною назвати...

– А мені більше куркулі до душі, хуторяни, одноосібники... чи шо. Я теж люблю дружбу романтичних особистостей, а не сірих мишок.

– Але ж орли не збиваються у зграї! А ось горобці, навіть ворони здобич зграями добувають, різні грифи-стерв'ятники...

– Горді й вільні, сильні птахи зграями у вирій хіба що збираються або об'єднуються під час битви їхніх пернатих братів з ворогами. Так, відома дивна битва орлів із лелеками десь у степовому небі. Пів неба закрили орли, пів неба – лелеки. Билися-билися... степ був укритий мертвими красивими птахами – і тонкошиїми лелеками, і тугошиїми орлами. Перемогли, як не дивно, лелеки...

– А за що боролися?

– А ніхто не знає. Ніякі ці... як їх... орнітологи – не пояснили... До речі, про орнітологів я в одній партійно-агітаційній книжці вчитав анекдот.

– Розкажи.

– Прийшли до одного попа його колеги на його ж день народження. Матушка накрила ба-

ганий стіл, але щось там неправильно зробила, як кажуть: вмiла зготувати, але не вмiла подати... і її чоловік – піп – ударив її! Інші попи, ясне дело, обурилися, встали і вийшли з-за столу. Пізніше організували дикому батюшці церковний суд чи там самосуд... Як же, ви, отче, могли так аморально вчинити? – запитав строгий і грубий єпископ. – Ви ж поставлені, щоби вчити людей тірпенію, послушанію, моральності... Всевишнім поставлені... а Ви собі дозволили жінку набити!» – «Та ж орнітолог не зобов'язаний уміти літати!» – відповів йому на це священник. Орнітолог – це науковець, який досліджує різні види птахів, знаєш?..

Гліб зайшовся здоровим сміхом юнака-ідеаліста:

– Да... комуніст не мусить будувати комунізм, – чомусь підсумував він.

«Ха-ха-ха-ха!», – розгонисто реготали хлопці, аж до кімнати зайшла Глібова мама.

– Ви що? Блекоти об'їлися? – запитала вона, але переконавшись, що з хлопцями все гаразд, пішла на кухню.

Хлопці ще трохи поговорили про кохання, і Віктор пішов додому, а Гліб – допомагати мамі поратися, бо був час післявоєнний, тяжкий, шинельний. Сіяли жито, а сходили часто німецькі та радянські міни, снаряди, автомати, гранати... Скільки-то хлопців позбулися пальців, рук, ніг,

а то й життя, полакомившись на споконвічний притягальний винахід людства – зброю, від якої віяло незбагненою, нетутешньою силою, магією.

Направду: історія людства – це історія воєн, бо життя – це боротьба, а справжній прояв боротьби – це війна. Це – Вій... на. Підсвідома тяга до тліну, до безодні, до потойбіччя...

* * *

Війни змінювалися перемир'ями у різних куточках Землі, як весна – літом, літо – зимою – через осінь.

Осінь мудра, душевна.

Ох, осінь... Вона – Душа. Особлива поліська осінь... Поліська осінь особлива.

Передавати її найкраще нотами та фарбами, бо вона поза словами. Десь між людською гідною бідністю і космічно-божественною щедрістю, яка обіцяє Щось лише там, після фізичної смерті, у тому невидимому світі, якого бояться і до якого прагнуть неприкаяні.

Журавлина душа осені летить крізь золото до... до срібла, до моря, до світла, до спокою, до себе.

Жоден поет не вичерпав осені. Бо якби вичерпав – її б уже не було... Не було б уже й поета, адже Бог, якщо хоче покарати істоту, дає їй саме те, чого вона сама собі нестерпно забажала.

Отож, тонко присутня, навіть іконно видима, але не привласнена і справедлива, як Всевишній, поліська осінь стала батьківщиною бунтуюної крові післявоєнних старшокласників Круківської середньої школи, членів підпільної патріотичної організації – МОН – яко весняного молочно-кров'яного вибуху серед сонно-плодовитого сухозлоття осені.

Лісової осені.

Поліської осені.

ЗНАЙОМСТВО ЗІ ЗОЛОТОЮ РИБКОЮ

Тим часом у високій глибині української долі Чорного моря жила-була Золота Рибка.

Рибка наша, мало того, що була золотою, була ще й глибоководною.

А до сюжету роману вона має такий стосунок, як і все у Всесвіті до всього...

Mustophum punctatum – риба-ліхтар – іменувала її Енциклопедія, бо ж енциклопедії прагнуть все і вся назвати тією мертвою латиною, як і загалом мертві хочуть швидше забрати до себе живих.

Серед інших булькатих, плескатих, горбатих, дивакуватих потвор, які ніколи не бачили сонячного світла, вона була цілком гармонійно (за правилом золотого перетину) збудованою,

подібною на дитячий підводний човник, що світиться очима-ілюмінаторами у таїні океанної глибини.

Колись, ще в юності, випадково потрапила в тонюсінькі, мов радіохвиля, і міцні, мов сухожилля дикого коня, сіті, в яких якась невидима верхня сила підняла її на поверхню океану, над яким німбувала велика зоря – Сонце. Воно було спокійне й нетутешне і, здавалося, теж червоно й шипуче опускалося в океан, залишаючи замість себе на Небі міріади золотих сльозинок із внутрішнім підсвічуванням.

Золота Рибка лежала на солоній долоні дівчини Світлани, важко дихаючи рожевими, як Світланина невинність, зябрами, чекала смерті, за межею якої мав настати риб'ячий вічний спокій або ж її, риб'ячий, Рай – вічний взаємний із усім Всесвітом оргазм, екстазм – яко суміш оргазму з екстазом, тобто піднесення душевного і тілесного. Смерті, яка зазвичай приходить за нестерпним болем, не було.

Загалом зацікавлення зовнішнім світом перемагало проблеми світу внутрішнього, адже над полиново-терновими, винно-коньячними хвилями лежали складені, очевидно, Всевишнім у його далекому дитинстві, сузір'я, найцікавішим із яких було для нашої Золотої Рибки сузір'я Риби. Воно лежало в Зодіаку між Водолієм і Овном, займало у Небі площу 889,4 квадратного

градуса, містило 129 зір, які було видно навіть неозброєним оком, ділилося на Північну Рибу (під «Андромеданом») і Західну Рибу (між Пега-сом і Водолієм). Латинська назва – Pisces.

Кров'яно-солонувата вода в пластмасовій посудині, куди Світлана опустила Золоту Рибку, була прозорою і ледь-ледь здригалася, нагаду-ючи риб'ячу шкіру, від похитування на хвилях океану невеликої старіючої зграбної яхти Ін-ституту океанології Національної академії наук України, в якому дівчина працювала молод-шим науковим співробітником. Досліджували морські та океанні глибини, де без сонячного світла, у повному мороці жили-були морські лі-лії, риби з телескопічними очима, морські па-вуки, морські їжаки, різні голотурії, корали, а також отака ось Золота Рибка-ліхтар, яку Світ-лана зловила і, поставивши якийсь маленький кліпсовий датчик на чутливу губу-ніс, що нею вона шукає поживу, знову опустила на глибину 7500 метрів.

Разом із Золотою Рибкою в океан повністю сховалося Сонце.

АТМОСФЕРА В ПОЛІСЬКОМУ МІСТЕЧКУ

У цей же час життя людське на суші падало в ціні, хоча війни не було.

Сьогодні, 22 вересня 2004 р., зранку, пенсіонерка з поліського містечка Круків, колишня вчителька англійської мови місцевої середньої школи Софія Зябрицька розбила дзеркало на одинадцять холодних спалахів. На свіжопобіленій стелі «брежнєвського» («учительського») двоповерхового облупленого зовні будинку засміялися сонячні зайчики, вовчики, лисички...

22 вересня – осіннє рівнодення, початок затяжних дощів, але за синім вікном поки що було синьо і сумно. Природа готувалася до сну, озолочуючи останню вирійну пташину, затуманюючи, засніжуючи біль душевних тіл і отілеснених душ. Вічно юна душа може зіграти роль старого тіла. Так само було вже дуже давно, сотні мільйонів років, коли ще на планеті не було людини, але вже було те, що називаємо життям, яке нібито через нас, людей, самоусвідомлюється, росте, утікаючи від болю у світло чи забуття.

Сон природи мав би бути репетицією її смерті, а смерть – жаданою чорною дірою, яка поглинає усе, що невідомо ким створене і невідомо куди росте-летить.

Воно хоче само себе запам'ятати, стиснувшись до атома, клітини, пісні, комп'ютерного диска...

Воно тримається на любові, надії, вірі, які не зникають, як і матерія, лише взаємозмінюються.

Воно боїться вірусів і паразитів.

Зі старих срібно-золотистих яблунь падали червоні яблука, а з неба – зорі. І ті, й ті здавалися нічиїми, не рахованими, хоча насправді, як сказано в Біблії, кожна волосинка порахована, кожний атом.

Половина жителів Крукова була на заробітках у чужих землях, а з другої половини половина – алкоголіки, дрібні й середні бандюгани сиділи по тюрмах: той «узяв» мішок зерна в уже неіснуючому колгоспі, той пляшку горілки в задимленому і дрімучому, як душа яничара, місцевому барі.

Війни, слава Богу, не було, але сім'ї сиротіли так, як під час воєн. Мало яка сім'я була повною, ще менше було сімейних гнізд, у яких би мати, батько і діти разом жили: щоби сім'я була неголодна й нехолодна, хтось із батьків або й обоє мусили їхати в Росію, Польщу, Німеччину, Іспанію, Італію, Швецію... чи ще кудись далі, залишаючи дітей на дідів-прадідів.

Природно-суспільний ритм на цій частині планети був збитий, як, урешті, й загальний ритм цвітіння та дозрівання... А збитий ритм – передвісник смерті.

І тепер жоден прогнозист природи не міг гарантувати, що «якщо на ялинах вирости шишки на нижніх гілках – на ранні морози, а на верхніх

гілках – на пізні», або «кури починають рано лянати – до ранньої й холодної зими, а коли довго не скидають пир'я, то осінь буде сухою», чи коли «бджоли щільно затягують вічка у вуликах прополісом – на холодну зиму»...

І чи є тепер люди, які спостерігають за вітром під час дощу: адже коли його напрямок змінюється проти годинникової стрілки – чекай на потепління...

Винні у цьому були всі й ніхто: людство плодилося, перетворюючи культуру на цивілізацію, а цивілізацію – на радіацію, шкідливу для органічного життя неорганічну хімію.

Сум і темінь приходили самі, а світло і радість треба було створювати, проходячи через біль, – фізичний і духовний. І оцей зв'язок між фізичним і душевним болем – найперший предмет літератури, релігії, філософії, психології... загалом усієї гуманітарної сфери реального й альтернативного світів.

Біль ушляхетнював – або убивав, так і так наближуючи його носія до Кінця–Початку, до Солоного Світла або Солодкого Спокою, райського вогню чи пекельного болота. Передбачити оті Світло чи Спокій було ще важче, аніж погоду: «ранком чути запах сажі – надвечір збереться велика злива» або «якщо під час вечірнього доїння вим'я в корови потверділо – наступного дня буде похолодання»...

Усі Світові релігії передбачають Погоду Душі, але поки що жоден прогноз не підтвердився.

Блукають космосом вічні, як душі, вітри і шукають притулку... у сльозині – святій воді, росині, горілці...

* * *

Софія Ананіївна, яка жила у Крукові давно, заварила собі трав'яний чай, гріючи ще незморшкуваті руки кружкою з ним, гарячим. Готувала виступ на організовану нею ж Оказію, на яку мали з'їхатися вцілілі герої підпільної боротьби за свободу з усього світу, де вони, вже старенькі, тепер були, хто як урятувавшись від німецького чи радянського концентраційного табору, просто дурної кулі, яка десятки тисяч тих же євреїв, поляків, українців, росіян цього лісового озерного містечка поцілувала намертво і залишила навіки у білоглиняних (саме з такої глини Всевишній, очевидно, ліпив людину) кар'єрах-могилах, відірвавши їх від батьків, коханих, діток і онуків... самої щедрої і густої, аж містичної поліської природи.

Софія Ананіївна ж, як нерозтрачено енергійна (ніколи не була заміжня), розумна (колись працювала якийсь час у педінституті), гримуча суміш із крові різних національностей, до пенсії викладала англійську мову в місцевій загально-

освітній середній школі. А ще давала приватні уроки англійської, заробивши тим самим серед своїх учнів душевно-всепрощальне прізвисько «Во-очь», бо формуючи у них правильну («льондонську») вимову, «прононс», згортала у ніжну спіральку паперову стрічку і казала говорити «what» самим диханням на неї, від якого вона, стрічка, мала розкручуватись.

«Вочь... вочь!.. во-очь!» – смішно і незлобно перекривляли Софію Ананіївну діти, віртуально демонструючи, як саме вона їх «вчить».

Звичайно, все те колись дійшло до неї, але вона продовжувала залишатися сама собою, за що викликала повагу навіть у тих, хто її, рудувату й дещо енергетично нахабну, не любив.

Отож, Софія Ананіївна писала сценарій свята і листи до тих, кого мала запросити на свято зустрічі з героями Молодіжної організації націоналістів, учасниками якої були тодішні школярі цієї ж місцевої школи, коли ще Круків (колишній Липиїв; назва походить від давнього власника селища – якогось там магната Липийського) був райськи-районним центром. Тепер частини муніципів уже не було на цьому світі, частина жила в Україні, частина – за кордоном: хтось у Америці, хтось у Росії, хтось в Ізраїлі. Хто де і хто як.

Почуваючись медіумом, посередником між сучасням і часом Другої світової війни, Софія Ананіївна не зважала на простір, бігаючи ра-

зом зі школярками-ентузіастками на цвинтар (прибирати могили героїв і їхніх родичів), організовуючи кошти та майстрів для спорудження пам'ятного знака на місці розстрілу нацистами єврейських сімей, українських патріотів, прикрашаючи зал у запущеному за роки Незалежності місцевому будинку культури.

Словом, такої ірраціональної, але не релігійно-фанатичної трати енергії на незвичний після парадно-радянських ритуал містечко, яке за останні роки стало селом (майже кожна сім'я завела корову і свинку, щоби вижити), не бачило давно. Бо все тут було занехаяне: книжкові магазини, як колись церкви в Радянському Союзі, – поруйновані, розтягнуті, упосліджені, дороги – розбиті, із глибокими, неначе очі мертвого, калюжами. Як паперові квіти на могилах, блищали вивісками бари-магазини та магазини-бари з якимись есперантними написами: «Лукойл», «Кумрадос», «Вібретто»...

Синенька православна церква московського патріархату трималася завдяки ентузіазму породистого, високого, чорнокосого котоподібного попа Мілетія, який, будучи на доброму рахунку в єпископа, вмів збирати гроші з пастви, розпоряджатися ними так, щоби й на обслуговування його іномарки вистарчало, на дружину, двох діток-дівчаток, і щоби й парафіяни суттєвих претензій не мали, бо організовував часті поїздки до

святих місць, справно провадив релігійні свята. Здавалося, не було болючих зазорів і в стосунках Мілетія з місцевою світською владою, репрезентованою колишнім учителем початкових класів місцевої школи Прокопом Ернестовичем Поляковим, який прийшов на зміну п'яниці й пофігісту Олександрові Яковичу Мегері.

Зябрицька сама не знала, чому їй не сидиться вдома, скромно і спокійно, як сотні, тисячі її ровесників-пенсіонерів, яких усіх (і вчителів, і селян, і ніколи-ніде-непрацюючих гультяїв) Нова влада зрівняла у пенсіях. Роботи на городі вона не любила, ні корови, ні кози, ні (тим більше) свині не тримала ніколи. Нерозтрачену ніжність не хотілося топити в самогонці, бо й не любила Софія Ананіївна горілки: так, могла випити 50–100 грам за святковим столом – не більше, для годиться, щоб не подумали, що «хора» або «сволоч хитра», як любив казати її колишній «ухажор» Петро Макарович Манійчук – майстер місцевого професійно-технічного училища, потім алкоголік-пенсіонер, тепер активний член секти християн віри євангельської про тих, хто зовсім «у рот не бере».

Зябрицька брала, але як ритуал, а не як комплекс, тобто жодного фізичного чи метафізичного ефекту від спиртного різних сортів і видів не відчувала, як відчувала його від організаторської роботи. Навіть колишне кохання і педаго-

гіка не давали їй того катарсису, що приносила організація різних часів на одному просторі, впорядкування хаосу та охаотичнення порядку. І, не шкодуючи енергії, Софія Ананіївна свято вірила, що всі ті її організації, у цьому випадку «Зустріч із монівцями» – Діло Святе, угодне осінньому Небу, а отже, і Всеблагому, вірі у якого віддавалася двоюрідна сестра Зябрицької – Софія Теофілівна Волошкевич, як сама Ананіївна організаторській діяльності.

Дві Софії (сестри по батьковій лінії) так до кінця і не розуміли одна одної, хоча десь у таємних генетичних глибинах природи їхніх фанатизмів подавали одна одній руки.

Софія Теофілівна ревно чекала Страшного Суду, вгадуючи у кожній природній чи суспільній новині його перші прикмети, і якесь оте нетутешнє «упоєніє у бездни мрачної на краю» просвічувалося на її блідому, майже паперовому лиці. Ревно молячись і постуючи, вона жила як черниця в миру, дратуючи такою своєю ревністю мешканців Крукова, в одних викликаючи іронію, в інших цинізм. Але вона не зважала на людське, бо ж відомо, що ті, хто сильно любить Бога, – безумні перед людьми, а ті, хто людей, – безумні перед Богом. І загалом: похвала від людей позбавляє нас похвали від Господа. Мабуть, так воно і є, бо це логічно в контексті закону збереження і перетворення енергії, яка є всім.

Єднало двох Софій те, що обидві вони майже не залежали від погоди природи. Ананіївна підпорядковувала своє буття нею самою запрограмованим датам зборів, масових акцій, святкувань, а Софія Теофілівна – церковному православному календарю: жодна Служба Божа у їхній синенькій, мов очі поліського білявого хлопчика, церкві не обходилася без неї, жодна поїздка по святих місцях... до мощей.

І тій, і тій була чужа святопервісна несвобода сусідок-селянок від погоди, яка регламентувала земляні роботи, корів, курей, які ритмічно вимагали уваги до себе, сковуючи свободу тих, хто їх приручив, кого вони годували, не дозволяючи покинути їх, забути більш ніж на добу.

Люди всі починали з цього.

Цю селянську солодку, може, навіть, святу несвободу дехто називав справжнім аристократизмом, адже залежати від природних стихій – благородніше, ніж від електронного годинника, начальника, президента, розкладу руху... настрою президента сусідньої країни чи союзу країн, чи імперії...

І в Софії Ананіївни, і в Софії Теофілівни було однаково бідне повоєнне суконне дитинство, особливо нещасне в Софії Теофілівни, яка виросла без батька, лише з мамою та двома молодшими сестрами, які більше дружили між собою і були іншими, дуже любили (на відміну від

старшої сестри) землю і рідне Полісся, в грибно-ягідних лісах якого тепер, у пенсійному віці, пропадали... як Софія Теофілівна у церкві, а Софія Ананіївна – в організації Зустрічей, Парадів, Дифіляд, Церемоній, Тризн... Інавгурацій.

І в Софії Теофілівни, обличчя якої від постійних постів і боротьби з болем зробилося подібним на біле зів'яле серце, і в двох її молодших (тепер уже пенсіонерок) сестер були чоловіки. У середульшої – Рогніди Теофілівни – тихий інженер-винахідник Іван Матвійович, у наймолодшої – Мідії Теофілівни – «дядя Стьопа», завгосп дитсадка. У самої Софії Теофілівни – майстер виробничого навчання Дем'ян Касіянович.

Усі чоловіки теж уже були пенсіонерами і на решті могли стати, як і їхні дружини, самі собою: Іван Матвійович придумав плуг-плоскоріз із вітрилом, дядько Степан запоем читав лірику Сергія Єсеніна, гнав і пив «калганівку», Дем'ян Касіянович цілими днями складав зі старих і нових запчастин трактор.

Об'єднував усіх ліс.

Вони – тітка Мідія, тітка Рогніда, дядько Степан, дядько Іван – любили його затятою, затяжною дитячою, первісною любов'ю. Іван Матвійович переховувався в лісі навіть від своєї трохи пилястої, з аристократично-міщансько-провінційними замашками «Рогнідушки», повертаючись із повними лантухами ягід, гри-

бів, лікарських трав. Рогніда Теофілівна ж із Мідією Теофілівною загалом вели смачне життя вільних задоволених життям романтично-природних дам, які кращі роки віддали педагогіці: їздили в гості до племінників у столицю, дачникували та лісували, не забували про внучок (чомусь у всіх були тільки внучки). Рогніда Теофілівна ще затято давала завдання «своїй половині» (Івану Матвійовичу): то камін збудувати, то басейн, то купити «авто». Виконуючи «через себе» ці екзотично-романтичні забаганки своєї домоуправниці, колишній інженер-меліоратор ночами конструював свою ще студентську мрію: плоскоріз із вітрилом... вітрильник-плуг.

Дем'ян Касіянович любив їздити з дружбанамі до лісу на заготівлю дров, яка завжди закінчувалась буйною тризною по зрубаних деревах. Лісоруби напивалися глибоко і дружно.

Софія Теофілівна ж лісу не любила.

Софія Ананіївна не розуміла лісу також.

Не мали вони і домашніх тварин.

У Софії Ананіївни був, щоправда, улюблений племінник, із яким вона листувалася і чиї листи таємно довіряла для аналізу із духовної точки зору своїй двоюрідній сестрі – Софії Теофілівні, яка мала у Крукові підпільну кличку «святая». Про племінника (Бориса Брика) – сина рано померлого брата Софії Зябрицької – окрема, пізніша розмова. Поки що скажемо лише, що він був

пілотом-випробовувачем, який потрапив під скорочення збройних сил і відтоді ким тільки не працював...

А Світлана Лозко – жінка, в чийй чутливій руці нещодавно пульсувала Золота Рибка, була його зоряною коханою.

ІЗ БУТТЯ ЗОЛОТОЇ РИБКИ

Золота Рибка ще пам'ятала свою прабабусю, про яку написав казку геніальний слов'янський поет африканського походження – Олександр Пушкін. Прабабусю дід-рибалка навчив шукати загублені, затонулі скарби на дні моря-океану. Такою роботою вона, морська царівна, яка хотіла побачити свою небесну Суть – сузір'я Риби, – і зачепилася уже ближче до поверхні за старезну, як заповіт, сітку старого рибалки, розплачувалася за свою Свободу...

На жаль, Свобода її потрапила не до рук доброго діда – предка інженера-винахідника, – а до рук баби, його супруги, такої собі Рогніди Теофілівни в минулому. Золота Рибка-прабабуся діставала підводні скарби для діда, який спочатку купив, як відомо, бабі корито (замість розбитого), потім розкішний особняк... І Риба це шляхетно терпіла: за щастя побачити зорі й за законом Природи треба було платити... Але була Межа, одночасно й карма в династії Зо-

лотих Риб: вони не могли нікому віддати свою сутність – бути морськими царівнами. І коли дідова баба окрім багатства захотіла ще й влади, відповідальність за яку в межах Океану Універсум поклав на Золоту Рибку, вона змушена була за законом Природи «все повернути на круги своя», залишивши Бабу при розбитому кориті, бо дід, власне, яким був, таким і зостався: добрим християнином.

Так ось, сучасна глибоководна Золота Рибка також платила за свою свободу задоволенням людських примх: бажання золота, любові, влади ... золота заради золота, влади заради влади, любові... золота заради влади, влади заради золота... Навіть золота Свободи, хоча навряд чи навпаки.

Отже, Золота Рибка, яка схотіла хоч раз у житті побачити небо, ще задовго до пінно-сталевої поверхні Океану потрапила в сіті співробітниці бідного, бо Національного, Інституту океанології Світлани Лозко, яка причепила їй до носа маленьку кліпсу з найменшою у світі відеокамерою передавання електромагнітних імпульсів на її (Світлани) мобільний телефон про візуальний чи реальний контакт із металом на дні глибокої і солоної води, адже цей метал міг бути дорогоцінним...

Тобто Золота Рибка за щастя побачити сузір'я Риби, Сонце, тобто Потойбіччя, мусила стати по-

шуковим псом жінки, яка, шукаючи свого щастя, своєї Свободи, обмежила Свободу іншої істоти, хоча, як їй здавалося, Рибка навіть фізично не постраждала від тієї маленької срібної кліпси, та й жодних зобов'язань перед нею, молодим науковцем, не мала: плавала собі та й плавала, як і раніше, може, навіть не запідозрюючи, що хтось за нею стежить і що чиєсь завдання виконує.

Урешті, за всіма нами Щось, Хтось стежить... урешті, всі ми виконуємо чиєсь завдання... Світлана показала Рибці Потойбіччя, Рибка мала знайти для неї затонулі скарби, щоби ... Світлана з Борисом могли побачити своє Потойбіччя, власне, їхнє із Золотою Рибкою спільне Потойбіччя: космос. Мільйон доларів потрібно було Світлані, щоби забрати свого коханого Бориса на космічний корабель, який летить у іншу галактику, адже квиток на цю орбітальну станцію коштував саме стільки.

Борис не знав про ці пошуки своєї коханої, хоча теж, як і вона, був не проти покинути земне життя якимось альтернативним способом: не померши і не заснувши, і не за рахунок якогось наркотику. Вічні посланці до інших світів – у цьому щось... Стати Золотою Рибкою для своїх земляків, землян, подаючи їм сигнали з глибокого, пекельно-райського космосу.

Щоправда, Центр підготовки польотом, який розігрував лотерею серед молодих людей із кра-

їн «третього світу», поставив вимогу (і, очевидно, справедливу): заплатити мільйон доларів. На пошук цього мільйона давали дев'ять місяців. Це мало бути випробувальним терміном. Кредити брати не дозволяли: заробити, виграти або... знайти. Світлана випадково (?) виграла білет-шанс на міжгалактичну подорож, коли їздила до своєї сестри в Москву й потрапила з нею на якесь телешоу.

Чутлива і скромна Світлана не хотіла, не бажала масового оприлюднення своєї сокровенної мрії, почуваючись скляною пробіркою у скляній колбі в цьому прозорому, жорсткому, сухому світі, де усамітнення можна було знайти хіба що в гробі.

Але приєднуючись до природно-енергетичної християнсько-ортодоксальної думки про самогубство як про величезний гріх, порушення законів Світобудови, Світлана (або Світлячок, як називав її Борис) вхопилася за космос, як пташина за вирій, як дитина за сон, як солдат за смерть, бо саме думка про смерть робить людину сильнішою у цьому короткому житті, учить смакувати ним і сміятися з болю, нападаючи на нього, а не цнотливо тікаючи.

За болем – кайф. За кайфом – біль. Мудріше: шукати біль, отримуючи кайф, ніж навпаки...

Прекрасним смутком кохання була оповита душа аристократично красивої Світлани до... на

жаль, одруженого, батька двох симпатичних руських донечок, який любив і їх, і свою дружину, і Світлану... тільки кожного по-іншому.

Спочатку ця драма Світланиного кохання була для неї нестерпною, і вона три роки жила в монастирі у глибочезній депресії, вийти з якої їй допоміг випадок.

Вона побачила Бориса, що прийшов у монастир, не здогадуючись про перебування там Світлани, з колегою художником-реставратором ікон, який, до речі, розповів йому страшну таємницю про рукотворне очудотворення ікони в одному зі сільських храмів, яке йому замовив сам єпископ. Тобто художник мав добитися того, щоби Матір Божа на іконі храму Святої Параскеви постійно плакала кровинкою. За це художникові були запропоновані великі гроші (які для церкви себе виправдали), бо ж потоки паломників були довгі, як Дніпро. Що придумав художник і що він ночами робив із іконою – не знав навіть сам патріарх. Це був його незапатентований винахід, який ось уже декілька років його самого і його сім'ю... Стара, відреставрована ним ікона Божої Матері тихо, болісно плакала.

Так ось, Борис зустрівся поглядом зі Світланою – як тоді, у першу їхню (випадкову) зустріч, – і вона пішла з монастиря. Але Борис, пілот-випробовувач за фахом, який покинув армію, бо там уже не було на чому літати, і далі

жив зі своєю сім'єю, а Світлана досліджувала морські глибини у своєму матеріально застарілому бідному Інституті океанології, звідки всі найкращі спеціалісти за останніх десять років повиїжджали за кордон, зоставивши лише пенсіонерів і таких, як Світлана, закоханих романтиків, що їх тримало тут щось більше, ніж комфорт, гроші...

Ще Світлана писала вірші від чоловічого імені, принципово не погоджуючись друкувати їх, і лише при певному настрої «дарувала свою душу» найближчим: подрузі Оксані та її чоловікові-поету, Борисові, який хоч сам віршів і не писав, зате його листи, навіть емейли, були художніми, не синтетичними, а органічними:

Сльози на годиннику... Спить Місяць. Шум нічного моря вдалині. Босі діти синю глину місять, Щоби небо виліпить мені.

Сплять орли, що з вітром наборолись. Тут, на скелях, шрами – як віки.

А душа – мов на дні моря поле. Там бажань Погашених Свічки.

Світлана читала вірші молодого сучасного поета Андрія Наюка, які їй подобались, ніби молилася, ніби співала, ніби співала, зрівноважуючи свої внутрішній і зовнішній світи.

Або ще щось таке, слов'янське:

По-космічному світяться вікна сільських осель. І одзвонені далі в рогах оленячих мліють. Україна з байстрятами попід тинами бреде, Бородату і п'яну шукає свою Рассю.

Теплі трави бентежить і дивиться ген аж туди... Там же родиться сніг і ламаються крила волі. Гостро каркають ворони в чорний, мов пір'я, дим. Хрест – як меч над Москвою, А пам'ять хреста – Як спис татаро-монголів.

Неспокійна печаль з України Європу робить. У День народження Бога ми згадуємо себе. По-осінньому світяться сині космічні тропи, І ржавіють стовпи, якими Небо Тарас підпер.

Життя для тридцятивосьмирічного Бориса Брика перебувало якраз у тому переломному періоді, коли він уже обманював себе і його, життя, придумуючи собі сенси існування і відшукуючи, вигадуючи, смаки...

Романтична мрія його – літати – була похована десять років тому разом із радянською імперією, коли військово-повітряні сили скоротили наполовину, а керувати ними прийшли люди, яких Борис не поважав, зокрема, свого безпосереднього начальника військової частини – маленького кар'єриста, агітатора, але не пілота...

Капітан Брик, вважаючи честь найвищим ірраціональним поняттям життя, вищим навіть

за любов, славу, гроші, написав рапорт на звільнення і виклично кинув його тому пузатому підполковнику, який навіть по-людськи не запитав, куди ж капітан, один із найкращих пілотів частини, нагороджений кількома орденами за участь у миротворчих операціях, іде... як він збирається годувати своїх діток, дружину.

Кілька місяців перебуваючи у вільному падинні, без сенсу та смаку буття, тепер уже цивільний житель молодої старої держави Борис Брик прожив у своїй тітки Софії Ананіївни, яка влаштувала його на роботу до місцевого фермера: робити «що скажуть»... там, у глухому поліському селі, Борис і жив, забравши дітей, бо дружина – асистент кафедри історії місцевого університету – залишалася у місті, у гуртожитській кімнаті... читати лекції за себе і хитру завкафедри, яка, шепотіли, замолоду була коханкою декана, а потім... чисєю тільки з «учоних» мужів не була.

Платили в університеті так мало, що викладачі жили або за взятки, або за репетиторство, вступаючи в змову з деканом, від якого все й залежало... очевидно, що не задурно.

Повальна корупція, звичайно, кровно не подобалася Борисовій дружині Мілі – і вона, наперекір усім і всьому, виграла закордонний науковий грант – і збиралася на рік до Вашингтона – столиці сучасної імперії – Сполучених

Штатів Америки, плануючи взяти з собою і доньок – чотирнадцятирічну Катрусю та дванадцятирічну Люсю.

Як за щоглу розбитого вітрильника у бурхливому океані життя, захопився за ідею поїхати кудись, заробити на своє гніздо – хату батько родини – Борис, особливо після того, як фермер вигнав їх із дядьком – Іваном Матвійовичем, – коли вони намагалися випробувати дядьків інженерний проєкт – плуг-вітрильник...

Дядько фермер – колишній голова колгоспу – дуже матюкався на цей «детській лепет» і, не дозволивши навіть зловити вітер, сказав, щоби забіралися собі «горати пляж на Дніпрі чи сніг узимі», а не «мою землю» (наголосив на слові «моя»).

Поранена гідність колишнього капітана не витримала – і він, навіть не взявши «росчоту» за останні два дні, зголив бороду, яку завів на хуторі за два місяці, і подався на інші зарібки, добряче напившись перед цим калганівки іншого дядька – Степана, чоловіка Мідії Теофілівни, з яким любив і випити, і поспівати щось таке: жартівливе, без...домне:

*Камарікі, камарікі!
Пейте, пейте маю кровь!
Ех, зачем она нужна,
Єслі прашла любов?!*

Або сумне, тривожне, трепетне, бездонне:

*Сто-оїть го-ора висо-окая...
По-опід го-орою... гай, га-ай.
Зеле-ений гай, густе-есенький –
Нена-аче спра-авжній ра-ай.*

*...Ах, не жа-алею, не заву, не плачу.
Всьо про-ойдъот, как с белих яблонь дим.
Увя-аданья зо-олотом охва-аченний,
Я не бу-уду бо-ольше мо-олоди-им.*

І саме тоді, коли життя втратило для Бориса будь-який смак і сенс, коли він пішов до річки купатися із таємною надією втопитися, зігравши перед цим у грі з підсвідомістю уніцію, він і зустрів Світлану, яка якраз виходила із золотої, вже холодної, води із маленькою гілочкою калинових ягід у красивих зубах і усмішкою, через яку світилося велике і світле, чисте і немодне серце. Вони всю ніч відігрівалися тоді біля грубки у нічній сторожці, так і не переступивши тієї межі, за якою два життя народжують третє через кайф і біль, біль і кайф, кайф-біль і біль-кайф... Занадто не випадковою здалася Борисові Світлана – як Доля.

Відтоді, від того випадку, життя Бориса знову наповнилося змістом і смаком: великою любов'ю до своєї половинки в цьому безмежному, вогненно-холодному Всесвіті. Світлана потяг-

нулася до нього так само: ніжно і ножово. Тепер хотіла забрати Бориса в космос, у вічний політ, вплутавши у цей шлях Золоту Рибку, яка мала знайти кошти на організований Астрономічним академічним центром політ до найближчих галактик.

* * *

Золотій Рибці теж снівся солоний, кров'яний космос. Снівся, снувався, мов павутина, натягнута на морській траві. Павутина, в яку потрапляла здобич мисливців-павуків, а не мисливців-вовків, які здобич не вичікують, а наздоганяють. Так само деякі самці полюють на самок: у юності наздоганяють, а пізніше, в зрілості, розставляють тенета й ліниво-напружено чекають, доки туди потрапить щось тремтливе, вологе, бажане.

Золота Рибка була ще дуже юною і цнотливою істотою, хоча якраз оце недавно відчула в собі жагучо-вулканний, затаєно-органний крик душевної плоти, який сповістив її, як і сповіщає все живе, органічне, наелектризоване у Всесвіті, про початок настання статевої зрілості. Переживання першого оргазму збіглося із втратою Золотою Рибкою природної свободи, коли потрапила у Світланіні руки й була затаврована, тобто змушена бути оголеною перед Всесвітом, бо ж Світ-

лана у будь-який момент могла увімкнути монітор – і побачити, що в цей час робить її Рибка. Це була найвитонченіша «несвобода на свободі», придуманий двадцятим століттям тотальний контроль над тілами і... душами... скоро буде душами і... думками. Тоді вони, душевно-тілесні думки, стають однією думкою органічного світу, який прагне зробитися світлом – і так поширюватися у часопросторовому безумі, безмежжі, поширюватися, щоби знову стати органікою, яка знає біль і кайф – бо вони Життя, без них – Нічого.

Юна Золота Рибка пульсувала, ритмізувала – як серце, як схід і захід Сонця, як життя і смерть, уже знаючи, що за болем – кайф, за кайфом біль... тому й кидала виклик Болю, який, поважаючи її, відступав, згортався у м'ячик оргазмного кайфу або ж спокою вільного падіння.

Отож, кольоровий сон Золотої Рибки був про космос, про зоряний вітер польоту і про минулі казкові часи її предків, над якими плавали дерев'яні романтичні, бо вільні, вітрильники... тонули разом із людьми, гарматами та золотом. Люди й гармати ставали морем, а золото, обрісши водоростями, зоставалося собою. Хоча Золота Рибка була в тому віці, коли ще хочуть найперше любові, а не золота, слави, влади... Любові як кохання. Цього вимагали від неї мільярди років еволюції саме зараз, коли вона

відчула себе самкою, і море зашуміло, запахло, засвітилося для неї всією дзвінкою нестерпною легкістю буття. Її зіниці пульсували в унісон зі Всесвітом, а риб'яча кров за складом ототожнювалася з морською водою, лише, здавалося, була теплішою, зігріваючи весь океан, Оушн.

На глибині, де їй, Золотій Рибці, суджено було прожити, не відчувалося зміни пір року, тут, у давній, мов зорі, глибині, загалом мало що змінювалося б, якби десь там – між Небом і Землею – не жило голе й настирливе створіння, яке само себе назвало людиною розумною, яке за шаленим розвитком комунікаційних мереж між собою нагадувало вже грибок-паразит або ж ракові клітини – так швидко воно плодилося, охоплюючи всю земну кулю, знищуючи всю іншу органічну й неорганічну матерію навколо, під собою (нафту й газ) і над собою (озоновий прошарок). І хоч наймудріші, найчесніші з-поміж людей це розуміли, по-справжньому протестувати проти законів їхніх совидників могли хіба що самовбивством, що, зрештою, нічого не змінювало у великому і бурхливому поширенні людської маси на планеті з її інстинктивною претензією вийти у Всесвіт, щоби зжертви і його, ставши ним, бо все, що когось перемагає, стає трохи тим, кого перемогло.

Так Світлана трохи була Золотою Рибкою, яка ж оце недавно, очевидно, стимульована страхом

під час піймання її Світланою, вибухово відчула себе ангеблядком. Так і сказала першому, старшому за неї самцю, який хтиво подивився на неї, назвавши її ангелятком: «Я не ангелятко, я ангеблядко». Він, sameць, передав цю інтригуючу самоназву юної самки своїм побратимам-самцям – і така-ось таємна кличка між самцями й закріпилася за юно-тремтливою Золотою Рибкою, що мала виконувати людські бажання, – Ангеблядко. Таке «собі на умі», грішно-святе (з людського християнського погляду) створіння, мілководних предків якого, кажуть, ловили сіткою ще апостоли Ісуса Христа.

І знову ж таки найпершим ворогом Золотої Рибки були не акули, як уособлення самого Страху для мешканців по-диявольськи прекрасних морських глибин, не морські стихії (шторми на цих глибинах не відчувалися), ні... а саме вона – Людина, нехай навіть найшляхетніша з людей, найдобріша... але все ж така, яка позбавляє Свободи інших, а не дотримується основного найшляхетнішого правила співжиття у Всесвіті: ІСНУЙ ТАК, ЯК СОБІ ХОЧЕШ, АЛЕ НЕ ЗАВАЖАЙ ІСНУВАТИ ІНШИМ.

Такий дивовижний комунікативний зв'язок між клітинами цілого, як мають уже завдяки мобільним телефонам та інтернету люди, на правду прерогатива ще грибків-паразитів і ракових (злякисних) утворень.

Такий-ось, на погляд Бориса Брика, зворотний бік космічно-людської романтики (тобто пошуку відчуття Свободи) мало «приручення» Світланою заради їхнього кохання Золотої Рибки, таке-ось загалом не покрите медово-молочною плівкою культури органічне життя цивілізації. І в такій мудрості було так багато смутку, що щораз більше й більше енергії тратилося на те, щоби бути дурнішим, блазнюватішим, ніж насправді у житті, в якому вже ні влада, ні гроші навіть не хвилювали так, як у юності... Зоставалися слава і любов... Та й слава уже, слава... Ще праглося любові – як тілесної теплоти, ніжності, інтимності...

Самотній і відкритий – як вітер – Борис придумував собі труднощі – і героїчно їх перемагав, змінюючи місце праці, подорожуючи, борючись із болем, нападаючи на нього, щоби він боявся...

А Світлана чекала першого сигналу від Золотої Рибки, працювала і писала вірші.

Золотій Рибці ще боліла кліпса несвободи, прикріплена їй Світланою.

Борисові не хотілося жити... Він якось «на автоматі» «заробляв на хліб» і писав «дуже творчі» листи тітці Софії Ананіївні, яка (і він це знав) зберігає їх, часом навіть не перечитуючи, зайнята організацією Зустрічі із колишніми членами МОН – легендарної Молодіжної організації націоналістів, яка діяла на цих землях, – посеред-

ником між якими і нащадками волею Долі й стала вона – Софія Ананіївна.

МОН

Перше загальне зібрання МОН вирішили зробити в лісі, перед тим роздавши кожному з його учасників записки: «Сьогодні після уроків ідемо по гриби. Збір біля старого дуба».

Спочатку Віктор Кардаш думав офіційним зібранням для прочитання написаної Глібом Гаруном клятви, свого виступу і дискусій оголосити свій день народження – 14 вересня, але на дні народження обов'язково ж будуть випадкові люди... навіть Вікторові батьки не повинні знати нічого про їхню організовану боротьбу, завершенням якої мала би бути Українська Соборна Держава – або смерть...

Ліс давав мешканцям Крукова багато. Колись він мав Магдебурзьке право, його дотепер населяли українці, поляки, євреї, а після війни ще й росіяни, мирно уживаючись між собою. Тут, як ластів'ячі, воронячі, лелечі гнізда, сусідили костел, синагога та православна церква, а також український, єврейський і польський театри... магазини, цвинтарі...

Остання Велика війна Світів, або Світова війна, руками нацистів убила майже всіх містечкових євреїв, повиганяла за Буг майже всіх поляків

і поселила замість них трохи росіян-«визволителів», які зразу ж зайняли ключові місця – директорів: школи, тубдиспансеру, крейдяного комбінату... Всі були комуністами.

На українському цвинтарі після війни вироста братська могила радянських воїнів.

Тобто за період із 1939 по 1949 рік у містечку змінилося багато що, окрім лісу, де ще залишилися схрони вояків УПА, де так само, як останні сотні тисяч років тому, шуміли сосни, росли гриби та ягоди, цвіла папороть, віщо ліловіло дерев'яне небо Батьківщини.

У 1951 р. бійці Української повстанської армії ще продовжували чинити опір радянському («совєтському») режиму, залишаючи то там, то тут місця від багать.

Саме на такому, «священному для українця-патріота місці», зібралися грибники-десятикласники одного вересневого дня: бідно одягнені, з кошиками із лози...

– Так. Усі є? – запитав, оглянувши присутніх, Віктор Кардаш, і зустрівшись поглядом із карокою блондинкою Майєю Криницькою, запитально-насторожено глянув на Гліба Гаруна: мовляв, чому вона тут?

Гліб кивнув і кліпнув очима. Він на правду добре перевірів однокласників «на вшивість» перед цим ідеологічним, організаційним зібранням. Та й що, кого було перевіряти – усі ж

свої, круківські, прозорі, як березовий сік, однокласники від першого шкільного дзвоника, товариші дитячих походів по гриби, на рибу... Лише оця Майя Криницька... Вона давно подобалася Вікторові. Він їй теж. Їхнє взаємне пекуче шкільне кохання вже помічали всі. Одні раділи, тішились, інші дивувалися, ще одні заздрили, були й байдужі... Майя не знала, що вагома частина душевно-фізичної енергії Віктора, яка мала би йти в кохання, навчання, сублімувалася в ідейно-революційну боротьбу зі світом, який їх оточував, який прийшов десь зі сходу і заповнив усе й усіх, навіть, здавалося, природу.

Віктор не поспішав посвячувати Криницьку в найсвятіше для нього – Молодіжну організацію націоналістів, навіть не змігши собі пояснити, чому... Може, тому, що була занадто активною комсомолкою.

Але кохання було скрізь. Воно, мов трава крізь асфальт, проростало у душах навіть на війні, у тюрмах, у храмах і корчмах... Його дзвінкий і сильний колір сплітався з віссю Землі, тому все навколо нього і крутилося підсвідомо.

Окрім Віктора Кардаша, Гліба Гаруна, Майї Криницької у ліс цього разу прийшли Терентій Малиновський, Каленик Оксенюк, Юхим Шляхтович, Лазар і Федір Миколайчуки, Килина Селезнюк, Давид Адамчук, Мелетій Іщук, Ірина

Недригайло, яка була безпосередньо пов'язана з криївкою УПА, хоча нікому не казала про це, і Ольга Журавська.

Притишено заспівали гімн України. Каленик Оксенюк прочитав кілька віршів, у яких були й такі рядки:

*Колись на вільній Україні
(А буде ж вільною вона)
В пошані буде жовте й синє,
І буде мова скрізь одна.
І я чекаю ту хвилину,
Яка наснилася мені,
Що прославлятимуть Вкраїну
Ще ненаписані пісні.
Таки діждусь я того часу,
Коли загине цар пільми,
Бо дух свободи не погасне,
Допоки є на світі ми.*

Не втримався після такого святого та глибокого пафосу і Віктор Кардаш, який оприлюднив нові враження про дійсність:

*Йшов я раз двором колгоспним,
Навкруг роздивлявся,
Ну й порядки завелися –
Такі, що жахався.
Борони зубами вгору,
Тут граблі, там вила,*

*Онде грубері й плуги –
Геть іржа їх з'їла.
Так у наших всіх колгоспах
Порядки ведуться,
Та такі уже «отличні»,
Що й кури сміються...*

Коли присутні гаряче і водночас стримано заплескали, Віктор продовжив:

– Нам, рідним синам України, очі вже тре розв'язати! Вражає поневолення українців. Одна з наших вимог перед новою владою – свобода України. Ми хочемо зберегти пам'ять про справжню Україну, а нова влада хоче стерти цю пам'ять, – розпалювався молодий ідеолог та ініціатор МОН, старший брат якого, казали, був офіцером УПА й досі переховувався десь у цих лісах, хоча вже минав 1954 рік. – Поганська релігія Сталіна із його портретами-іконами на кожному стовпі нищить нашу свідомість, моральні основи нашого древнього і чистого народу. Усе просякнута комсомолом... Майже всі наші однокласники вже комсомольці... Нова влада запрограмує людей як роботів. Мало в кого залишилася здатність логічно думати. Що самостійніша людина, то більше її погляди можуть відрізнятись від поглядів інших людей, а нова влада за це карає найстрогіше.

Віктор говорив. Його побратими слухали мовчки. Лише Гліб Гарун щось записував.

– Будемо думати. Тільки через те, що ми ду-
маємо, ми не станемо роботами...

– Що ти пропонуєш конкретно? – обізвалася
Оля Журавська.

– Конкретно... Дати клятву вірності. Ось її
текст, – Віктор продемонстрував списаний рів-
ним школярським почерком аркуш паперу зі
складеною Глібом Гаруном клятвою. – Нехай
Гліб читає. Він її писав.

– Ні. Пізніше, – не вгавала Оля. – Які є кон-
кретні, ділові, не лише словесні пропозиції? Що
будемо робити?

Пауза.

– Давайте наш синьо-жовтий прапор на рай-
раді вивісимо! – обізвалася «сіра мишка» Ірина
Недригайло. – Хто за?!

Після ще однієї паузи і підняття руки її по-
другою Олею всі монівці підняли руки.

– Одноголосно, – підсумував Віктор. – Що ще?
Які ще будуть пропозиції?

– Видати й розповсюдити нелегально окре-
мою книжкою наші вірші, – запропонував музи-
кально обдарований Каленик Оксенюк.

Пауза стала затяжною.

– Так за таке ж Сибір!.. – вигукнули майже всі
присутні хором.

– Та й де ми надрукуємо? – запитав чи не най-
більш зацікавлений у друці своїх віршів Гліб.

– Є де, є... – багатозначно заявив Віктор. – І у нас можна... і за кордоном, у діаспорі... Цікава ідея. Збирайте вірші свої і здавайте мені. Не пропадуть. Які ще пропозиції?

– Вірші, вірші почитати! – почувлися голоси.

– Добре, добре! Але спочатку приймемо клятву! – сказав Гліб.

– Нам потрібна зброя. Це добре, що ми Грушевського читаємо, вірші пишемо. Без зброї наша боротьба за волю – дитячі ігри.

– Зброя після війни... не проблема, – задумливо зам'яв тему Віктор, який (і хлопці це знали) добре стріляв із радянської і трофейної зброї, яка валялася на поліських землях, мов гриби чи ягоди, калічачи часто цікавих дітей, випадкових перехожих чи запопадних ратаїв. – А наразі... Читай, Глібе, клятву. А ми, – сказав до всіх присутніх на зборах, – повторюємо за Глібом, усвідомлюємо, пускаємо у кров!

– Я... такий-то-такий-то... кожен називає своє прізвище. – Гліб витримав відповідну паузу, назвавши тихо, «про себе», і своє прізвище, а потім відрубував шматками: – Як вірний син українського народу...

– Як вірний син українського народу, – повторювали приглушено всі, збившись у тугу купку, щоби не розходилась луна по лісі, мов кола по озері Світязь, адже кругом були очі й вуха НКВС,

кругом були вороги, які забороняли рости Україну в Україні.

– Бачачи всі муки і знущання, які терпить наш народ...

– Бачачи всі муки і знущання, які терпить наш народ...

– Вступаю в МОН...

– Вступаю в МОН...

– Щоб своє життя присвятити боротьбі за визволення українського народу...

– Щоб своє життя присвятити боротьбі за визволення українського народу...

«Роду... роду...» – віддавала юна луна.

– З-під московського ярма... – завершив речитатив клятви Гліб.

– З-під московського ярма, – повторювали однокласники.

«З-під московського ярма», – ще раз наполягала луна.

Після клятви «монівці» дружно перебралися на іншу галявину – ще глибше в лісі, де розклали свої нехитрі обіди із сала, цибулі, варених яєць, чорного хліба («кірпіча»). Хтось мав іще домашній сир, масло, різноягідні компоти і навіть домашнє вино, легке, як «бабине літо».

Далі на пікніку монівці співали, філософствували, читали свої вірші, тішилися єдністю із небом і золотою травою, вітром і вогнем, який

усе-таки розпалили, незважаючи на всі Вікторіві перестороги-конспірації.

– А ви знаєте?..– скориставшись зоряною тишею, звернувся до всіх Терентій Малиновський. – Якщо філософськи підійти до нашої боротьби – то навіть перемігши ворога – всю велику советську систему, ми самі вже не будемо такими, як є зараз: ми трохи станемо нею... як, наприклад, вовк, який з'їв зайця, трохи стає ним... зайцем, як заєць – травою, а трава – водою, землею, світлом... Сонцем...

– Ну ти загнув! – обурився Федір Миколайчук. – Карл Маркс, наприклад, в анкеті на запитання – в чому він бачить смисл життя, своє життєве кредо – відповів: «боротьба». Усе бореться – і живе, все живе і бореться, тому й живе, що бореться... тому й бореться, що живе...

– Да..., – втрутився у розмову Федорів брат Лазар. – Але боротися розумніше, якщо вже боротися... за ідею, за Батьківщину, за рідну землю, а не за золото, владу... Тобто боротися, захищаючись, а не нападаючи. Так шляхетніше, шляхетно... тому має сенс.

– Сенс має взагалі тільки духовне життя, духовна робота, бо все матеріальне дуже швидко стирає час... – ніби сам до себе промовив Мелетій Іщук. – Рослинний стиль життя не для мене... Хоча й рослини борються...

– Але думка про те, що ми самі трохи стаємо тим, кого перемогли, дуже цінна, цікава, – аж підвелася сором'язлива Оля Журавська.

– Почитаймо вірші, – перервав філософські роздуми Віктор Кардаш.

– Давайте! – радо й нетерпляче відгукнувся Гліб Гарун і одразу ж почав читати:

*...Потім побачив, як пожив:
З більшовицького болота
Налетіла сарана,
Більшовицькая голота.
Ще й на чолі сатана...*

Дзвеніли у серці Полісся чесні, мов хліб, мов труна, максималістські юнацькі рядки. І – далі:

*Чи довго будемо, о браття,
Ще зносити ярмо оце?
Чи довго будемо ще спати?
А можна так проспати усе!
До бою, браття, всі єдино
(Не поодинці – це дарма!)
За нашу рідну Україну,
За наші вільні права!*

Ніби перегукуючись із журавлями, що летіли у вирій:

*Я син свого народу,
Я так його люблю!*

*І, мабуть, за народ свій
Я голову згублю...*

– Та то так... – обізвалась лірично-романтична Ірина Недригайло – кохана Терентія Малиновського. – Ідеї – то святе... святе, але природа і кохання –святіше! – І притулилася до Терентія, зазирнувши йому в очі.

Усі подивилися у їхній бік і змовчали, у боротьбі інстинкту та істини зафіксувавши нічию, поки Терентію та Ірині було добре, поки природа не відступала і на Поліссі ще водилися і чебрець, і материнка, і королиця, і сон широколистий, і перестріч і загалом – хрестоцвіті... яке чудове слово для означення репрезентантів боротьби за Щось! Це ж так можна й монівців назвати – ХРЕСТОЦВІТІ.

А Полісся – це і жовтий льон, і сосново-дубові та дубово-ліщинові ліси... сосняки, березняки, граби, гриби, липи, різнотрав'я, верес... між якими ходять, бігають і літають тетеруки, жовни, скопи, зайці, кроншнепи, горностаї, чаплі, вовки, лосі, бобри, дикі свині, куниці, білки, чорні та білі лелеки, кроти, дятли, кібчики, орли...

Усі, все воно жило у високій симфонії болю і радості вже мільйони років, аж поки її не почав руйнувати паразит планети і Всесвіту – людина. Все було останньою (органічною) стадією Світла (людина також)... і все має рано чи пізно світ-

лом стати знову. У цьому процесі Людина (Людство) – очевидний каталізатор, прискорювач реакції... Чого варті хоча б останні винаходи гомо сапієнс – мобільні телефони, комп'ютери, які вже хочуть читати людські думки, автомобілі на сонячних батареях, інтернет... Ми впевнено ставемо розумним Світлом, яке знає свою ДНК – код, яке знає, що воно Світло... що має певну швидкість руху, що саме є Богом... І лише думка (як електромагнітний імпульс), здається, перемагає його у швидкості...

А Полісся – це ще й лісова пожежа чи бурелом, коли віковічні дерева, що дістають коренем, здається, аж до магми, до ядра Землі, літають – і забувають – нащо жити, крізь біль наближаючись до Суті, концентруючи тягучу вічність у дзвінкій, тремтливій миті, як лінза концентрує місячне чи сонячне світло у палючій, болючій точці – енергетичній квітці Буття, яке, очевидно, з такої квітки почалося і до неї ж прагне – як душевне тіло до оргазму, як тілесна душа – стати вічним світлом чи віщим спокоєм, вічно-вищою дитиною...

Але це все нібито гола Фізика...

Ні... Біблія – це також Фізика.

Адже це книга про закони збереження і передання ЕНЕРГІЇ, тобто ЖИТТЯ. Біблійні закони («останні будуть першими» тощо) – абсолютно фізичні, а фізичні закони, наприклад, про те, що

енергія нікуди не дівається, не зникає, а лише переходить із одного виду в інший, – абсолютно біблійні. Тобто фізичне і духовне на рівні електромагнітних хвиль – тотожне.

Біблія = Фізика – і навпаки.

І нема чого сваритися лірикам і фізикам, адже ракети, націлені у космос, так подібні на церкви!..

– То що будемо робити? – обізвався Каленик Оксенюк. – Співати? Молитися? Чи матюкатися?.. Бо і спів, і матюк, і молитва захищають людську душу. Тільки треба відчувати, що, коли і в якій ситуації...

– Співаємо... – завів хтось давню, як сам ліс, глибоку, як криниця, пісню – поліську...

Слів у тому співі майже не було, окрім «ой, мій хазяїну... ой, ковалю... люлі-люлі... ой ти, дівчино, червона вишня... ой навколо болотечка... ой ти дубе кучерявий... ве-есна-красна, ой, убра-али куста... ой, вербо-о мо-оя, кучерява... на Івана Купала...». Співали як пташки. Нутром. Печінками. Коли співали, були подібні на корені, на крилаті корені. Коли затихали – на зорі.

Затихли всі, коли повз проходив якийсь чоловік літнього віку із грибним кошиком, сивий, мов останній весняний мороз.

– То як? Є гриби?! – поспішив затримати дядька Віктор, щоби познайомитися з ним і переконатися, чи не сексот, бува...

– Є, є... – простакувато озвався чоловік, очевидно, селянин... – Але я не гриби, я калган шукаю... корінь трави. З неї чай од жолудка роблять... в горілку додаю... До-обра горілочка виходить!.. Як лікарство! Хочете спробувати?.. – чоловік дістав із кошика полотняний мішечок, а з мішечка німецьку зелену квадратову «бутельку» із золото-медовою рідиною у ній – «калганівкою».

– Та ні, ми не п'ємо, – переконливо відповів Гліб Гарун.

– А я п'ю, – ще переконливіше сказав чоловік. – Бо тіко сволочі не п'ють і больні... Ну а ви ще замолоді... ви не обіжайтесь, що я так кажу... Ви всьо равно не поймьоте ше... То й добре. Будьте молодими – доки молоді... Робіть собі сьогодні свою казку, бо я вже без горілки не можу собі казку зробити... Ідея, кохання – це також казка, також алкоголь... – перехилив «з горла» «калганівки» – і пішов собі далі, в ліс.

– Я його знаю. Це сусід мого дядька із сусіднього села, – сказала навздогін чоловікові Оля Журавська. – Був учителем малювання і трудового навчання у сільській школі. Спився. Вигнали. Тепер не знаю, що робить. Не переживайте, він нікому не скаже про наше зібрання... Не той він чоловік.

В Оліні слова всі вірили, але відчуття містичної конфіденційності, посвяченості, обраності розвіялося, як туман над озером.

Монівці розходилися, домовившись зустрітися через два тижні на іншому місці, про яке буде всім таємно повідомлено окремо.

Місце молодих революціонерів повільно займав у лісі вірний поліський вечір, тихий і рідний, мов шум трави на дні лісових озер, мов стукіт риб'ячого і журавлиного сердець, коли треба покидати своє гніздо, бо такий закон природи... бо скоро різнобарвну осінь має замінити чорно-біла зима.

ЖИТІЄ СУЧАСНОГО ПІІТА

Початок двадцять першого століття, приходу якого чекали, як Того світу, ознаменувався новими війнами, природними катастрофами та цивілізаційною глобалізацією людства з його мобілізацією і втратою моральних орієнтирів.

Замість безпосередніх людських почуттів стало модно демонструвати речовий та ідеологічний фетишизм, любов до речей і привидів. Служіння речам та ідеям заступало безпосереднє спілкування між людьми, сердечну любов, ласку, взаємодопомогу.

Що далі люди віддалялися від рослин, тварин, то далі і від Всевишнього, моделюючи собі «Бога» із себе... люди ставали комп'ютерами, а комп'ютери – людьми.

Мов грибок-паразит, пліснява, поширювала-ся людська маса планетою Земля, пожираючи її і готуючись завойовувати неймовірно неосяжний космос, щоби переварювати його, пожирати Світло і робити його собою – тобто старим світлом, електромагнітною хвилею через експлуатацію кальцію, магнію, фосфору... води.

Одні імперії-супердержави, як-ось СРСР, США, досягши піку свого розвитку, деградували, розсипалися на енну кількість частин, а виникали, відроджувались інші сили, які мали задавати політичну, економічну, духовну погоду в загально-людських координатах.

– Через років 10–15 світом керуватиме китайсько-російська імперія (вивчайте, браття, китайську мову та приміряйте на душу буддизм і конфуціанство), бо Америка під ударами ісламу – потужної світової сили – здохне, старенька Європа перетвориться на антикваріат, на музей, – «розглагольствував» випадковий сусід Бориса Брика у поїзді Київ–Брест, яким Борис їхав у гості до своїх родичів по лінії батька, чия бабуся була білорускою, а Борис задумав об'їхати всіх своїх родичів, щоби скласти Дерево Свого Роду.

– Значить, треба вивчати китайську мову, а не модну тепер повсюдно англійську, – віджартувався Брик, який останнім часом намагався бути аполітичним, а хотів знати просту й душевну роботу: скласти Дерево Свого Роду. Для цього

треба було не лише добряче посидіти в архівах, але й відвідати батьківщину своїх предків, де познайомитися зі своїми далекими родичами, ще дальшими родичами родичів і також посидіти у місцевих архівах та церквах за церковними реєстраційними книгами народжень–смертей.

Благо, за новим законом, затвердженим Верховною Радою України, Борис став отримувати мінімальну пенсію яко військовослужбовець із таким-сяким стажем, бо ж за роботу, як свідчив його пілігримський досвід, у цьому часопросторі платили не більше тієї ж пенсії.

Він не проти був знайти роботу за кордоном, розчарований своєю державою та й (чого гріха таїти) самим життям після тридцяти восьми років, коли вже мало що дивує, ще менше тішить і ще менше хочеться та й можесться, ніж десять, навіть п'ять років тому, коли п'янка тяга до життя не зоставляла часу на роздуми – нащо жити?.. коли вже все було: і дівки різних типів фігур, кольорів волосся та шкіри, улюблена робота, справжнє пекуче кохання, гроші, слава чудового стрільця-снайпера в їхньому військовому окрузі, гордість за потужну державу, яку поважали і якої боялися, а тепер...

П-пух! – сусід по плацкарті навпроти Бориса Брика поважно пукнув, і замість того щоби знититись, засоромитись, гордо підніс підборіддя і... пукнув ще раз.

Після довгої напруженої паузи співпасажири пердуна переглянулися, зашамкали носами, але ніхто нічого не сказав.

Лише пізніше, коли подорожні розговорилися, а один із них – білорус – запропонував випити коньяку «в честь дружби братніх слов'янських народів», пердун виголосив довгу і нав'язливу дидактичну тираду про те, як добре і правильно в Німеччині, де він уже більше десяти років на заробітках.

– А что ви там дзелаєте? – наївно запитав білорус, назвавшись Яном.

– Всякую работу, – гонорово відповів пердун і далі продовжував розносити у словесний пух і прах усе тутешнє, наше: поїзд, у якому їхав, землю на якій народився: – Тут одні лише теорії: треба так, а треба так... Всі сплять і дудлять, п'ють... От у німців... – підняв угору вказівний палець.

– А чого ви, проше пана, – обізвалася літня жіночка в екстравагантному капелюшку, очевидна галичанка, – не живете тоді у Німеччині коханій, як я зрозуміла, а тут мучитесь?

–...Не прибрано, нема культури, – продовжував, ніби й не чуючи запитання жіночки. – Для чого мені ті теорії?.. Одні теорії. Німець сказав – зробив, а тут теорії одні... – схоластикував, ще раз крупно пукнувши, цей ріків тридцяти п'яти чоловік.

– Єслі ми, славянськіє народи, не об'єднімся сейчас, нас унічтожат поодіночке, – сказав білорус, наливаючи всім у одноразовий посуд по грамів п'ятдесят коньяку. – Хача панімаю, шта гаварю не модніє в Україне вещьі.

– Та що ви таке кажете! – обійняла свою голову, мов глобус, руками галичанка. – З тими москалями, які нищили наш народ, об'єднуватися знову?! Тільки до Європи! Тільки! – слово «Європа» вона казала через «Е» – Европа.

– Але ж «Європа», – провокативно зіронізував Брик, – теж концтабори будувала для нас і бидлом за період всієї писаної історії нас вважала... Та й занепадає вона зараз. То нащо нам разом із нею до могили? Може, все-таки краще самими собою зостатися і ні до кого не приставати у політичній системі координат, у корінь іти.

Дискусія із купе перетекла у вагон, як із іскри загоряється полум'я. Емоційно заведені та ще дехто напідпитку, люди діставали свої душі, мов дерева з корінням, і всіма фібрами старалися бути зверху, щоби їхнє слово було останнім.

– Ваш Лукашенко – диктатор, – твердила галичанка, забувши про статечний гонор репрезентантів тієї частини України, які довгий час були підпанками у монголів, поляків чи австрійців.

– Он о своїом народе думает. У нас ево уважают, – стримано відповів білорус, і відчувалося, що він не лукавить.

– Це наш президент кордони повідкривав – і тепер уздовж Бугу негри ходять і вчать мою тещу – тисячолітню православну – молитися Богу чи тому ж Бугу, наших дівок, вибачте, чухають, у барах сидять... – далі щиро провокував пасажирів ледь захмелілий якийсь поетично-патетичного вигляду чоловік. – І після деякої паузи додав: – Спробуйте виїхати ви в ту ж Америку – дуля з маком.

– Да... ми – колонія, зливна яма, робоче бидло для сусідів далеких і близьких після того як наші президенти віддали все, нажите нашими предками, – ядерну зброю, флот, науковий потенціал – ядерних фізиків, мікробіологів, – знов-таки провокативно підхопив Брик.

– Раніше наших жінок турки-татари силою в гареми забирали, а тепер вони самі гроші платять, щоби лише туди виїхати – у той пекельний рай, – підтримав Бориса чоловік, що сидів біля протилежного вікна... і нам, чоловікам українським, мало би бути соромно.

– «Встидно» – не те слово... – відгукнувся хтось.

– Ганьба! – знову йойкнула наелектризована галичанка.

– Отож-бо, – ніби до себе промовив Брик.

– Нас раз'єднують зовнішні вороги на політичних і релігійних урівнях, як хатять, як катять у кошкі... а ми й ради етому – трі братських славян-

скіх народа! – заставався у своїй позі-позиції (схрещені на грудях руки) білорус, який уже встиг, як людина, сподобатись Брикові.

– Ви кажете з Європою об'єднуватися, в НАТО йти! – Погано ви знаєте історію двадцятого століття... Хата, новенька хата моїх дідів зосталася в Холмщині, там тепер поляки – їхні вороги – живуть, які цілі села українські випалювали в кінці сорокових минулого століття, – втрутився у розмову хтось із сусіднього плацкарту, що його й не видно було.

– А що Америка і НАТО у світі роблять! Вам мало невинного В'єтнаму, Хіросіми й Нагасакі, збомбленої Югославії, розореного Іраку... – дивлячись у свою газету, забурмотів чоловік-сусід біля протилежного до Брикового плацкарту.

Скидалося на те, що жіночка опинялася в ідеологічному вакуумі, і чоловіки, по-джентльменськи зрозумівши це, трохи зменшили тиск якраз у той момент, коли пані-галичанці прийшла підмога невідомо звідки, яка розправлялася з «кацапами» й москалями та «їхніми прихвоснями – сябрами», як тільки дозволяла повна «демократія», тобто анархія на цій землі у цей час.

Москву крили матами, приписуючи їй Голодомор, табори, сибіри, Петра Першого, Катерину Другу... Шевченка, на якому зашторчувало, бо ж підтримувала його саме російська аристократія, а в Києві жити він не зміг...

Саме в заклинальний, нервово-заключний момент цієї дискусії-полеміки у вагоні законно згасло світло – була дванадцята година ночі, і голос бомбогруді (а'ля терористка-камікадзе) провідниці (а'ля Верка Сердючка) закликав усіх спати, спати... ніби маючи на увазі «спати» як активний процес, а не пасивний.

У темряві розпашілим полемістам, які перестали бачити одне одного, кидатися агресивною енергією, жонглювати зарядженими словами не виходило, тому хтось із молитвою, хтось із матюком, хтось просто наспівуючи щось, розповзлися по своїх полицях на сон – репетицію смерті, бо зранку – о шостій годині – поїзд прибував до кінцевої зупинки – Брест.

Борисові Брику, звичайно, не спалося. Він проганяв тривогу, як муху, намагаючись не думати про погане, а про щось просте, світле і приємне, яке зразу ж чомусь пов'язувалося із дитинством, його первинними, свіжими запахами, кольорами, звуками... сіном, ялинкою, голосом півня, муканням корови... лісовим князівством, озером, песиком-другом, котом-приятелем... безмежністю і вірою.

– А мені лічно на ту всю політику, звиняйте, насрать, – обізвався неголений дядько із верхньої над Бриком полиці, раніше мовчазний і непомітний. – Я на хуторі живу... У нас і так газу

нима, та й від лепстрики їхньої... Я тико від погоди завишу...

– Від Бога тобто?.. – пошепки запитав Борис одним оком з-під «казьонного» синього одіяла.

– Ага... – задумався дядько-хуторянин. – Від людей мало... Урожай від погоди зависить більше, а не від тих ризидентів різних. Я більше на вибори ніякі нігде не піду, – ніби переконуючи себе й увесь світ, підсумував.

– Так вони за вас проголосують, – обізвалася знизу охаписта сердита галичанка.

– То вже їхнє дело...

– Ми, хлопці з Волині, більше лохами бути не збираємось. Нас уже кілька разів тихо зрадили ті, за кого ми готові були вмерти.

– Воно й видно, що з Волині, – тоном задавленої латентної ворожості до єдинокровних сусідів озвалася вічно критична закашляна пані й хотіла ще щось сказати, але хриплий бас із бандитським акцентом поставив крапку над усіма дебатами: «Єслі ви ссукі, счас не закроете хава-ла, я... тебе урюю... бля!».

Більше ніхто нічого не казав, тільки дехто зітхнув, а дехто захропів.

Поїзд, як баба перевальцем, чухкав собі до революційними рейками до Бреста, де, казали, zostався ще брежневсько-советський оазис соціалістичного спокою-благополуччя, який агресивно-фашистський шпенглерівський західний

Захід, суєтний і здеградований, ненавидів, як усе, що мало свою некрикливу гідність і не віддавалося йому за «шмат гнилої ковбаси»... адже гідність і честь – ірраціональності, які єдині виправдовують наше беззмістовне існування у наших внутрішньо-зовнішніх раціональностях.

Борис Брик завів товстий блокнот у шкіряній палітурці, куди записував свої думки та враження про внутрішній і зовнішній світи, як-ось: *«У цій набридлій за п'ятнадцять років розпаду країни політичній грі, до якої щораз більше людей ставилися вже іронічно-байдуже, втомлено, лише замучена грибок-паразитом – ГОМО САПІЕНСОМ – природа ще радувала й окрилювала самотнє людське, людяне серце, також безповоротно стиснуте глобалізацією та мобілізацією, захищатися від яких можна було хіба що у смерть, у ту ж первісну невинну природу, на оазі якої можна було натрапити на планеті так само рідко, як і на ченців-відлюдників. Грибок-людина вперто і безповоротно зжирала все і всіх на своєму шляху, булькотно-димно перетравлюючи в собі подібних до себе, історично називаючи цю внутрішньо-видову боротьбу національно-визвольними, релігійними, громадянськими війнами – аж до воєн родинних і воєн із самими собою, із хворобами та космосом, простором і часом: ЧАЕсом та ЧАСом. І де ж місце творця у такій – біологічно-енерге-*

тичній системі координат?.. Хіба що інтуїтивно вловлюємо, що за якимось універсальним принципом подібності крайнощів ГРИБОК-ПАРАЗИТ імовірніше може бути ТВОРЦЕМ, аніж якась проміжна між ними органічно-світлова Система: органічна чи неорганічна – немає значення, головне – енергетично містка.

Отож, нехай простять нам усі рослини й тварини планети, нехай пробачить нам і сама Земля, що ми перетравлюємо їх... що вони стають нами, що ми п'ємо нафту і спалюємо газ – кров і дихання матінки-Землі... що ми комунікуємо за принципом ГРИБКА і незнищенні, як і він... (знищити нас можна хіба що разом із Землею). Наймудріші серед нас – клітини ГРИБКА-ПАРАЗИТА натурально усвідомлюють це, по-риб'ячи кричать про це іншим, але нічого зробити не можуть, бо і самогубство уже не нове і вбивство не нове... і життя не нове... Вічно неповторне лише добро і пронизливе співчуття до всього живого і мертвого, включаючи навіть людей, навіть людей... бо відтоді, відколи кожен із нас зі сперматозоїда став СОБОЮ, він із пастки потрапив у ПАСТКУ, сценарій виходу із якої простий, мов стара народна пісня. Вихід із ПАСТКИ – у ПАСТКУ, можливо, знову до сперматозоїда... адже все у Всесвіті, здається, рухається по колу».

Щодо природи, то зараз, узимку, 19 січня, на Водохреще, наймиліше думалося про літо, про

весну, про ранню осінь... так само, як у липні хочеться снігу, прохолоди, смаженого м'яса і камінного вогню... затишного, мов колиска чи труна.

На озерах, річках, уздовж дзвінкої, мов струна, залізниці вирубували із льоду хрести («Йордана»), ставили поряд із ополонкою і обливали буряковим квасом. Священники виголошували молитви, освячували воду, занурюючи в неї срібного хреста. Люди випускали в небо пари голубів і стріляли холостими патронами.

Така-ось водохресна джерельна вода зоставалася лікувальною упродовж року. Нею святити все рідне й дороге. Після Водохреща морози мали слабнути – як спостерегли в народі.

Щоб зберегти те, що називалося Душею, у цьому розломному наелектризованому світі, треба було залишатися романтиком або ж піти з нього вчасно і красиво – ось так у сорок років, тобто у віці, коли первісні (природні) люди вже вмирали своєю смертю. Після сорока років людина вже так чи інакше живе штучно, цивілізаційно... пластмасово-хімічно. Отже, саме люди після сорокарічного віку – найбільша неприродна загроза еволюціонованій за мільярди років Природі – як усе протиприродне.

Тому логічне спасіння людей нині не у розвитку, а у стримуванні його, у поверненні до

культу природи... Це – важче, тому ще шляхетніше, ірраціональніше, тому божественніше, тому ІСТИННІШЕ, легендарніше, адже сама гола правда суконна, сіра і скучна: $2 \times 2 = 4$. Тому правда добре, а щастя – краще.

Такі-ось рефлексії записував у свій «Блокнот» Борис Брик, звільняючись від набридливих думок, як від бджіл чи від мух – залежно від їх якості та вітальної функціональності. Рятувався внутрішнім своїм світом, зовнішній підпорядковуєчи саме йому – внутрішньому, поетично-міфологічному, в якому Душа отілеснювалась, а тіло одушевнювалось і так стискалося–розширювалося, як серце, як Всесвіт, пульсувало.

Зовнішній світ мав власні закони, за якими інстинктивно жили предки протягом тисячоліть на цьому просторі в оцьому часі, як-ось: після Водохреща, вважалося, мають слабнути морози («тріщи не тріщи, вже минули Водохрещі»), якщо на Водохреща риба табунами ходить – на врожай добре, лапатий сніг – також на врожай, якщо зоряна ніч – вродяться горіхи і ягоди, коли на Водохреща вийшов повний Місяць – бути великій воді, удень іде сніг – на врожай гречки: вранці – ранньої, вдень – середньої, а ввечері для пізньої, під час освячення води йде сніг – добре роїтимуться бджоли і колоситимуться хліба. Люди вірили, що якщо йтимуть на Йордан із хоругвами і перед ними пролетять горобці, то

буде велика смерть на дітей, граки (ворони) – на молодь, а гуси – на літніх.

Оці поетично-трагічні, поетично-драматичні ознаки зовнішнього світу так чи інакше перепліталися із прикметами Борисового внутрішнього світу – як сіль із морською водою, як коріння рослин із землею, як гени з генами. Брик вивчав себе, тим самим вивчаючи Універсум, вивчав Універсум, тим самим – себе, залишаючи завжди в запасі частку іронії і самоіронії до всього, бо, як писав Роберт Фрост (1874–1963): «Прости, о Господи, мої маленькі жарти над тобою – і я прощу твої великі наді мною».

* * *

За вікном поїзда, наче білий нерукотворний кришталевий храм, стояв зимовий ліс. Борис дивився на нього – і життя, здавалося, мало зміст... у якому просто жилося богам і звірам, бо перші знали Все, а другі вміли не знати Всього – і від того були щасливішими за людей, які колись народжувалися із шаблями, а тепер із мобілками, створюючи ідеали за своєю подобою і стаючи божевільно вільними лише тоді, коли тих ідолів болісно позбувалися, зазвичай за ініціативою самих ідолів.

Борис Брик любив наївність великих, сильних сердець, розумів і відчував образ ангела з мечем,

доброго чортика, поважав тих, що шукали оди-
ницю вимірювання болю, вимолену, вимовлену
невимовність поетичного світу улюбленого ним
і його коханою Світланою поета Андрія Наюка,
на чиїх віршах і книжці «Розірваний горизонт»
вони обоє любили ворожити на близьке й далеке
майбутнє, називаючи навмання сторінку та по-
рядок рядка зверху чи знизу на ній, що зробив
Борис Брик зараз, у поїзді, який наближався до
Бреста, задумавши сімнадцяту сторінку, сьомий
рядок зверху.

А сам вірш такий:

*Вивчаю душу за польотом птиць – Шля-
хів чумацьких древній заклинатель. Нема сво-
боди. Тісто в'ялих лиць... Прийшла, як сніг, іро-
нія крилата.*

*Але ж ми – гості кам'яних бабів – Все ще
лікуєм відчай далиною. А я б хотів без тіла... я
б хотів Не старіти, не плакати за мною.*

*Чиєїсь долі тайний помічник, Чийогось
щастя страх обледенілий, Живу, як бомж, в
усмішці тишини, Як звір, засну у зоряній могилі.*

*...Весна в крові сміялась, мов козак, Сорочку
рвала, бігла у незнаність. І хитрі морди відда-
них собак Дрібніли, мов цукринки у стакані.*

*За мене біси дорого б дали... Для мене в дівки
із Дніпром весілля! Космічний вік «мобілки» й
ковили Свистить у жилах, прагне новосілля.*

А я гадаю за польотом душ, Не проданий базарними віками, Засмучений базарними вінками...

Безкриле пекло осені в саду... І світу цвіт, і яблуко – Те саме...

Сьомий рядок зверху:

«А я б хотів без тіла... я б хотів».

Що ж, це класно – не відчувати тіла, бути душею і думками моментально у будь-якій свідомо чи підсвідомо задуманій точці часу чи простору. Для цього тіло має бути цілком здоровим – тоді його не помічаєш... або ж цілком хворим: тоді за наявності шліфування болем духу, його також принципово ігнорує його носій, до якої б суспільної касти він не належав: воїнів, жерців чи землеробів.

Борис Брик разом спробував бути і тим, і тим, щораз більше метаморфозовуючись у жерця – волхва, який мав у генах приспаний крик земле-роба, кочівника, воїна.

Тепер він здавався собі кочівним волхвом, який був готовий до всякої фізичної роботи, однаково готовий дзвінко жити і тихо вмерти.

Розбивши рядок вірша на частини, Борис сподобав: «А я б хотів – без тіла – А я б хотів – А я б...».

У кожній частині окремо і в усій фразі загалом відчувалася здорова енергія дії, яка робила

внутрішній світ зовнішнім або ж була настільки самодостатньою, що не потребував ні зовнішньої екзотики, ні співрозмовників, ні рефлексорів, а був настільки слабким – що аж сильним, як настільки життєрадісною є весна, що аж саме весною найтонше думається про вічність на світлих цвинтарях, на тризнах...

Там у вагоні два мордаті спітнілі ченці проповідували якомусь лукавенькому, «вхожому в горілочку» старичку свою дрімучу православну правду, від чого пивного кольору очі його туманились непристойним благолеп'єм, а чоловічо-дитяча його усмішка розпливалася, як олія по свяченій воді, а він, захищаючись, «непрізвольно» заспівав українським серцем пронизливо-пропащу, сиротливу пісню:

*Вівці мої, вівці,
Вівці та барани!
Хто ж вас буде пасти,
Як мене не стане?... –*

і зітхнув так глибокодушно, як лише був спроможний: – О-о-ох... і продовжив сльозливіше, ніби пастухом при смерті був він сам:

*Хто-о ж вас бу-уде па-асти,
Як ме-ене не ста-ане-е?..*

Від такої крайньої ноти мінору хтось не витримав і, хихикаючи, упав у мажор, як загалом

різнозарядні енергетичні крайнощі безболісно змінюють одна одну, як позитив і негатив, батарейковий плюс і мінус.

Радянські християни відчутно розуміли одне одного і розумно відчували, тому й Борисові у вагоні було добре з усіма і вже й зовсім не хотілося ні виходити, ні щось змінювати у собі чи у світі. Ще було філософськи шкода, що фізіологія людини розрахована лише на вісім годин сну. А так... упав би у сплячку, коли хотів, коли не цікаво жити – і гуд бай до кращих часів, до весни душі, до воскресіння.

Шкода, що природа не дала гомо сапієнс пташиних крил та звіриної здатності впадати у сплячку. Хоча, якщо першим вона б себе «підставила», то другим, безумовно, на якийсь час урятувала: менше би плодилися і метушилися у нищенні флори та фауни.

«Наш поїзд прибиває на канечную станцію – город-герой Брест!» – прозвучало через радіоточку у вагоні стальним голосом, і Брик приготувався до виходу з пастки у пастку.

ІЗ ЗАБУТТЯ ЗОЛОТОЇ РИБКИ

Золота Рибка тим часом жила собі своїм буттям, і за теорією ймовірності якась краплина чи нехай навіть атом води з річки Західний Буг

таки доходив до її риб'ячого солоного серця і щось-таки визначав, можливо, у її глибоководному наелектризованому спокої, а вона своєю чергою, шукаючи золото для Світлани та Бориса, визначала їхню земну долю. Тобто Бог через річку Буг і Золоту Рибку визначав поведінку цих людей. Кожен атом у Всесвіті, як і кожен волос, таким чином, був облікований у модельованому Творцем світі, кожен впливав на всіх, а всі на кожного. Тому якщо Золота Рибка й розуміла свою місію, навряд чи це дуже засмучувало, поневолювало її: абсолютна свобода заради Свободи також маловтішна, як і рабство для будівництва пірамід якомусь відкормленому славою пустомелі.

Вороги ненавиділи Рибку, заздрили їй, боялися її, раділи її невдачам, намагалися применшити її успіхи, отруїти щастя польоту крізь воду.

І коли вона вперше знайшла на високій глибині золоту вазу, то лункий оборотний сигнал – електромагнітна хвиля, надіслана щасливій Світлані, – збував у дзвінкому риб'ячому тілі такий душевний екстаз, що відтоді всі її бажання були зосереджені на пошуку такого ж або ще сильнішого за дозою відчуття, тобто пошуку дорогоцінного металу, контакт із яким приносив божественне відчуття польоту. Той, хто пливе, завжди більше подібний на того, хто летить, аніж на того, хто йде чи повзе. Тобто Зо-

лота Рибка стала одержимою у пошуку металу, який поволі витіснив із її світу кохання, дружбу, бажання влади, зруйнував стару ієрархічну систему координат, став для неї опіумом, мистецтвом, релігією, служіння якій усіма її ритуалами та символами – сузір'ям Риби і ангелом (Світланою Лозко) – давало Рибці і смак, і сенс Буття, і оргазмне задоволення-миць, і екстазне усвідомлення своєї причетності до Чогось універсального, корінного і глобального водночас.

Від усвідомлення цього вона відчула себе захищеною, як ніколи, і беззахисною, як тоді, коли ще була маленькою, – тобто якоюсь скляно-прозорою, сильною і беззахисною водночас, знаючи, відчуваючи, що Шлях до себе, до Творця тобто – двокрилий: через біль і через кайф, які облагороджують їх носія. Філософія стосунків зі світом у Золотої Рибки була визначена настільки, що пливла вона у цій темній глибині спокійно, несуєтно, як біля власної могили, – біля тих затонулих вітрильників, крейсерів, літаків, амфор, людських і тваринних кістяків, черепів, золотих, срібних речей, монет... уламків метеоритів, голосів найближчих і найдалших зір, гострих пір'іноподібних скелетиків рибок, рибин, риб...

Усмішка Золотої Рибки була подібна до її сльози, а сльоза до усмішки.

Жила вона не ліниво і не гіперактивно, тобто, можна сказати, творчо, майже так, як, очевид-

но, житимуть люди майбутнього, якщо людство не загине все й безповоротно разом із Землею, і коли роботою вважатиметься продукування думок та відчуттів і посилення їх електромагнітними хвилями конкретному реципієнтові, усьому людству чи всьому Універсуму. За такого розкладу фізично-матеріального та душевно-духовного світів фізична робота загалом втрачає сенс, вважається ознакою поганого тону чи смаку.

Щодо остаточного знищення земного органічного життя у Всесвіті теж чутки перебільшені, адже вже послано у глибокий космос не одну капсулу зі зразком земної органіки, тому навіть якщо Земля загине, хтось чи щось, імовірно, випадково (?) знайде у дзвінкому мороці наші матриці та клонує...

Така-ось велика надія... Адже від генетичного до космічного один крок, від космічного до космічного – також. Як кажуть: чим би дитя не тішилось – аби не завагітніло. Чим би людство не тішилось – аби ще вагітніли представниці його красивої половини. Саме так мав думати-гадати репрезентант людства у людській, а не в космічній системі координат, навіть розуміючи, що для космосу воно – грибок-паразит.

А Рибка... глибоководна Золота Рибка... божественно тихо плавала, сама собі освітлюючи

золоту дорогу, шукаючи дорогоцінності для Бориса та Світлани, щоби вони змогли полетіти в космос – до Рибчиної богині – золотого сузір'я Риби. Полетіти, щоби летіти вічно... щоби летючо вічніти.

* * *

Світлана контролювала імпульси від Золотої Рибки, уже декілька разів спускаючи глибоководні батискафи за золотими старовинними речами, міняла їх на долари, але до заповітної суми було ще далеко й далеко. Недавно їй до рук потрапила (випадково?) книжка-повість «Тут було колись море...» з фантастично-романтичним сюжетом: закохана пара князівських часів плавала в морі на човні, зірвалася шура-буря... і вони опинилися в супермодерновій літаючій тарілці, яка летіла із шаленою швидкістю, тому (за теорією відносності) старіли набагато повільніше, ніж їхні ровесники на Землі: довго-довго вони летіли у космічну безвість, спочатку відчуваючи себе щасливими, а потім, поволі – сумними й самотніми, тому «завели» собі сина і підкинули його до земного родильного будинку, часто навідуючись до нього невидимками разом із літаючою тарілкою, вийти із якої не могли, тому що їх у земних координатах уже не було.

Дивно!.. Книжка, що її написав поет, творчість якого однаково любили Світлана й Борис (тому ще глибше і з пекучішим вирозумінням кохали одне одного), потрапила до її рук саме зараз... а то можна було б подумати, що вона задумала «списати» їхню Долю із цієї книжки улюбленого поета, за віршами якого однаково ревно ворожили, як-ось і сьогодні, після спілкування через мобільний телефон есемесками. Ох ці вже мобілки! Було в них щось сатанинське, всевладне, що давало й забиало водночас, ще більше, рельєфніше уподібнюючи людську масу до маси грибка-плісняви на сирій стіні – за рівнем комунікації його частинок між собою. Тут, як завжди, за Творцевим задумом, виглядав парадокс: що мобілізованішим ставало людство, то душевно самотнішим, що більше знало й розуміло, то сумнішим. Тому того, що називають Щастям, первісна людина, яка жила в середньому 30–40 років у єдності зі силами природи, а потім просто вмирала, не мала менше, ніж блідий, мов підвальна жаба, пластмасовий сімдесятирічний старигань, штучно, парниково підтримуваний цивілізаційними алюмінієвими підтикачками.

Так-ось, Світлана лежала на дивані й під музику Моцарта із неабияким задоволенням перечитувала есемески річної давності, через які

вони з Борисом зблизилися. Есемески Світлана зберігала в архіві свого простенького, студентського ґатунку «молільника» і часто в самоті любила перечитувати оцей діалоговий пролог їхнього роману, що нагадував інтимний шепіт Поета й Музи:

– *Хочете до мене в гості сьогодні інкогніто у красиву білу дачу? З любов'ю ваш Борис Брик.*

– *Ні, дякую. Для дівчини це нескромно...*

– *А як для класної поетеси-музи?..*

– *Муза приходить сама, її не кличуть.*

– *Ось ви до мене сьогодні у сні прийшли, а так хочеться, щоби такі сні стали поетичною реальністю!..*

– *Вибачте.*

– *За що вибачати?!?!..*

– *За те, що сні не стали реальністю. Я не люблю розЧАРовувати, але...*

– *Але ж сміливий не той, хто не знає страху, а той, хто перемагає страх. Я ж поет... Таке моє важке щастя... Можете розділити його.*

– *Ах, як це патетично і... не по-справжньому наче!...*

– *Ніжно і... сором'язливо.*

– *Я не боюсь, я просто... дивуюсь.*

– *Сміх – це здоров'я. Лоскоту боїтесь?.. Тоді цьоммм тільки в... куди захочете.*

– *Що ж, до зустрічі КОЛИСЬ.*

– Ми, справжні поети, хороші, чутливі й пухнасті... Чого від вас чекаємо. Ще раз цьомм... Спіть уже, миле створіннячко. Хай сняться голі поросятка. Або в гості до мене гайда!..

– Вам не страшно од таких закоханостей? У Вас же сім'я і все таке...

– Страшно...

– Я Вас розумію. Чесно.

– Отож-бо. Цьомм...

– Добраніч!

– Летючих, світлих і тремтливих вам (нам) слів.

– Снів, а не слів. Хоча й слів теж.

– Ага. Скучатиму. Я тут на дачі самотній...

– Ого, як відверто!

– За те я вас і люблю, що ви така дивовижна, ще й поет... До зустрічі романтичної.

– Сором'язливо?

– Засинайте – дзвоніть, пишіть, заходьте...

Я вас чекатиму вічно.

– Ах, як це патетично!

– З Миколайчиком! Нехай у чобітку ховається сюрприз кращій за очікуваний!

– Як шкода, що мене зараз поряд нема, а я в Києві самотію. Цьом.

– Я ж поет! Невеселе щастя поета... тяжке.

– Як тільки дружина не боїться відпускати тебе самого!

– Співчуваю! А журналістом бути класно: про-
живаєш тисячі життів!

– Лови мій повітряний цілунок! На добраніч,
улюблений поете!

Солодко і трепетно поживши в минулому,
Світлана поворожила на вірші Наюка, як це
частенько робила на ніч, і з думкою про косміч-
ний політ, спробувала заснути, бо сьогодні вірш
їй випав такий:

*Цвіт сивіє... Пора – де менше слів і слави. Де
люблять нас, а ми – До рани прикладай... Де є
Вітчизна ще, Яка не є державою, Дешеві цигар-
ки І стиль «купи-продай».*

*Де непокірна кров Шумить волоссям відьми,
Чи капає, мов віск, На злу планету вісь, Де нас
ніхто не жде, А прийдемо – то візьме І в душу
поведе.*

*Як в дзеркало, дивлюсь По ночах на годин-
ник, Який хоч зупинивсь, Та дзвонить все одно.
На старості віків Прийду сюди пустинником
Повз дерево і лід, Повз очі і вікно.*

*Шипшина зацвіте. Піском заплаче море.
Життя легке – мов шовк. Любов – як гріх чи
грім...*

В провінції старій Вродили помідори...

Велика риба треться у Дніпрі.

Оскільки рядок був загаданий перший із кін-
ця, то ловилася фраза: «Велика риба треться у

Дніпрі». Глибинна «велика риба» справді терлася... правда, не у Дніпрі, навіть не в Бузі, а в Чорному морі, з яким Буг – ріка Борисового дитинства – зв'язаний через систему каналів, через Дніпро. Хоча сам Західний Буг – притока Вісли, що впадає у Балтійське море.

Довге й тонке, як водорості, бронзово-гаряче тіло Світлани, яке повторювало, здавалося, обриси її душі, подобалося Борисові – як доля, як святе свято чогось природного і водночас грішного, мудрого й ризикованого, юного і нескінченного, трепетного, гнучкого, із красивим ротиком, мавчино-ковилевою талією, тонкими зап'ястями. Вона уміла бути стриманою і не боялася бути запальною, коли хотіла і з ким бажала.

Як і її обранець Борис, Світлана любила воду і найкращими часами свого життя вважала лежання поряд із коханим на хвилях Бугу, який ніс їх до моря, до води великої, до загадкового, як сама вічність, Початку часопростору.

Але якщо Борис, як і багато його друзів дитинства, лише просто, летюче і дзвінко любив ріку свого дитинства – Буг, на правому березі якого виріс, то Світлана ще й досліджувала природну воду як науковець-океанолог, що, одна з небагатьох, поки що не покинула свою Батьківщину і не виїхала у «перспективний закордон», коли її туди запрошували.

Найважче, найпекучіше творчій людині боротись із тривою. Вона, очевидно, була пов'язана з інтуїцією, і великі й чутливі серця відчували її присутність яко присутність Творця у собі, себе – у Творцевій всеосяжній пульсації.

*«И чем сильнее они меня хвалили,
Чем мной сильнее люди восхищались,
Тем мне страшнее было в мире жить» –*

виписала собі Світлана у записник слова Анни Ахматової, бо щось дуже глибинно-суттєве пояснювали вони їй, пояснювали навіть те, що пояснити, навіть відчутти, навіть розуміти не дано... Та й не треба... боїмося невідомого – але ж відоме суттєво страшніше.

Не любила Світлана ригористів – людей, які з надмірною дріб'язковістю дотримувалися моральних принципів із тієї чи іншої системи координат. Як не дивно, серед них було чимало дисидентів – людей із летючо-жорстким минулим, колишніх атеїстів, які стали фанатами і (що найжахливіше) абсорбували собі право судити інших, накладаючи на них якісь свої рамки із уламків того ж колючого дроту, за яким колись сиділи самі. У довгочасному «триманні на висоті» розмаїтих моральних імперативів, увірувавши у свою місійну модельність, модальність, зразок для інших (хоча зазвичай вони й у сімейному, і в громадському жит-

ті були далекі від доброго прикладу), ставали врешті-решт людиноненависниками – мізантропами. Тобто, ставлячи собі за мету удосконалити людство і людей, вони приходили до їх зненавидження.

Нічого дивного, якщо розуміти й відчувати, що в основі Творцевого задуму творення Універсуму – Парадокс. Як там у Пушкіна? – «...І геній – парадоксів друг».

Тому наймудріше у цьому світі – любити Природу, сповідуючи пантеїзм. Любити Природу, яко боги, важко переживаючи екологічні катастрофи, яко ХВОРОБИ ВСЕВИШНЬОГО, а смерть Природи асоціювати зі смертю Всевишнього – і навпаки.

Світлана сиділа у псевдоготичному приміщенні залізничного вокзалу і дивилася на великий, круглий ретро-радянський годинник над виходом. Чомусь здавалося, що час у ньому мав би йти повільніше, ніж у маленьких ручних «дзигариках», а в електронних («табло») ще по-іншому.

Вона їхала у глибоке поліське село відвідати двоюрідну тітку, яку вже давно не бачила, загалом відчути, як живуть село і його люди – сіль землі – у час гримучосумішного поєднання дикого капіталізму та zdegradovanого соціалізму. Сиділа, відкинувши голову назад, у доволі

зручному кріслі й уявляла... Уявляла Щастя. Яке воно? Що воно? Де і наскільки? Відчувала напевне, що була щасливою, коли поверталася звідкись додому, до рідних, до близьких, випивши перед цим трохи доброго вина і везучи подарунки для них і їхніх дітей. Щасливою була тоді, коли усвідомлювала, що вони будуть щасливі.

Знала, що Борис був щасливий, коли йшов на зустріч із другом, передбачаючи гіркі вечорниці за столом, у який можна відчайдушно встроїти ніж і який пахне лісом, віє часом... де Природа єднається з Історією – мов дерева ростуть на соборах... вечорниці, на яких передбачалася запітніло-туманна, мов зоряний дим, гранчаста склянка справжньої, зоряно вогненної горілки, яку вони мали взяти «на душу» з другом як ритуал, тобто міф у дії... відчувала, що був щасливий і тоді, коли йшов-летів до неї, трепетної, теплої, мов колискова музика із глини рідного краю, винно-винової: коли червоне сухе, злегка підігріте на квітці свічки вино, стояло у високих, мов роги чумацьких биків, склянках, і чекало, пінилося і чекало, чекало...

У дитинстві щастя солодке, а в зрілості – гірке.

Є щастя творче, є міщанське, є оргазмно-природне... взаємооргазмне.

Чорна антиромантика постмодерну сучасного поліського села вразила Світлану сірим занепадом людського духу. Селяни перестали навіть гнати добрячу самогонку – з кореня калгану – калганівку. Пили якийсь сечоподібний спирт, привезений у село відставним прапорщиком із обласного центру, який купив тут хату-пустку за триста доларів і відкрив у ній, як століття назад якийсь Мойша чи Мошко, корчму для пропащої молоді сили села: від років шістнадцяти до років п'ятдесяти (бо більше зараз у селі не жили) мужики сиділи тут, безробітні, безперспективні, смалили ту спиртяку, мов хотіли вмерти вже, зараз. Жінки-алкоголічки посилали до прапорщика за спиртом («на лікарство») своїх... немитих діток, зачатих уже в напівзабутті, під п'яну лайку, американські бойовики та речитатив Поплавського із засидженого мухами екрана ще советського чорно-білого теліка.

Але найбільше вразило Світлану те, що у поліському, глибокому, як батьківська сльоза, селі... перестали тримати свиней. Плекати їх стало не вигідно – пояснювали родичі: «Колись, за Союзу, годували хлібом за шістнадцять копійок, а тепер... кожен дядько може легко порухувати і без калькулятора, що садити картоплю для свині чи поїти її коров'ячим молоком – дурдом... землю нема чим обробляти по-людськи.

Ось і купуємо якесь пластмасове сало в районі чи в області, бо в нас і магазину свого нема, – і їмо з картопльою. Таке-то діло».

– А самогонку ж яку добру гнали! – прицмокнула Світлана, – я, правда, не пила, але ж батько... о!..

– І горілку стало не вигідно гнати. Спиртяку легше купити, – пояснювала, взявши руки в боки, крепка від природи і ще досить непогано збережена двоюрідна тітка Світлани, яка пекла смачний хліб, вирощувала-виросувала свого двадцятип'ятирічного сина-телепня, нікуди не відпускаючи його від себе навіть на ніч: клала біля себе на широкому ліжку так, що й чоловік мусив спати на диванчику навпроти, особливо, очевидно, не переймаючись тим, бо вже давненько дивився на жінку лише як на людину...

Потім Світлана зустрілася із подругою свого дитинства – Вірою Гнатючкою, яка зосталася жити в селі, де Світлана на канікулах у тітки проживала, – серед цієї первісної природи, чистих, добрих і щедрих поліщуків – солі землі.

Вірка (Вірунчик, Віруся, Верка, Вірочка) була зараз директоркою місцевої школочки і запросила Светку на зустріч зі школярами, щоби та розповіла їм про океанські глибини, про столичний світ, якого не відчували сільські бідові діти, батьки яких зазвичай жили за гроші своїх батьків, тобто їхніх дідів-пенсіонерів.

Зустріч удалася цікавою, пристрасною. Правда, Світлану шокувало явно незаплановане педколективом школи запитання одного розбишакуватого старшокласника:

– А чи правда, що Тарас Шевченко був п'яницею... таким, як наш дядько Петро? А Леся Українка – голубою?..

– Хто це тобі, Костя, сказав? – верескнула пишногруда і крутозада вчителька літератури, театральню схопившись за... голову.

– Ніхто не казав, – спокійно і якимось байдуже відповів білоголовий хлопчина з дорослими очима. – Що я? Читати не вмію?! В газеті прочитав... там усе так і написано... А ще якийсь Ліщина пише, що Шевченко недобре зробив, що царицю опозорив так погано, бо ж вона його з неволі викупила... а він її опеньком зобразив...

Після тихої паузи, що настала в актовому залі школи, Світлана мусила щось сказати, отож, змінивши голос на грубіший, грудний, повільно прорекла:

– Це все наші вороги пишуть, щоби нас поневолити, зробити рабами. Не вірте їм!

– Але ж то написано українською мовою, – наголошуючи на другому складі слова «українською», не вгавав сміливий хлопчина, не звертаючи уваги на збільшені десь утричі очі вчителів і директорки.

– Костя! Зайдеш після зустрічі до мене в кабінет, я тобі... ми тобі все пояснимо, – не витримала Віра Пантелеймонівна і подивилася на гостю – Світлану, шукаючи схвалення.

– Бачите, шановне товариство, дорогий Костю... скажу вам чесно: наші столичні науковці не мали би такого писати і тим більше друкувати! Це робиться за гроші великих імперських, ворожих нам центрів, які вербують своїх агентів серед наших професорів, щоб убити у нас віру в себе і заселити нашу обезлюднену територію... – Відчуваючи, що її «понесло», Світлана підсумувала: – Отаке-то діло. Але ви, Костю, милі дітки і вчителі, не вірте таким різним публікаціям. Любіть все своє.

Зал стримано заплескав – і Світлану запросили з учителями «на каву» до вчительської, де, як у нас годиться, було й «до кави».

Усі хвалили загалом вдалу зустріч, сільська інтелігенція звертала «Светочку» «на політику», яку вона намагалася свідомо ігнорувати, роздивлялися її одяг, дивувалися її вимові-мові, якою вона розмовляла, підіймали чарки «за любов», «за природу», «за молодість душі й тіла»... аж поки Світлана не запропонувала тост за «сіль землі» – того хлопчика Костю, який насмілився сьогодні закукурікати, як третій півень на межі дня і ночі, за покликом дзвінкої юної крові – замість зрубаних і вивезених вагонами блідолиці-

ми зайдами беріз і кленів, убитих радіацією незабудок, а хімією – золотих рибок, вовків і зубрів.

На прохання Світлани Костю нагло знайшли і привели на притуманені очі педколективу. Він поводився як партизан-герой перед німцями, аж поки Світлана не погладила його по голові й запропонувала добрячий шматок торта, на що симпатичний поліщук (уже не хлопчик, але ще не чоловік) відповів:

– Я вже відлюбив торт. Я тепер м'ясо люблю, гірке...

Роздобрілі після другої чарки педагоги пишном засміялися, і пузатий завгосп, моргнувши до директриси, простягнув через стіл Кості велюрну гусячу ногу на гарній тарілці зі штучного кришталю.

Костя, трішки завагавшись, узяв.

– Він би вже й чарку бренькнув! – обізвалася худосочна вчителька, – на дівок уже заглядається, правда? – риторично запитала Костю.

– Пробував, – гідно відповів той, а Світлана відчула, що цей хлопчина їй подобається... навіть як потенційний мужчина, і налила йому у гранчасту склянку червоного вина.

Хлопець узяв його лівою рукою, бо в правій уже тримав гуску, трохи зніжковів.

– За Костю! – підсумувала Світлана і качанистий завгосп перший чокнувся з нею твердою склянкою горіяси.

– За Костю!.. – несміливо, але впевнено підтримало товариство, поглядаючи то на директорку, то на гостю – Світлану, яка в цей час м'яко цокалася склянкою рубінового вина з такою самою, наповненою по вінця, склянкою Кості. – Будьмо!

– До чого ми докотилися після розвалу Союзу, охо-хо! – сказав старий учитель, коли Костя тихо вийшов із нез'їденою гускою в коридор.

– Да, наша псевдонаукова еліта думає, що дуже мудра, коли співає під дудку американських ідеологів і деміфологізує наші легенди, а насправді бачите, що робиться... молодь творить собі кумирів із сексу, наркотиків, естрадних дебілів, закордонного матеріального й духовного секондхенду, – погодилася гостя.

– Святе місце не пустує, – зітхнув той же старенький учитель фізики. – Прийшли нові визволителі – і знову нема на те ради... Мавпуємо, плазуємо. Ось і дитина розуміє, що все не так...

– Дивний у вас, як для села, оцей хлопчина...

– Та він сільський лише кілька місяців. Із Полтави з татом приїхав. У родичів живуть, бо мама їх залишила: на заробітках в Італії з якимось старим італійцем злизалася!.. – пояснила директорка.

– А я ж то думаю – занаглий він як на дитя природи! – закотила очі Світлана, якій сподо-

бався інтелігентненький дідуган, і вона запропонувала наступний тост за нього – старійшину, який сам лише пригублював, бо, як зізнався, «своє уже відпив».

Випили.

Помовчали.

Співали різних пісень: від українських народних, повстанських, комсомольських – до воєнних: «Б'ютса в теснай печурке агонь»...

Вечоріло.

Червнєве село пахло черешнями, свіжоспеченим хлібом, свіжоскошеною травою, озивалося дзвонами лісового далекого монастиря, полиново-медовим стогоном вічно грішного кохання, а ще – молоком і ягідним соком, диким і домашнім одночасно.

Пшеничний, розлитий, наче хвойний дьоготь, Місяць був присутній тут, як і тисячі, мільйони років тому. При ньому тінь сосни чомусь здавалася вербовою, річка – золотою тятивою, а обличчя коханої таким сердечним, ніби йому постійно сняться море, вітер, срібна й золота печаль.

Православні язичники – поліщуки – дивились у себе – і нічого не хотіли... і не бачили там себе, а лише спирт кольору сушеного тютюну.

Верка розказала «Светіку» смішні пригоди зі ще одним другом їхніх дитячо-юнацьких ігрищ та забав – Славком Буцьом, який став депутатом

обласної ради і прославився тим, що яро виступає на захист поліської природи – зокрема місцевих жаб, яких він якимось надивав роздушеними міжнародними фургонами на наших лісових дорогах, через які «жабки» перелазять за інстинктом крові на нерест (доповідав Славик із трибуни обласної ради) і продовжував так: «Ви, панове, не смійтеся: жаби їдять комарів, комарі ссуть кров із наших корів, не дають їм пастися... отож, не буде жабів – не буде молока! А знаєте, чому в Німеччині жук колорадський картоплі не їсть? Бо німці у євреїв вибачення попросили...»

– Да, Славик у нас завжди був дуже енергійним, але трохи того, – Світлана покрутила пальцем біля скроні... – хоча, знаєш, Вірусик, на таких наш світ ще трохи протримається, бо такі, як Вася Бахур – лісник наш – точно продадуть весь наш ліс із патрохами.

– Вася такий! Він із митником одним із Ковеля тут здружився. Такі котеджі відгрохали – що я тобі дам! Той взятки бере, а той ліс німцям і полякам продає... – заторохтіла, готуючи каву, Віра, коли вони вже zostалися наодинці, трохи хмільні й до божевілля вільні.

– Мають, я впевнена, добрі «криші» у столиці.

– Да, бо тут мій дядько дубки зрізав на дишель до воза, там такий хай підняли, що ледь не посадили.

– Дядька за гілляку посадять, а тим, хто вагонами вивозить, – героїв України дають, а кажуть, що поляки чи москалі винуваті... Ніхто нас так не нищить, як ми самі себе.

Дві молоді й доволі успішні жінки природно звернули розмову на інтимну тему, адже обидві офіційно були незаміжні і, як з'ясувалося, обидві любили одружених чоловіків. Світлана – відставного військового, авантюриста-філософа Бориса Брика, майже удвічі старшого за себе, а Віра – майже удвічі молодшого Сашка Колодія, студента другого курсу факультету іноземних мов обласного університету, який постійно їздив на підробітки до Манхайма, привозив їй подарунки і від душі кохав її на антикварному шкіряному дивані, де зараз сиділа Світлана.

Подруги сповідалися, захлинаючись, одна одній... аж розплакалися – солодко і грішно.

– Ну ми з тобою і красавіці! – добродушно сміялася, обіймаючи подругу, Світлана, – таких хлопців відхайдохали!

– А де твій зараз? – запитала Віра.

– Кочує... нині усі нормальні мужики кочують. Десь у Білорусію поперся... романтик... Родовід укладає, відвідує родичів своїх. Хоча вчора телефонував, що прочитав у газеті про браконьєрське вивезення наших лісів, каже, що хоче повернутися, створити народну гвардію і захищати Полісся, свій ліс на березі Бугу. – І, трохи замислившись,

додала: – А якщо вже Борис вирішив щось, то його лише куля може зупинити.

– Ліс – то добре, захищати ліс – то святе, але ж усе в політику впирається. То недурно німці досі вважають, що до Бугу – то Польща, а за Бугом – то Росія. Мабуть, краще в якусь партію вступити, якщо хочеш зробити щось, – роздумувала Віра.

– Борис нині дуже мало говорить. Вважає політиків теперішніх тріпачками. Він хоче робити конкретну справу яко воїн, а не як «хвеська язика». Владі він уже не вірить.

– А ти ж як до цього?.. – запитала Віра і через мить додала: – Мій так само... останнім часом конкретний і мовчазний. Вони б знайшли спільну мову.

– Знаєш, Віро, Борис за останні оці перехідні двадцять років ким лише не був, коли залишив офіцерську службу яко захисник чужої держави – Росії, бо саме там закінчив військове училище, саме їй присягав на вірність... був і каменедробильником у тайзі, і монахом – продавцем пива в Америці, і офіціантом у ресторані, журналістом, просто чорноробочим, страховим агентом, багато подорожує у часі та просторі... тепер, здається, хоче боротися... за своє, за святе.

Віра замислилася.

Подруги мовчки посьорбували гарячу каву. Дивилися одна на одну, дивуючись, хоча й не

озвучуючи, тому, що робить час із людським, зокрема жіночим, тілом.

– Ти чого так на мене дивишся? – не витримала Віра, – ти часом не лесбійка? Бо ж тепер модно так... там у великих містах.

– На жаль, – усміхнулася Світлана, – я нормальної орієнтації... Ну тобто вже й не знаю, яка орієнтація тепер нормальна... Одне слово, я люблю чоловіків... тобто спати з чоловіками... люблю.

– Але ж хіба з ними... ну тобто з ним заснеш... гарячим і вологим... як язик.

– Ну ти, язичниця ти наша... голодна... ой, голодна...

Розмову на тему сексуального голоду перервав церковний далекий у часопросторі дзвін: не то веселий, не то сумний... середній.

– Ти, Вірунько, помічала – що менший дзвін, то веселіше дзвонить... Великі дзвони дзвонять сумно...

– Ага... Так і люди, ну тобто людські душі.

– Щось ми з тобою розфілософствувались. А давай-но погадаємо. Я, знаєш, на віршах люблю гадати. Є у мого Бориса такий знайомий – поет Андрій Наюк, цікавий хлопець. Відчуває себе правонаступником великих поетів, тому іноді, кажуть, здається недоступним і жорстким, страждаючи від того, що фізично пережив кількох своїх святих учителів у Поезії, яку вважає для себе релігією... Хоча жити нікого не вчить із високих три-

бун, як дехто з письменників, повідсилавши своїх дітей та онуків у ситі, комфортні закордони. Не вірю я таким демагогам! А Наюк книжку поетичну склав і видав, «Розірваний горизонт» називається. Так-ось я її постійно із собою маю і гадаю по ній.

– Як?

– Задумай, наприклад, сторінку (до сотої) плюс номер рядка зверху чи знизу і прочитаємо, що буде.

– Добре. Вісімдесята сторінка, четвертий рядок... знизу.

Світлана розгорнула книжку на вісімдесятій сторінці, знайшла пальцем четвертий рядок знизу: «Є ще на світі мудре оніміння»... Розумієш?

– Подумаю над цим, – зітхнула Віра.

– А тепер прочитаю увесь вірш. Хочеш?

Віра кивнула головою і замислилась:

– Житіє моє... Ми чужие на етом празніке жизнї... Читай.

Я ріс там само, де чебрець і папороть, Де мліють душі в золоті зорі. Зоря упала. Кам'яною бабою Дзвенить тепер в козацькому ребрі.

Я ріс там само, де ридають демони, Пророків душі – мов колючий дрiт. Тому живу, що хтось іще там жде мене. Так жде – мов тягне жили: до і від...

А там десь, та-ам – ріка заасфальтована. Обличчя неба ріже ревний рев. Потоп – також

фатальна крайність повені... Старих не пересаджують дерев.

Та є на світі мудре оніміння, Коли гориш – хоч знаєш, що дарма. Є ще на світі злет під час падіння Я напишу про все оце роман –
млосно читала Світлана.

– Хороші вірші – наскільки я розумію, – підсумувала Віра.

– Ага, – ствердно кивнула Світлана, – отож-бо.

– І я так хочу гадати.

– Знайди собі свого улюбленого поета... книжку – і будь ласка.

– Ану ще щось того Наюка прочитай. Звідки він?

– Запорожець, степовик. Південний схід України.

– А в тебе велика бібліотека поезії?

– В основному... більше на дисках тепер електричних, дівіді... для комп'ютера.

– Ясно. Читай...

Недаремно став я сам собою... Світ Христа недурно розіп'яв – Бо коли покрилось небо тьмою, Хтось таки добряче відіспавсь...

Недаремно слово вже дешеве, Як вода питтєва у потоп. А найглибше все-таки душевна Пісня з переламаним хребтом.

Йшов на Ви мій предок недаремно, Спом'янувши і моє ім'я, Бо завжди із ним, а не окремо, Йду на Я.

Світлана читала ще і ще, аж доки подруги дитинства позасинали, як діти, в одному ліжку, обійнявшись.

МОН-2

У післявоєнній школі й далі було все строго, суконно. Жителі Великої Імперії зоставалися бідними, але сама вона сильною. Її армія дуже потужною. Кількість Її населення зростала, що свідчило про сприятливі, хоча, очевидно, не оптимальні, для популяції гомосовітікус умови.

Батьки, а то й старші брати і сестри поліських старшокласників 1950-х років, кілька років тому воювали в советській армії або ж в Українській повстанській... діди – так само... або ж були репресовані службами безпеки СРСР, вислані за Урал, на шахти, у вічну мерзлоту... за те що... Тут новітній історик може навести вам цілу піраміду «чому», як-ось:

1. Були багатими: мали землю, магазин, млин, «хату під бляхою»...

2. Були політично ворожими чи непевними:

а) служили в німецькій поліції на окупованій території;

б) були в німецькому полоні;

в) хтось із родичів служив у німецькій поліції або ж був у німецькому полоні.

Велике значення мала національність людини, хоча про це відкрито не заявляла. Очевидна перевага віддавалася присланим зі сходу кадрам – росіянам, які зразу ж посіли всі ключові посади: стали начальниками підприємств, директорами шкіл, бібліотек, клубів... наглядових і контрольно-каральних органів.

Корінні ж поліщуки та різні інші національні меншини мали вчитися, доростати до репрезентантів імперської, або, як нині модно висловлюватись, титульної нації.

Навіть головним лікарем найбільшого в області туберкульозного диспансеру, який розмістили тут, у сосново-озерному краї, призначили красиву, енергійну східноукраїнку.

У лісі, біля новозбудованої тваринницької ферми, зростав якийсь таємний підземний військовий об'єкт, який обслуговувала цілком реальна новенька військова частина.

Серед людей містечка зразу ж з'явилися завербовані спецслужбами персони – «шпики», які мали підслуховувати розмови круківчан і доносити, «куди слід», тобто своїм патронам.

«Штатні» та добровільні донощики були скрізь: під виглядом хворих – у лікарні, прибиральниць – у готелях, школах, бібліотеках... але

найхитріші сиділи під виглядом любителів випити у пивних, на весіллях і похоронах, де після чарки-другої з радості чи горя у людей найлегше розв'язувався язик – і вони висловлювали те, що думали, бо ж давно зауважено: що у тверезого на умі, те у п'яного на язиці.

Людей, які здатні доносити, не бракувало в будь-якому суспільстві, особливо післявоєнному, хворому, нервовому, де майже кожен надірваний втратами, втомлений пошуками правди, боротьбою, підозрами... розчарований або глупо зачарований чимось.

Комусь платили, когось налякали безперспективністю його чи рідних...

А загалом післявоєнне життя давало про себе знати то грибами на попелі, то квітами на болоті, то новими (смачнішими) вивісками: «Хліб», «Пиво», «Ковбаси»... «Райторг», «Райхарчопром», «Райспоживспілка», «Раймузшкола», «Рай...». В ідеологічно заангажованій, теоретично і практично атеїстичній країні оце корінне скорочення слова «район», очевидно, було спущене згори недурним комісаром, щоби втихомирювати вічно голодну безодню підсвідомості «населенія», як і оте скорочення у школах: писати «анг. мова», а не «англ. мова». Мова держави, яка вже була у стані холодної війни з радянською імперією, не мала бути «англ.», майже ангельською...

Ці деталі не могли пройти непоміченими крізь тотальне сито тоталітарної системи, тому вони були дозволені імперськими соціальними психологами – вважали розумні люди Крукова, так думали, але не говорили.

Слава Богу, на той час ще не думали про технічний пристрій, завдяки якому можна читати людські думки... Такий з'явиться пізніше, через одне людське життя, через сімдесят років... Її придумає одна з героїнь цього роману, онука тих, хто воював у Другій світовій війні або навіть не встиг іще повоювати, а значить, і полюбити, покохати... як усе здорове і просте, чисте і важке, як щира сльоза радості чи печалі, на весіллях, днях народження, похоронах, які щораз рідше відправляли у старій, ще середньовічній церкві, що, здавалося, вже пустила коріння у цю піщану, гіркувату від хвої землю із вкрапленнями вапнякових відкладів у ній – свідченням того, що тут було колись море... і життя сьогоднішнє тут, на цьому святому і корінному, мов калган, Поліссі, тривало на дні моря, колишнього глибокого моря.

Коріння церкви, коріння старих хрестів, сосен, дубів, тополь... десь там перепліталось із людськими кістками пращурів, прапращурів і гнало до цвіту і плоду, до світла – сік, який знову мав стати світлом... як опале в землю яблуко –

яблуком, а померла яблуня – торфом, як тіло – землею, а земля – знову тілом.

Така собі язичницька симфонія Чумацького Шляху.

Енергія любові породжувала любов... яка найтягучіша, найгостріша, найп'янкіша, найсвятіша – перша, ота, у чотирнадцять–вісімнадцять років... період, запрограмований самою Природою для гарячого й вологого парування і продовження, продовження... пульсування, – магматично-магнетичного виверження – через біль-насолоду, насолоду-біль... молитву, лайку, пісню, через які тіло-земля допомагає Душі-Небу плодити собі подібних, корінних і крилатих...

* * *

Так уперше, летючо сталося й у Віктора Кардаша з його однокласницею Майєю Криницькою. Доросла шкільна любов, яка спалахнула несподівано і дзвінко у, здавалося б, найневідповіднішому місці, коли вони за дорученням класного керівника разом відвідали місцевий будинок перестарілих, яким загалом опікувала-ся комсомольська організація школи.

Кольори, звуки і запахи, в яких і з якими жили дідусі та бабусі, описати важко, але уявити можна... Тут жили-поживали, правильніше буде сказати, жили-доживали вже самі долі... А через

майже повальну здитинілість своїх мешканців будинок перестарілих нагадував дитсадок.

Віктор і Майя обходили дідусів і бабунь, запитуючи, що їм потрібно, чого їм хочеться, складалі списки і показували їх няням, лікарям... Словом, допомагали. Спочатку Віктор хотів «узяти на себе» дідів, щоби Майя – бабусь, але практика показала, що розмовляти зі старенькими наймудріше разом, щоби тоді, коли бесіда затягується, а «стара дитина» пальцями, мов обценьками, вхопивши свого співрозмовника за рукав чи полу, ніяк не збиралася відпускати, партнерка гукнула його якимось так: «Ой, Вікторе, у нас молоко збігає!» або «Тебе мама кличе!».

Адже хоча перестарілі мешкали тут по троє–шестеро, почувалися вони самотніми, і оцих, як вони казали, «комсомольців», полюбили, як згусток молододі кулястої енергії, як згадку про свою молодість, минуле, яким жили, у якому декому «було що згадати, та не було що дітям розказати».

Не всьому персоналу цієї богадільні подобалися молоді активісти, які перешіптувалися з їхніми пацієнтами і невідомо що носили їм таємно. Тому одного разу їх покликав до себе головний лікар будинку перестарілих і наказовим тоном попросив нічого не приносити пацієнтам, а всі прохання записувати і передавати йому особисто, і взагалі менше спілкуватися з

«большими», а лишень допомагати по господарству, бажано на вулиці: копати щось, води принести...

– Ні, Миколо Пантелеймоновичу! – відкрито обурився Віктор. – Ми не проти щось і таке допомогти, але ж головне для тих стареньких, як ми зрозуміли, – виговоритися, душевна увага!..

– А ми ж їм нічого такого не носимо! – сміливо і трепетно втрутилася у розмову Майя. – Знаєте, вони так хочуть жити! – додала несподівано для самої себе.

– ...Я бачу, ви не розумієте... політики партії, – посталевішало і збуряковіло враз бульдоже лице відставного майора. – Що ж, будемо говорити з директором школи. Нехай він із вами розбирається. Все. Во-т-так! Ідіть, – і показав дітям на двері.

Віктор, несподівано для самого себе, – стиснувши кулаки, ще хотів щось сказати, довести, але непомітно смикнутий іззаду Майєю, оволодів собою, – і вони вийшли, пішли.

– Що йому, Вікторе, пояснювати? Хіба ти не знаєш – робити добро, справжнє добро дуже... одне слово, за це треба платити, – заспокоювала Віктора Майя. – Не будь такий ранимий.

– Та воно так... Якби завжди за добро платили добром, світ був би раєм, – видав Віктор. – Слинява душа того начальничка боїться людського затишку. Він подібний до танка...

– Та ну його! – юно змахнула рукою Майя. – Знайшли чим перейматися. Краще нашу організацію розбудувати!

– Отож-бо, – заспокоєніше погодився Віктор і взяв Майю за руку.

Вони йшли берегом ранньоосіннього Бугу напроти його повільної, але сильної, вічної течії.

Так, зробившись простором, тече до свого початку час. Так летить світло, електромагнітна хвиля, стаючи органікою (тваринами, рослинами, людьми, водою, вином...), щоби вони знову через придумані ними комп'ютери... мобільний зв'язок, клонування... знову стали світлом, інформаційно насиченим світлом.

Над Бугом купками світло сумували вже золотаві верби, підіймався туманець, за течією плив човник, у якому сидів чоловік із собакою.

– Для повної ідилії із душевним стогоном лише журавлів бракує, які у вирій летять, – майже прошепотіла Майя і потягнула, ні, повела Віктора до найближчої цьогорічної копиці сіна з правого боку стежки, в очерет.

Запально насмикавши, щедро набравши пахучого сіна під себе, на себе, вони задзвеніли у ньому густо, як два малі дзвоники: що дзвони менші – то веселіші, адже великі дзвони сумні, вони скликають на війну, а маленькі, повішені на кінську дугу, звеселяють серцю дорогу...

Іскриста юнацька кров, збадьорена свіжоросяним запахом сіна, Бугу, повного Місяця, молочного тіла, запульсувала в нервах струнних жил, зашуміла, закипіла – і п'ярко змела всі умовності, перестороги, забобони та моралі, впавши на коліна перед Її величністю Природою із його величністю Інстинктом.

Майя накопилася на Віктора і забрала його в глибокий вогко гарячий цілунок, правою рукою допомагаючи недосвідченому хлопцеві зняти штани у цій змієвидній поважній суеті начал, сама уже встигнувши оголитися нижче пояса, шпурнувши спідничину і труси десь аж на правий Берег, берег Бугу.

У Віктора ж усе було перший раз, тому все його єство, яке вже чотири роки назбирувало енергію-рідину для такої справи, не могло витримувати довго. Він перекоотився на Майю, простогнавши кілька разів її пестливе ім'я: «Має...чка... Ма-є...чка, Маєчка», перший раз намацавши правою рукою її слизьке і гаряче гніздо між гнучкими, тонкими, довгими гілками ніг якраз у той момент, коли вона також своєю ручкою із лебединою крилатістю взяла його за корінь і, як господині квочку на яйця, посадила його в себе, хазяйновито покректуючи, піддаючи...

Стримуваний, здавалося, ще з кайнозою внутрішній космос хлопця забулькав, загудів у вулканному гирлі-горлі задуманої Всевишнім Ве-

ликої Насолоди Продовження і – виплеснувся білою магмою у вже рідну пекучо-солодко-солону, гірку безодню, змусивши тіло здригально завити від «солодкої муки».

Малинова Майїна кофтинка загорнулася аж до її тонкої медової шиї, оголивши невеликі, не засмаглі, але ловкі, як пироги з сиром, цицьки, на які Віктор ліг обличчям, посмоктуючи то лівий, то правий сосок, підсвідомо відчуючи себе немовлям біля мами... у мамі... там, від чого його блаженство перейшло на якусь ще вище, божественну стадію – і він затремтів ще раз, віддаючи себе всього Мамі Майї, беручи від неї все, все...

Майя поблажливо погладжувала Віктора по голові, покусуючи його уста, щоби легким бодем привести до тями, витягти з того вільного світу, де хлопець був уперше...

Бо вона вже не була дівчиною.

Ще два роки тому, коли їй було п'ятнадцять, зранку купаючись у Бuzі з подругою, вони познайомилися з цікавим, не провінційного вигляду чоловіком приблизно сорокарічного віку, який сам довго купався в річці, лежав на її березі, щось записував у грубий зелений зошит. Усі вони купалися поруч: пляж був невеликий, людей майже не було, і сама собою зав'язалася розмова – між красивими, дозрілими майже оголеними самочками і ще нестарим, досвід-

ченим, із усього видно, аристократичним самцем (у кожній імперії, а Радянський Союз не виняток, є своя аристократія), очевидно, гуманітарного ґатунку: Розмовляв Остап Костянтинович дуже правильною, рафінованою мовою про якісь піднебесні заумні сфери наполовину неслов'янськими словами-термінами, обволікуючи ними двох риборотих провінційних дівчаток, як незнаним досі веселковим туманом, що поволі-поволі проникав у дірки і наповнював душі тілом, яке підсвідомо прагло тіла, іншого тіла.

Із розрахунком професійного психолога чоловік делікатно, ненав'язливо розпитував дівчат про їхню школу, про клас, уроки фізкультури... мов кришталеву вазу, зачепивши тему кохання: мовляв, чи мають вони хлопців, на що Майя після заведеного у таких випадках колупання печі видала: «Аякже! Що ж ми, Остапе Костянтиновичу, некрасиві?»

Остап Костянтинович ще раз блиснув очима по найцікавіших дівочих місцях, загалом на їхні русалчині у крапельках вологи здорові тіла – і відчув такий приплив крові до кореня, як мисливець, що вже підранив жертву, але вона ще здатна утекти, тому навіть ціною власного життя він мусить її мати.

– Зараз, піду в машину, щось вам... – показав чоловік на якусь, видно вже ненову, але добру

машину кольору воронячого крила, що стояла метрів за п'ятдесят від води, – і пішов.

– Знаєш, Килю, – звернулася Майя до одно-
класниці. – Я ще на машині не їздила ніколи, а ти?

– Їздила в роддом з мамою, коли мама родила.

– А ходіть-но краще сюди! – гукнув від маши-
ни Остап Костянтинович, і голос його вже ви-
дався дівчатам солодким.

Вони, з цікавістю провінціалок, як дві гра-
ційні кізочки, поскакали за тим пружним голо-
сом-покликом, з'єднавшись між собою кінчика-
ми вказівних пальчиків.

У машині на якійсь великій рудій шкурі лежа-
ла рушниця як символ чоловічої потужності, але
пахло якимось, очевидно, дорогим чоловічим
одеколоном.

– Як у вас тут... дивно, – оглядаючи салон лег-
кової машини, сказала Майя.

– Угу, – мругнула Киля.

Господар німецької трофейної машини не
відповів нічого. Він вибіг із машини – і за лічені
хвилини прибіг трохи захеканий із двома буке-
тиками лугових квітів, змішаних із травою.

У машині запахло ще п'янкіше, ще виразніше.

Дівчата, сміючись, приміряли під себе задне
сидіння, а Остап Костянтинович завів маши-
ну. До нетутешніх салонних запахів додався ще
приємно-наркотичний димний, ненав'язливий,
але владний.

– Ну що, покатати вас? – риторичним тоном запитав радянський аристократ.

– Ой-йой! Та страшно! – театральню скрикнула Киля.

– Ну, якщо кругом озера, – серйозно додала Майя.

І машина плавно покотилася озерним берегом до кам'яної траси навпроти, динамічно набираючи швидкість.

– У-ух ти! – захоплено пискнула Киля, коли їх трохи підкинуло на ямі, аж у грудях замлосніла невагомість.

Ще через кілька хвилин машина повернула праворуч і зупинилася біля синьо-білого будиночка.

– Не хочете в гості зайти? – тим же м'яко-владним голосом повернувся до дівчат знайомий незнайомиць.

Невідомо, як Киля, але правильна, строга, відмінниця Майя ще не мала таких авантур, хоча десь глибоко-глибоко у тонкому дзвоні її тілесно-душевної суті жила самка-авантюристка, приспана, заспана, але солоно-грішна і смілива...

Отож, природна свідомість цікавість та підсвідома непочата вже не дівоча, але ще не жіноча туга взяли верх над учительсько-батьківськими заповідями: ніколи нікуди не йти з незнайомим «мужчиною».

Сміливості додавала ще й ситуація, що дівчат було двоє, а «мужчина» один.

– А я й не знала, що тут є такі симпатичні дачки! – трохи кокетливо плеснула у долоньки Киля.

– Це не дачка. Це будинок відпочинку то... – сказав Остап Костянтинович, затнувшись на півслові.

– А ви хто? – запитала Майя, відчувши оту не домовленість.

– Я... Нехай це буде поки що тайною! – замістикував ситуацію той. – Для вас – Остап.

– Дядько Остап? – грайливо запитала Киля.

– Чому «дядько»? – теж награно обурено заперечив чоловік.

Дівчата, не змовляючись, ще раз демонстративно зміряли його поглядами з голови до п'ят і таки погодилися, що це «не дядько»: елегантний костюм, припасована за кольором і стилем до нього сорочка... вгадувалася не менш «красива» краватка, яка, звичайно, на озері була зайва. Дорогі, якісь ненаші, до блиску начищені туфлі, гранатового кольору манжети, які, здавалося, Остап Костянтинович навмисне демонстрував дівчатам, потираючи пещені руки перед своїм обличчям.

– Вино будете? – знову вчасно заповнив паузу.

– Та не, що ви?! – обурилась Киля, оглядаючи доволі розкішну кімнату, – відвезіть нас туди, де взяли.

– Правильно! – мило усміхаючись, виправляв ситуацію ще більше таємничий незнайомец. – Тоді – чай, каву...

– Каву, – несподівано для самої себе твердо сказала Майя, бо чай із трав вони вдома пили часто, а ось про каву вона лише читала десь, чула, тому цей напій для неї (та й, вона знала, для Килі) мав щось магічне, доросле, аристократично-романтичне.

– Ура! – якимось по-воєнному браво, радісно вигукнув Остап Костянтинович. – Сідайте, беріть яблука, виноград, – показав на журнальний столик посеред кімнати, на якому стояла таця із фруктами, бо на великому столі в кутку – друкарська машинка і стосик паперу. – Я заварю каву. Вам яку – розчинну чи натуральну?.. – недбало запитав дівчат.

– Натуральну, – відповіла Майя, звичайно, не знаючи, яка вона, кава, краща – «розчинна чи натуральна», але згадавши щось у контексті Лесі Українки («натура втяла зі мною злий жарт»), інстинктивно сказала «натуральна» – від слова «натура», тобто природа, тобто природна.

Киля кивнула – мовляв, також натуральну.

Остап Костянтинович вийшов із кімнати в якусь таємниче іншу – заварювати каву, а дівчата, багатозначно переглянувшись, налягли на темно-синій виноград – соковитий і тугий.

У кімнаті якось несподівано зазвучало радіо – передавали класичну музику – геніального, як природа, Моцарта: стало живіше, опукліше, бриластіше, об'ємніше.

– А ось і кофе! – з'явився уже в халаті якийсь несусвітніх кольорів Остап Костянтинович, ставлячи срібний піднос перед Майєю та Килю. – Ось...

Кава затишно парувала і каро, інтимно пахла.

– Нам уже додому пора! – констатувала, подивившись на завіконне сонце, Майя.

– Оце вип'ємо кавусю – і я вас відвезу, – переконливо заявив «мужчина». – Ви далеко від озера живете?

– Та ні, пів години ходьби, але вже пора, – строго сказала Майя, оцінюючи халат Остапа Костянтиновича і підсвідомо уявляючи його ще не старе, цікаве тіло.

– Ви пробуйте, пробуйте каву! – оксамитовим голосом наполягав Остап Костянтинович, першим смачно сьорбнувши шоколадного екзотичного для цих країв напою.

Майя і Киля смокнули-умукнули також, із кожним маленьким гарячим ковтком відчуваючи, як щось радісне, місячно-жовткове наповнює їхні ества, пульсуючи між найінтимнішими місцями – через серце – і горлом, млосним клубком у горлі.

Світ навколо розмивався, омузичнювався, набував нестерпної легкості.

Такого психофізичного стану дівчата ще не переживали ніколи, хоча вже давно практикували самозадоволення, уявляючи найфантастичніших, як правило, старших за себе, принципів. Але це були однієї боку реальні фантазії, а тут фантастична реальність, обіцянка якогось найпідсвідомішого раю-комунізму без страждання, без муки, без жертви.

Дівчатам сонливилося... і недосвідчено, але сито, збуджувалося.

Вони, поклавши руки одна одній на коліна, попивали гарячо-туманну каву і погойдувалися у такт радієній музиці.

Остап Костянтинович щось шепотів їм на вушка ласкаво-ніжне...

Потім вони танцювали троє у напівзабутті, попадали на широке ліжко – і провалилися у невагомість.

Спалахами запам'яталося обличчя Остапа Костянтиновича над ними, голова його почергово між ногами кожної, від язикової ласки якомсь ще більше паморочилося в голові і, разом із тим, так само спалахами, флешами, пробуджувалася твереза свідомість і знову падала у солодку безодню:

– Не треба, не треба... не треба! – ніби сама до себе зітхала Майя, коли відчула, як щось

туге, слизьке й гаряче делікатно входить у неї і так само виходить... і знову входить... Розумом вона вже зрозуміла, що відбувається, але воля її тіла була паралізована чимось настільки, що єдино-розумною поведінкою зараз було віддаватися і одержувати болючу природну насолоду. Більше насолоду, бо «мужчина» настільки все робив ніжно, професійно, що біль відчувся лише раз – як укол, як полозка скальпеля, а потім голова Остапа Костянтиновича знову була між ногами, а потім знову над головою Майї.

Потім Остап Костянтинович заревів на Килі. Через якийсь час знову на Майї, поставивши її так, як стояла на чотирьох лапках їхня чорно-блискуча кицька, коли пила свіже молоко з миски. Так молодому, тугому тілу п'ятнадцятилітньої дівчини було ще дивніше, повніше...

Пізніше, облизавши сполохані груди, плескаючи животи самочок, як кішка облизує сліпенок котенят, чоловік неабияк пововтузившись, одягнув їх, позаносив у машину і відвіз «туди, де взяв».

* * *

Передвечірня річкова прохолода швидко зробила своє діло, привівши Майю та Килю до тями, до важкої тверезості. Вони протяжно дивилися одна на одну і, не сказавши ні слова, усвідомлю-

ючи, що з ними відбулося, як дві мокрі курки, пішли-попливли додому.

Остап Костянтинович здимів так само непомітно, як і з'явився, – невідомо звідки й куди, що дівчата не запам'ятали навіть у якому напрямку він їх возив, хоча чули, що десь тут, у їхніх краях, є «міністерські дачі», які охороняли люди з ружжами і куди ніхто з місцевих не мав бажання ходити.

Зоставшись удома наодинці, Майя з містичною цікавістю розглядала своє, ніби не своє, ніби нове тіло, зауважуючи тьохкаючий біль у найінтимнішому розпашілому місці, яке, на подив, хотіло ще і ще...

Через кілька днів вони з Килиною уже тихенько сміялися зі своєї пригоди, хоча на те місце на березі Бугу йти поки що не наважувались. Але те, що з ними відбулося, уже сприймалося, як сон, як подорож у потойбіччя. Хоча фізіологічні відчуття і фізичний стан розпробуваного трикутно-інтимного місця давали про себе знати, і дівчата (за порадою Килиної бабусі, якій Киля повірила свою тайну (без подробиць, звичайно) промили «усе» оцтом.

– А бабуса твоя не рознесе? – злякано запитала Майя.

– Моїх таєн бабця ще ніколи нікому не давала, ні мамі, ні батькові, ні дідові... нікому!.. Запитувала лише, хто ж той хлопець. Я збрехала, що то з райцентру офіцер нежонатий, якого баба

не знає, бо так то вона всі у нас і в навколишніх селах фамілії, роди знає, то ще почне справки наводити, – розповідала Киля, замовчавши і перед бабусею, і перед Майею одну з найбільших своїх таємниць – як її, шокувавши ударами в обличчя, згвалтував у шкільній каптьорці їхній фізик. Так що із останньої пригоди Киля могла сміятися.

«І довго-довго золоте вікно світилося... за нами у тумані!» – заспівала від «того всього» Майя.

Вони не завагітніли, жили, як і до того, лише по-іншому... задивлялися на чоловіків і старших хлопців та, усамітнившись, кожна з них солодше кохала саму себе, бо вже знала першогріх.

Тому й так соковито віддалася Майя своєму недосвідченому ровеснику Вікторові Кардашу, який не міг здогадатися, що він у неї не перший, та й не задумувався ще над цим, весь поринулий у навчання, допомогу матері та справи МОН. Він, як сказав би Фрейд, сублімував у ідейну боротьбу свою природну сексуальну енергію.

Рано надпочата гнучко-слизька плоть Майї пищала про своє, і дівчина щораз частіше, якимось непомітно тягла Віктора то в сіно, то на горище, то просто в ліс, де вони віддавалися природі, доки не помітила у його ставленні до себе якусь прохолоду і доки у них не поселився на квартиру справжній капітан – офіцер органів держбезпеки Євген Артишок.

Частина друга

САНСАРА

Як агент Міжнародної страхової компанії Борис Брик їздив по світу, записуючи у свій «Щоденник» цікаві думки-реакції на світ і за світ, як ось: «Геній – це гравець із долею, який ставиться до неї з презирством; буває, людина вчиняє самогубство, щоби зберегти себе; поет – це філософ почуттів, а не думок; є створіння, які людьми народилися, а є такі, що «вийшли в люди»; можна так загартувати душу – що перестати відчувати світ; життя – то пошук власного болю, хоча жити – шкідливо для здоров'я; хто зрозумів, що таке життя, – той не працює... сказав якийсь східний мудрець».

У інших країнах, державах, землях Борис Брик фотографував, запам'ятовував лише екзотику: у Китаї – внутрішній двір «Забороненого міста» і

ворота Тайхеминь, пагоду Сунь-юе-си, «Велику пагоду диких гусей», наріжну вежу міської стіни Пекіна, «Храм молитви за річні жнива» ансамблю «Храм неба»... усипальницю Мухаммеда Адільшаха в Біджапурі, «Ворота Індії» у Бомбеї... Нью-Йорк, Чикаго, Лос-Анджелес, Детройт, Метрополітен-музей, статую Свободи... Вразили Петербург і Москва, Ермітаж, якому той же Метрополітен у підметки не годиться, набережні Москви-ріки...

Але найбільше запам'ятовувалася природа, нерукотворне: у Китаї – ріка Сунгарі, краєвиди острова Хайнань, у провінції Хубей, у Індії – вид на гори Гімалаї, сільські краєвиди, гори у штаті Пенджаб. Цікаві й різноманітні Америка та Росія (чимось подібні між собою, як подібними можуть бути лише протилежності): Міссісіпі й Волга, затока Сан-Франциско на Тихоокеанському узбережжі, узбережжя півострова Флорида, плато Колорадо у штаті Аризона... російський жорсткий і величний Сибір.

Хоча найбільше давалася любити густа, як серце, Батьківщина – Україна – з її морем, степом, лісостепом, лісами, горами, річками, водоспадами, низькостебними кураями й тонкостебним очеретом... повільними та рвучкими узбережжями, рідним рослинним і тваринним світом, релігіями та метафізикою, життям і смертю, мінором і мажором, війною і миром,

весною–осінню і літом–зимою, перемогами та поразками. Відрізнити одні від інших: перемоги від поразок – чи не звідси починається вся філософія і психологія людства, його сипка печаль і волога радість?

* * *

Робота консультанта в одній із найбільших страхових агенцій світу – АІС (Американ Інтернешнл Компані), куди його завербував давній товариш професор Віктор Адамович Носович, здавалася поезією в дії, тобто метафізикою, тобто чимось середнім між наукою і релігією, філософією підходу до життя: жити сьогоднішнім днем – чи майбутнім.

Але найприкметнішим за останній час для Брика було знайомство із відомим українським поетом Андрієм Наюком, якого зустрів у Туреччині, де Наюк репрезентував Україну на міжнародному фестивалі поезії і жив у тому ж п'ятизірковому готелі у Стамбулі, що й Борис – як консультант тієї міжнародної страхової компанії.

Андрій підійшов до Бориса сам, випадково почувши у холі рідну мову, коли Борис спілкувався зі своїми земляками – також страховими консультантами.

– Вибачте, а ви звідки будете? – із відкритою усмішкою, через яку проглядала сонячна, дещо завіяна високими хмарами душа, запитав каштановолосий Андрій густого брюнета зі ще помітною військовою виправкою – Бориса Брика.

– Із Волині, – трохи насторожено повернувся високий сорокарічний поліщук.

– Зовсім земляки! – дитячою радістю засвітився Андрій, зразу ж примагнітивши до себе ближнього, який інстинктивно простягнув йому обидві руки. Бліді й тонкі пальці Андрія були у фіолетовому чорнілі – голубій крові – серйозно засміявся Наук. – Пишу...

– Журналіст?

– Поет, – із гідністю признався Андрій, хоча ще, може, з місяць тому він називав себе журналістом, бо це в теперішньому суспільстві було виразніше, зрозуміліше, серйозніше, але, на думку так званого суспільства, на його смаки і несмаки йому останнім часом було начхати, як, зрештою, і суспільству на нього, поета, який за свої пісенно-молитовні вірші не отримував ні гонорарів, ні навіть радості від того, що його книжка «Розірваний горизонт» розійшлася, мов кола по сльозі чи по крові серед україномовної публіки, кожен десятий серед якої придбав би її, але не знав де: книжкова мережа імперії СРСР була зруйнована, а нова, своя, незалежна, національна, не створена за десять років формально-

го існування України... тому бути поетом стало немодно і називати себе так могли жартома або абсолютні роблені не-поети, або лише «поети від Бога», яких завжди було мало... один-два на покоління, тому й здивувала Бориса така гідна самоідентифікація симпатичного, навіть красивого чоловіка років тридцяти.

– Поет?.. – наморщив чоло Борис і після паузи додав: – Моя... дружина знає одного поета... як його... Андрій... Наюк.

– У-ху-ху, – кигикнув-кихикнув Андрій. – Отож-то я і є Наюк.

– Ви?.. Наюк?.. Світлана ворожить по ваших віршах.

– І що наворожила?

– По-різному виходить. Загалом – на здоров'я, на успіх.

– От молодець! – характерною своєю приповідкою відбувся Наюк. – От молодець!..

– А я вас уявляв іншим.

– Яким?

– Ну... великим таким, – показав рукою догори Брик.

– Хм, – знову усміхнувся Андрій. – Я колись так само дивувався, коли читав опис зовнішності великих поетів чи навіть знайомився з деким із них... Усі середнього зросту, золотоволосі, із добре розвиненою грудною кліткою, із сивими і солоними, як море, очима.

Борис пильно глянув на Андрія і посміхнувся – його співрозмовник ніби малював свій образ, а той, удавано не помічаючи, продовжував:

– Справжніх поетів усіх часів і народів природа сотворила фізіологічно подібними.

– Пофілософствуємо на ці теми, – оживав, наелектризовувався Брик.

– Давай... – перейшов на «ти» Наюк, як робив це завжди, коли інтуїтивно відчував перед собою близьку йому натуру, – але не зараз, пізніше, а зараз, якщо маєте час, приходьте на мій виступ... через, – Наюк подивився на свій, подарований ще дідом, годинник, – двадцять хвилин. Будемо читати вірші.

– О'кей! – чомусь відповів Брик – А де?

– Біля мечеті Айя-Софія, десь там, на старому Босфорі... Вчора ми були в Дівочій башті: словом, зоставайся тут... гадаю, в автобусі місця вистачить. Я тебе запрошую.

Борис вирішив зостатися і пізніше ніколи не пошкодував про це, адже побував на справжньому святі сучасної світової поезії, на якому були присутні представники чи не всіх країн світу: і німці, і французи, і грузини, й індіанці, й африканці, росіяни... Виступали, щоб не було образ, за алфавітом прізвищ. Тобто Наюкові довелося майже посередині.

Німець гавкав, французенка кукурікала, американець танцював, видаючи це все за поезію.

Тобто, що цивілізованішою, комп'ютеризованішою була нація, то менше вже було поезії у класичному її розумінні у її репрезентантів. Навіть Англія, яка дала світові Байрона, здавалася не романтичною, прагматичною.

Первісно-первинна, якась картинно-крилата енергія-музика вигасала разом із молодістю етносів. Емоцію трансформувалося в рацію, людина ставала комп'ютером, а комп'ютер – такою-сякою людиною.

Отож, що «дикішою» була нація поета, то більше музики-поезії в ньому було. Як тятива лука, дзвенів індіанець, із посвистом розкидаючи стріли навколо.

Дзвінко трималися слов'яни, найбільше оплесків серед них зірвав Андрій Наюк, який інтонаційно виразно читав:

Ох, не все те золото, що – осінь, І не все те срібло, що в косі. Безнадійно щось у неба просять Журавлині рідні голоси. Замість них незвані гості грянуть, А душевні, вибрані замруть. Лиш під горлом сльози-бусурмани Аж до світу спати не дадуть.

Слава і кохання – в чорнім тілі... І красиво падають зірки. Те, що не змогли – перехотіли, Що змогли – хіба це на віки?

Тільки вітер журисть дивні трави. Тільки діти бігають в ріку. А по ночах тягне на забави – Цілувати ягоду гірку...

Усі плескали й раділи потаємною радістю за все людство, яке ще не повністю посивіло, а місцями здатне було зоставатися поетично-ритмічним, трав'яним, натуральним, душевно-тугим... і що навіть якщо воно й заселятиме видимий і невидимий космос, то поезія, яка для багатьох замінює релігію, не покине його, а можливо, єдина не дасть померти тому в людині, що називають Душею. Якщо ж людству судилося загинути разом із Землею, яку воно саме ж і знищить – висмокче, то ці гармонійні електроімпульсні сигнали тільки й зостануться в Універсумі, якого можна ототожнити із Всевишнім, Богом, Творцем, частиною якого є Все.

Покинувши всіх і вся, Андрій із Борисом пішли у готельний ресторан. Їх, кожного по-своєму втомленого буттям, прорвало на відвертість один до одного, як уже ні того, ні того не проривало давно.

– Як тобі Істамбул?.. – розпочав розмову Наюк, коли вони вмостилися у фешенебельних кріслах за шикарним столом і замовили офіціанту-хлопчині кави (Брику) і чаю (Наюку), – і сам же почав відповідати:

– Базар великий... Читаю на лицах багатих турків невидимі пінні орнаменти слов'янської крові.

– Ага. Але, як не дивно, турки нас уже випередили, здається, в соціально-економічному пла-

ні... хоча ще десь у 1970 році це була напівдика країна.

– Поетично тут, – самозаглиблено, а тому якось відсторонено – зауважив Наюк. – Босфор, який Байрон перепливав,... космічно-півнячий зойк муедзина, мечеті кольору морської хвилі з тими... мінаретами чи як там вони, що подібні на замасковані ракети з ядерними боеголовками,... красиві (інколи...) жінки в чорному.

– А... ти помітив, що тут у готелі на тридцятьому каналі також порнуху крутять, а в барі готельного номера повно спиртного, хоча турки... нібито цнотливі і до того, й до того.

– Так це ж п'ятизірковий готель міжнародного класу! Тут мусить усе те бути! До мене навіть уночі стукали в номер дві турчанки і пропонували масаж.

– Ти взяв?..

– Русіш туристо обліко морале, – віджартувався Андрій. – Був би я тут сам і за свої гроші – не відмовився б, однозначно. А так – хто їх знає... Може, камери стоять, відео, записують. Я ж усе-таки всю нашу країну тут репрезентую... ба-чиш, найкращий свій костюм нап'яв на себе, ха-ха-ха... Давай ліпше щось нормальне вип'ємо. У мене тут у сумці баклажка є, – продовжував, пожвавившись, Наюк і оголив край срібної баклажки зі своєї потертої чорної шкіряної сумки, лукаво усміхнувшись.

– Так тут же, напевно, не можна.

– Якби ми робили все в житті те, що можна!.. Борисе!.. – м'яким жестом дістав баклажку Андрій і скупим жестом покликав офіціанта, англійською мовою попросивши: ту гласис, ту гласис фор мі енд май френд. Офіціант чомусь його не зрозумів, тому довелося встати і показати йому, тицьнути пальцем у барі на два фігурні келихи. Коли Наюк, здавалося, непомітно булькнув у них по грамів сто чистої, мов сльоза черниці, горілочки, молодий турок занервував.

– Ну, за знайомство! – сказав Брик і – трахнулися склянками «за Чорним морем» дві українські чоловічі душі. – Мені здається, що ми знаємо один одного з дитинства.

– Так буває, – глибокодумно, тому ліниво відізався Андрій. – Ми всі знаємо себе лише з дитинства... там наші душі... а тіла що? пастки для душ... – після «ста грамів» сонну, тяжку, втомлену душу поета, яка звикла упродовж останніх семи років жити в координатах вічних категорій, понесло на філософію: – У дитинстві – десь до п'яти років – ми знаємо, відчуваємо Все, а потім, коли підостаємо, то перестаємо багато чого розуміти. Сердечна пам'ять людини також формується десь до п'яти років, тому поети, творчі люди, черпають художній матеріал саме із цього періоду свого життя – коли все свіже, дзвінке, гостре: запахи, звуки, кольори.

– Ти в Бога віриш? – з-під лоба запитав Наука Брик.

– Вірю – якщо просто відповісти на твоє просте запитання. Хоча моя релігія – Поезія... Література... Вона має своїх святих, які воскресають реінкарнуючись. Ось я, наприклад, подібний до Байрона. Фізіологічно, до речі, всі великі поети нашої планети подібні один на одного: золоте волосся, біла шкіра, синьо-сиві очі, середній зріст, атлетична статура (добре збудовані)... сором'язливо-нахабні... До інших релігій ставлюся терпимо.

– А як до політики? – ніби кореспондент-інтерв'юер сповідав Андрія Борис.

– Тепер... із презирством. Раніше з байдужістю. Раз, коли організували Майдан, відстояв там як, по-моєму, має відстояти чесний перед собою чоловік: не за президента, навіть не за державу, а за Бать-ків-щи-ну, за природу, за честь-гідність, сенс існування тут, у цьому світі. Коли йшов на Майдан – із рідними попрощався... адже могли ж і танки ввести, і стріляти.

– Це була революція?

– Як показав подальший розвиток подій, то навіть не буржуазна... Дві, нібито ворогуючі політично-економічні сили, які репрезентували захід і схід України, тепер мирненько обійнялися... вибач... насравши на так званий народ... на простих людей. Капітал об'єднується, а бідним людям жити стає щораз важче й важче: все (від

хліба до палива) дорожчає і дорожчає, і дорожчає... Народ (плебс, смерди, юрба... назви як хочеш) вимирає і вимирає, і вимирає... не маючи перспектив ні для себе, ні для своїх дітей.

– А багатим хотів би бути?

– Не повіриш, але це не самоціль для мене... я занадто... лінивий для цього. Якби мені мільйони дала література – інша справа. Купив би яхту, костюм «з отлівом», спонсорував би поетів, сиріт...

– Наймав юних масажисток...

– Не святий, не святий...

– Знаєш, один мій знайомий мільйонер бальзаківського віку може собі дозволити наймати п'ятнадцяти- чи шістнадцятирічну дівчину – і з місяць бавитися із нею у своєму замку... ніжно, делікатно розбуджуючи в ній, цнотливій, чистій, мов сльоза журавля, який збирається у вирій, самку, жінку... Насичується, надуває її – і відпускає з животом, щедро озолотивши... Бере другу, третю... І лиже їх, смокче, помпує на розкішному своєму ложі. Хіба погано, старий? – Брик попле-скав Наюка по лівій руці своєю правою, бо той сидів навпроти, по-чоловічому, моргнув йому.

– Да...уж, – погодився Андрій. – Чоловік чоловіка в тому ділі завжди зрозуміє. Коли вже мріяти – то не відмовляти собі ні в чому!

– Тобто ти не проти?

– Знаєш, мені здається, цікавіше навіть спокусити, а не купити дівку, жінку, яку я хочу...

хоча, як той мільйонер, – також цікаво, для різноманітності. Тобто від багатства, але ж не будь-якою ціною, а яке прийшло б як сон, – не відмовився б, хоча старався б ним поділитися із тим, хто ображений долею: сиротами, каліками.

– Природно, кажеш?.. А хіба література зараз дає якісь прибутки?

– Мені... не дає... Наша країна не має художньої національної ідеології... а я поет національний... не комерційний. А такі, навіть маючи славу, можуть не мати ні копійки за душею. Великі поетичні міфи, як і релігії, народжуються із пісні й крові... гроші на них наживають аж ніяк не їх творці-засновники... Ти уявляєш Ісуса Христа мільйонером?

– А ієрархи? Церква? Папи римські?

– Отож-бо й воно... Слава Богу, на хліб у мене є, можливість писати так і те, що хочу, – також, то чого гнівити Бога?

– А що пишеш зараз?

– Вірші пишу... репортажі... навіть велике наукове дослідження задумав. Нову книжку віршів хочу випустити у світ. Вірші – це мої молитви. Додому хочеться... – зітхнув Андрій.

– А тут тобі хіба погано?

– Подорожувати люблю... збирати, накопичувати, акумулювати художній життєвий матеріал, але пишеться мені найкраще, найглибше там – на Поліссі, біля Західного Бугу... значить,

там і живеться найкраще. А розкіш не розбалувала мене. Звук обходитися найпростішим. Жити готовим до всього: і хорошого і поганого... ось.

Залагодивши справи (оплату) з офіціантом, якому довелося доплатити за «незаконне розпивання спиртних напоїв», здружені чоловіки-земляки попрямували «в номера», щоби наступного дня розійтися на якийсь час, «як у морі кораблі».

Борис летів до Світлани, яка повідомляла про «сюрприз».

Андрій плив до Африки разом із іншими фестивальниками.

ВОРОЖІННЯ ЗОЛОТОЇ РИБКИ ПО КНИЗІ ПЕРЕМІН

А Золота Рибка відчувала...

Отож-то. Вона загалом більше відчувала, аніж думала, бо глибоководна й наелектризована, від природи була поеткою серед інших рибок. Відчувала, що вода, у якій вона живе, стає щораз бруднішою і хімізованішою, щораз менше стає у воді її рідних по духу і рідних по крові, а щораз більше неорганічного мотлоху гойдливо падає звідти, зверху, «від богів», і ліниво залягає тут, де мало б зароджуватись і народжуватись органічне.

Зорі, мов луска її золотої співродички – сузір'я Риби, – не долітали сюди, згоряючи в атмосфері старої, доброї і самотньої у водному космосі ко-

лиски всього органічного – Землі, яку невідомо хто придумав та інкрустував у динамічно пульсуючу видиму-невидиму енергетичну систему, в якій Творця, очевидно, якщо й цікавить щось, то лише душі та електромагнітні імпульси і навряд чи те, що хто їсть, де спить і скільки награвастав еквівалента енергії – грошей, золота.

Золота Рибка щораз болісніше відчувала ту чутливу кліпсу у своєму тілі, яка реагувала, іскрила на дотик «дорогоцінного металу», загубленого в океанних безоднях і знову повернутого людьми. Вони – грибок-паразит – були всюдисущі, загребущі, загалом безжалісні, по-диявольськи скомуніковані між собою, як і кожна клітина грибка з іншою, далекою.

Рибка відчувала це, усвідомлювала, але перемогти не могла, бо й сама була частиною тієї Органіки, яка напала на одне з космічних тіл – Землю, щоби зжертити її, знищити, як не змогла це зробити, наприклад, на Марсі чи Венері... Земля сама як могла боролася з цим грибок-паразитом, СНІДАми, раками... але в комплексі безуспішно: зостаючись без нафти-крові, покриваючись асфальтом-бетоном яко лишаєм-виразкою. Поступово ставала космічною порхавкою, яку поглинала Органіка.

Золота Рибка відчувала усе те, але оскільки сама була частинкою-клітинкою того слизня-

ка-паразита, то єдиним благородним вчинком органічної живої істоти міг бути лише суїцид, самогубство – щоб жила Земля... як частина Всесвіту, Творця, Творця Всесвіту, Всесвіту Творця... Все інше – міжвидова, внутрішньовидова боротьба... розщеплення атома – лише зміцнює, загартовує грибок-паразита, який з'їсть Землю, загрожує поширитися на космос.

Таке-ось нав'язливе Одкровення приходило не лише до Золотої Рибки, але й до найздоровіших гомосапієнсів, можна сказати, до наймудріших із них, які, переставши бути сперматозоїдами, стали такими ж сперматозоїдами в іншій системі координат, в іншій Матці, яка, мов «матрьошка», множилася, змінюючись лише розміром: від жіночого статевого органа (матки) – до Землі, – до сонячної системи Матки-Галактики, Матки-Творця...

Оскільки зважитися на самогубство було не так просто, навіть усвідомлюючи його шляхетну закономірність, то й Золота Рибка, підбадьорюючи себе і забуваючи про золотий біль, поки що плавала і кровно надіялася на своє щастя: любити й бути любимою.

Підводні вітри приносили й відносили її тривожні реальності, тривожні сни й забирали десь до Бугу думки про смерть, таку жадану для багатьох тепер, красиву, немилосердну... милосердну.

СМУТА... РУЇНА... ТРОМБ

У цей же час на Батьківщині Бориса Брика та Андрія Наюка панував хаос, політичною термінологією – анархія. Мов космічні кораблі, виростили з росяної предковічної трави церкви, «космонавтами» в яких прагнули бути посередники (медіуми) між Всевишнім і людьми – попи московського патріархату. Вони збирали з віруючих гроші – і за них непогано собі жили.

Безпечно, безвідповідально відкривши кордони в один бік, уряд тим самим спровокував наплив гнилої хвилі шукачів пригод на територію своєї країни: у прикордонних містечках і селах сиділи у скляних корчмах опасисті негри з нашими дівками і навчали люд православний жити, називаючи себе проповідниками, нахабно заходячи навіть у православні храми, де від них відхрещувалися яко від чортів.

Дівки мали задоволення, бо «іносранці» були при грошах, не лаялися, пахли дезодорантами, від них загалом віяло екзотикою, як і їм від цих цнотливих, колонізованих ними (як їм здавалося) країв і краянок, найкращі з яких були на заробітках у Європі, Азії, Америці, щоби прогодувати своїх дітей і недолугих чоловіків, які, як і пасхальні бабці, сподівалися лише «на волю Божу», доки ті ж європейці, азіяти й американці здійснювали сюди секстури, сексдури... доки

наші «сильні світу цього», здавши свою територію, відпочивали на різних гаїтях, кіпрах, таїландах, вивозячи вагонами десятиліттями нажите всією громадою добро, при цьому показово відвідуючи церкву, хрестячись і обіцяючи, обіцяючи, обіцяючи з екранів телевізорів, на широких зібраннях усім приборічникам рай земний, а ворогам пекло небесне.

Урешті, все йшло по колу, по великому колу, закони якого диктували світловий і органічний космоси. При цьому останній був фазою, відпочинком першого.

Того, хто читав історію України, ніщо не дивує: були вже і зради, і бездержавність, і прос... пана державність із усіма духовними та матеріальними надбаннями предків, природними багатствами.

* * *

У Крукові – окремо взятій території України – людське життя, як завжди, було тугим, вологим, легким, важким, трагічним і – врешті-решт – смішним для того, хто вмів із нього, із себе сміятися, як уміє лише людина, бо й коза була б на чорта подібна, якби в ній було хоча б щось людське.

Оскільки якоїсь загальнополітичної ідеології, мети народ не мав, то кожен сповідував собі

щось своє – від релігії до бізнесу, – або ж не сповідував нічого, що теж було релігією, як є нею й атеїзм.

Колоритні, унікальні типажі проживали тут, у цьому поліському містечку – нащадки волхвів, із твердого та м'якого тіста, пузаті та худенькі, беззубі, золотозубі, волохаті й голомозі, з іменами від Стьопа – до Ігнатія, від Маньки, Гапки – до Лаури. Одні збирали гриби, ягоди, ловили рибу (для себе і на продаж), садили картоплю і сіяли жито... робили дітей, пили самогоняру і спиртяку, співали прості, як вітер, душевні, як вовчий шерстяний крик, пісні про головне в бутті душі й тіла: кохання, розлуку, зраду, проминання молодості, озерно-річкову тоску, ранню смерть і те, що «пропади воно пропадом!»... і про осінь далекої і глибокої морської трави, високе багаття біля широкої і повільної чи вузької і швидкої річки, про рай, з якого... нема виходу... героїв і блазнів, три стадії відчуття: страх, упевненість, насолоду.

– Ет... – як казав один грибоподібний поліський дід, кумедно махаючи при цьому правою рукою, мов кидав у землю зерно, – дурне те все, хоча якось... ет... – і йшов собі з Богом. І оте його «ет» важило більше, ніж усі міркування про сенс життя, який уже в років сорок шукати просто смішно й немудро: треба жити – або вмирати: хто на що здатний. А про сенс ліпше просто мов-

чати. І це найбільша Поезія: мовчання нічного космосу, вічного, як сама смерть, трохи підлюдненого, як чорний хліб із квітковим медом.

Розчаровані в політиці, круківчани цвіли, як цвітуть болотяні квіти, сміялися та рум'яніли, як рум'яніють на лиці перед відходом смертельно хворі.

Нащадки воїнів УПА, які готові були вмерти за свої переконання ще шістдесят років тому, тепер не бачили, не відчували гідного ворога і кидалися – хто в п'ятику, хто в погоню за багатством, комфортом. Усе те новітні колонізатори – головні гравці на карті світу – називали свободою особи, ще якимось, а було це насправду іншою крайньою, полюсною до концтаборів, розмаїтої Колими, Сибіру, тоталітаризму, точкою існування людської біомаси, яка агонізувала, звільняючи свою територію для такої ж біомаси, лише іншого кольору, ще раз тим самим підтверджуючи вічний, основний закон для всього, що гомосапієнс називає живим, – закон Боротьби, в якій тактично перемагає енергетично сильніший, а стратегічно не перемагає ніхто: просто енергія переходить із одного виду в інший, із однієї людини в іншу, із одного етносу – в інший, залишаючись, очевидно, тим, кого ми називаємо, відчуваємо, як Всевишнього, – Творцем, Богом.

Але в такій філософській системі координат могли собі дозволити бути лише багаті духом

(дух – яко Душа, що пульсує, горить, напружується, бунтує, шукає) або ж убогі духом – ті, що повністю покладаються на Бога, на долю, а самі нічого не роблять, не сповідують жодної цілі-мети, не болять, фаталісти.

Таких у містечку, як і церков різних конфесій, з'явилося багато – мов грибів після кислотного дощу, грибів отруйних і їстівних – поганих і добрих, хоча й серед «добрих» вистачало «поганих», бо хробачливих.

Якщо ж сприймати Круків – містечко біля річки Буг («бужественне») – у системі суспільних координат, то він – периферія. Хоча при модерному розвитку комунікацій – телефонізації, телеекранізації, мобільнізації, інтернетизації – периферією було не те, що віддалене від центра, від столиці, а те, інертно-ліниве, інертно-гниле, що не здатне на бунт, на повстання. Інертне – як поржавіле залізо... не як золото, яке також вважається інертним металом, бо при будь-яких реакціях залишається саме собою. Хоча найновіші наукові технології, на основі дослідження антиматерії, телепортації, самогубства, клітини навчилися збуджувати навіть золото, змушуючи його вступати в реакцію зі світом, зі світлом, зі святим і грішним.

В одному з численних барчиків цього містечка, на околиці якого була лікарня (тубдиспансер), і тому міщани боялися пити пиво із бока-

лів, щоби не заразитися від «больних», сиділи два отих опасистих негри з місцевими дівчатами-русявками, а бомжуваті алкоголіки та алкоголічні бомжі теж навчилися так уважно дивитися їм у роти, вмощуючись неподалік хто на чому, що афроамериканці, хоч-не-хоч, а пригощали їх «півом» чи «горілясою», яку ті, хильнувши, занюхували засмальцьованими «секондхендівськими» рукавами. Інколи пропонували своїм «благодетелям» зібрані на березі Бугу гриби, від яких ті чемно відмовлялися, бо ж боялися їх радіоактивності і взагалі отруїтися, як і заразитися від голодних на копійку та екзотику місцевих «девочек», хоча остання «халява» перемагала, і «гамериканці» «make love» (робили любов) із «гьорлами» в усі діри у своїх номерах, на природі, просто в туалетах місцевих забігайлівок – аж дим ішов, аж предки в гробах переверталися, відчуваючи над собою цих п'янкх мавок святого Полісся, zdegradованих Дядьків Левів, спитих Лукашів. Лише Злидні zostалися такими ж, як і були за часів «Лісової пісні», може, лише позеленішали від хімії та радіації.

Така-ось виходила приморочена Антилісова Антипісня, яка не мала навіть звідки води питися: навколишні озера заростали очеретом і пластиковим сміттям «туристів».

– Добре, прости Господи, що мій дід Яків пішов на Той світ якраз у час найбуйнішого паперового цвіту ілюзій, коли розпався Союз, імперія: всі вітали Незалежність України! Дід дістав синьо-жовтий прапор, який пролежав у його скрині ще з часу дружби його батька – мого прадіда – з Липинським... вони були сусідами, землі їхні були поряд... потім родовитого прадіда заслали в Сибір із усією родиною, звідки він уже й не повернувся. Лише наймолодший його син – мій дід – чудом урятувався, бо працював уже в містечку на деревообробному комбінаті, – розповідав Борис Брик своїй тітці Софії Ананіївні, коли приїхав знову до містечка на її запрошення святкувати 60-річчя МОН – тієї Молодіжної організації націоналістів. – Дід гонорово прийшов із тим прапором на черговий майдан, де від нього той прапор і забрали якісь ще більші «патрійоти». Просвітлений, щасливий як дитина, 80-річний дід чекав омріяної його України... І вмер якраз тоді, на зламі, коли ще не всім ясно було, що з того всього вийде...

– Ото справді щастя! – долучилася Софія Ананіївна, по-фрекенбоківськи піднявши себе руками із м'якого свого улюбленого крісла.

– А ваші монівці як? Не розчаровані?..

– Риторичне запитання...

– Їх же навіть у правах із радянськими партизанами не зрівняли, а їхні мучителі-енкаведисти тепер мають у десятки разів більші пенсії, аніж хворі, надірвані після тих сибірських каторжних робіт.

– Так, – дещо занервувала Зябрицька. – Але не забувай, Борисе, що монівці – інші люди, ніж ми з тобою, ніж усі. Вони ідеалісти. Вони не пускають відчай у душу.

– Тобто обманюють себе. Тоді обманювали і тепер обманюють... Ілюзіоністи.

Софія Ананіївна мовчала... і перевела на погоду:

– До осені вже йде... Бабине літо...

– Я на погоду і на політику більше не зважаю. Ні тих, ні інших прогнозів не слухаю. Це мене мій новий друг навчив – поет Андрій Наюк. Не чули такого?

– Чого ж не чула? Пам'ятаю, газети писали, давали його фотографії, коли він по світу їздив. Він ще молодий, але вже відомий.

– Але каже, що похвала від людей позбавляє людину похвали від Господа. А знаєте, Христос теж був ідеалістом.

– І теж на погоду і політику не дивився, – відповіла колишня вчителька, аспірантка, яка із якихось причин не захистила дисертацію. – Такі люди потрібні...

– Так, свого часу вони можуть здаватися святими... але на все свій час... а потім смішними, а то й, вибачте, тупими... Як там у одного гумориста: «Ти що? Тупий? Ага, тупий, – відповів Микола гордо». Хоча, Софіє Ананіївно, я згоден краще прожити так, як вони, ніж усе життя старати собі вілли, мільйони – і здохнути випадково або ж на руках ображених нащадків, яким ти ділив своє майно... та й не поділив... бо правильно розділити можна лише духовне... правильніше, його й ділити не треба: кожен собі візьме стільки, скільки захоче, скільки здатен донести.

– То що, зостанешся на свято МОН? – конкретно запитала Бориса тітка.

Він наперед уявив собі «етот празнік со слезамі на глазах» – зустрівся поглядом з ентузіасткою і згідливо кивнув головою:

– А можна я ще цьому поетові – Андрієві Наюку подзвоню? Йому ж як письменникові такі діла будуть цікавими... як і наш край... погостює... може, щось добре напише колись про нас.

– Я не проти.

– То послушайте-ось його вірш, – Брик розгорнув на першій-ліпшій сторінці Андрієву книжку і без вербальної згоди тітоньки, яка, правду кажучи, ніколи сама не читала поезій, – почав:

ОСІННІ ЗБОРИ

*Суха верба із Місяцем – Неначе смерть з ко-
сою. А білий день повісився За клунею старою.
Церковні дзвони жалібно Кивають язиками.
А голос крові спалює Усі мости між нами.*

*Та встигла перейти по них В дірявій сукні
осінь. До зграї псів задрипаних Стара сова го-
лосить. На що вона? Про що вона? Про смерть?
Про долю, може?.. Ніщо не зачароване. Усе про-
щально Боже.*

*Та знов у райську сторону В сон хтось когось
покличе... Вечеря буде ворону, А людям – сніг
і свічі...*

– Ну як вам? – напружено запитав тітку Бо-
рис.

– Не зовсім понятно. Я люблю простіші вірші.

– Послухайте ще один із цього ж... як його –
диптиха.

Софія Ананіївна скрипучим зусиллям волі змусила себе самозаглибитись, що вона, поклавши руку на серце, не дуже любила робити, була радше діяльно-практична, ніж екзистенційно-ідеалістична. Мабуть, тому й так тягнуло її до цих монівців: за принципом протилежності душевно-фізіологічної.

Борис читав трохи незграбно, оскільки перший раз, оскільки загалом до знайомства із Ан-

дрієм Наюком був байдужим до поезії, як і 99 відсотків землян.

– Я читаю погано, – виправдовувався він перед «тьотью», – ось би сам Наюк прочитав! Я чув, як він свої вірші читає. До-обре читає! Добре. А я... Але дослухайте ще. Частина друга:

В'язка ключів журавлиних В небі глибокім висить. В хмарі зажурено-глиняній Світяться іскри роси. Йде по горіхи із бабою В листі, що висипав клен, Осінь, подібна до яблуні Косами й мудрим лицем.

В зморшках його притаїлися Хлопці – північні вітри. Осені осінь приснилася Біла... в туманній чадрі. Всі вони, всі вони, осені, – Наші підшкірні, як дроз, – Сироти-сестри, що з косами Ходять, одягнені в дощ.

Всім отим, всім отим, осеням Внук я... і брат горобин. Серце до осені просить, Божих прибужих глибин.

– Любить, видно, хлопець Волинь, – туго відрізала, грузно підіймаючись із м'якого крісла, Софія Ананіївна.

– Любить... як уміє любити лише поет: Волинь, Полісся, траву, журавлів... Буг, – говорив, як ніби сам поет, колишній військовий пілот Борис Брик.

Тітка ж несподівано для нього та й, здавалося, для самої себе дістала графинчик «водочки» і запропонувала «з того всього» «племінничку».

Випили, цокнувшись «за здоров'є».

Борис згадав про свій відключений «мобільний» – і якась суетна тривога, як будильник, закалатала його серцем – так би, напевно, злякалась дитина в материнському лоні, коли б хтось несподівано відрізав пуповину, що з'єднає її з усім життям.

Мобілізовуючись, людство обездушується. Це вже очевидно, як і те, що жити йому (принаймні на планеті Земля) залишилося недовго.

Брика після чарки потягло на філософію, а Софія Ананіївна філософії останнім часом, як і телевізора, не любила, бо обирала здорову дію, хоча «для прілічія» трохи вслухалася у Борисові рефлексії:

– Оце, знаєш, – чомусь почав говорити до тітки на «ти», чого вона й не помітила: очевидно, це було природним і навіть ознакою кровної, а може, трохи й духовної довіри, – цивілізація (США) бомбить Ірак – одну з найдревніших колисок земної культури. Так колиска стає труною. Так у колисці й хоронять – як у труні... іракські діти-воїни (теж особливе породження останнього часу), із «калашниками» в маленьких сухеньких рученятах, цинічно спльовуючи, стріляють у все й у всіх, як їм

скажуть. Так вони скоро дорослішають. Так вони скоро помирають.

– Знаєш, нас учили в советський період, що человек – хазяїн Вселенной. Ми і вірили, – закотила очі під повіки Борисова тітка, що надало їй майже філософського вигляду.

– Ага, хазяїн... Якщо хазяїном хати можна назвати грибок-паразит, що завівся на стінах її... чи то від неправильної експлуатації помешкання, чи то від його занедбаності, покинутості, пустковості, – емоційно спалахнув Брик, сівши на свого теоретичного, філософського коника, формально якого можна було окреслити так: людство – грибок-паразит у Всесвіті, з усіма властивостями-характеристиками грибка-паразита, який поїдає, знищує усе на території свого поширення.

– А як же Всевишній? Бог?..

– А ось Він, може, й не знає, що тепер діяти із цією пліснявою – людством – у Всесвіті, ним же створеним.

– Це якось цинічно, вульгарно, – знову скося подивилася праворуч угору тітка.

– Чесно. А не хочете – то вірте далі у діда з бородою, якого називаєте Богом, у пекло, у рай... придумуйте їх, бійтеся... я не боюсь.

Тітка незвично мовчала.

За вікном поважний, мов кастрований котяра, бовванів Місяць.

Було чутно, як пияки катували, слава Богу, не нашу, заморську якусь пісню. Катували-катували – і зм'якли, сховавшись чи то у власні душі, чи то в туманну, як дим із дула мисливської рушницьі, горілясу – давні й перевірені ліки для душі, нервів, колискову труну для совісті.

Десь углибині містечка тоскно і страшно вив великий пес.

До Софії Ананіївни зайшла її двоюрідна сестра Мідія Теофілівна – знаменита у селищі господиня – і на столі, немов у смачній казці, з'явилися вареники, тлуста гуска, гриби, розмаїті консервації, наливки... і ще багато чого, чим уганяла себе в береги традиційна українська шлункова туга.

У цій густій атмосфері почуттів Брикові раптово захотілося спати: у нього ще досить сильними були природні інстинкти, реакції на дискомфорт тіла й душі.

Отож, навіть не скуштувавши отих смаколиків, приготовлених саме для нього рідною тіткою, од вербально-ідейних атак тітоньки іншої, він потрапив на репетицію смерті – сон, солодкий і розумний, бо саме розумом серця з нього, як паршиві пси, були вигнані тривоги, розпач, хвилювання: життя сорокарічного чоловіка не вартувало їх.

Тітки ще довго розмовляли «ні про що», зійшовшись на жалощах до Бориса, проклятті

цьому «перехідному» часу і загалом людству, яке навчилося лицемірити, навіть закономірні війни перетворивши на якісь гнилі, нібито «демократичні», «цивілізаційні» розбірки, стримування. Окупацію називають демократизацією, патріотів – терористами... чорне – білим, кисле – солодким, мертве – живим.

Газети подавали все так, ніби ангели летіли на Той світ за людськими долями – і заступили людству Сонце, від чого воно замерзало душею і тілом.

Такий-ось парадокс суспільно психологічного життя з його удаваною моральністю.

Ще тітки «обсуждали» дружину Бориса – Мілю, яка, мовляв, не тримається хати, родини... а тому й Борис також по світу шляється. А що ж... хатне гніздо на жінці тримається.

– Та й коханка у нього, напевно, є, – чомусь бадьоро заявила Мідія Теофілівна.

– Уверена, що є, і не одна. А що ж такому... хлопцеві робити?

– Він хоч про дітей не забув?

– Ні, любить дітей. Гроші присилає... Любить. Хоча, як ще більше зв'яжеться із тим поетом – Андрієм Наюком – може й забути. Поети ці різні, божми... ти ж знаєш, як живуть... їм на все наплювати, окрім своєї слави.

– Да... – підсумувала діалог тітка Мідія, заглянувши одним оком у другу кімнату, де на ліжку, біля самих синеньких дверей спав Борис, краєм вуха вловлюючи останню розмову між однозначно люблячими його тітками, тьотками... вона трохи навіть зігріла його легковажну душу. Зігріла не так родинним вогнищем, як тілесно-теплим димом від того вогнища, невидимим, як радіація чи електричний струм, як те, що називають душею, сімейною чи народною легендою, високогірної краси, яка то виблискує, як аметист, то гранатово, то хмуро-бузково... то по-котячому третється до всього живого.

Ще тітки розмовляли про тих, хто «відсидів за Україну по тюрмах», про те, як їм зараз живеться і вмирається, про юних повій на шляхах до капіталізму, сонми безпритульних і безпросвітних... циганки-гіпнотизерки, політики-гіпнотизери.

– Одні по світах мечуться, по заробітках: чорноробами, гімноприбиральниками... інші тут, на своїх корчмарів – відставних прапорщиків гарують, які по селах понакуповували хаток і спиртяку, жовту, смердючу, як дідівська сеча, дешево продають мужикам і хлопчикам, – тьотя Рогніда взяла боки в руки.

– Да, а дівки поцями торгують по заграницах. От бацька Лукашенко добре робив, що нікого не відпускав зі своїх і всякої швалі до себе, в Бі-

лорусь, не впускав. Позик закордонних навіть не брав. Тепер їм добре, білорусам... вони і їхні внуки-правнуки не винні товстим світовим грошовим мішкам нічого... а наші...

– Наші будуть віддавати... бо нашій владі що? Вони мільйонери... вони набрали аж пенькають, аж їм морди тріскають.

– Нічого-нічого... на Той світ не заберуть, а на цьому ніхто й добрим словом не згадає, – казала тьотя Міда якраз у той момент, коли через поріг перевалив п'яний дядько Стьопа і мовчки посунув до кімнати внучки Олечки із якимось пакунком під пахвою, загорнутим у газету.

– А дивись-но, Олюню, що я тобі приніс! – патоковим голосом вишивав дідусь. – Книженечку...

Олічка, яка, очевидно, чекала від діда цукерок, із ображеним подивом уздріла в дідовому подарунку «від зайця» книжку: «Андрій Наюк. Розірваний горизонт».

– О-о, діду, це ж вірші! – нервово залепетала вона.

– Хар-роші вірші! – підняв угору вказівний палець правої руки дід, який працював кочегаром у дитсадку і в довгі зимові ночі причастився до читання.

Читав усе, що потрапляло на очі, окрім газет. Їх дядько Стьопа не читав принципово. «Ет, сує-

та!» – казав сусідам-мужикам, які тільки газети (як правило, одну – обласну, офіційну) й читали, сидючи на своїх ганках, ліниво лаючись на мух, псів, все і всіх, що заважало їм «не напружатися». І коли директор школи поділився із завідувачкою дитсадка макулатурою, зібраною школярами, а та дозволила дядькові Стьопі, за сумісництвом завгоспу й електрику, попорпатися у тій макулатурі, він і навибирав собі «купу того добра», навіть поезії, яку на диво кочегар-завгосп-електрик полюбив: Руданського, Плужника, Єсеніна, Сосюру.

А тут – Андрій Наюк, про якого у застільній розмові якось чув від племінника дружини – Бориса Брика. Книжку його тим більше хотілося читати, щоби відчути, за що роздають сьогодні славу і чим пахне вона: грішми, кров'ю, вином, потом, жінкою...

Розгорнув наосліп.

Потрапив на такий ось вірш:

ЗИМОВЕ

***Мир тобі, село моє. Сніг такий лапатий!
Хата під соломою І гніздо на хаті.***

***Дві синиці моляться Їм до кого треба. Попелюшка
Олечка Ліпить сніжки з неба.***

***Мир тобі, село моє. Чистять пір'я кури...
І холодні промені, Й теплі кучугури...***

Вірш був простий, дитячий. Дядько Стьопа зрозумів у ньому все, хоча за душу особливо не зачепило.

Спробував ще:

МОЄ

*Світ тут світлий, як вітер, Що струшує
ранній овес. І замішаний Схід На піснях лебе-
диної зграї. В даліні, в самоті Золотої леген-
ди живе Те, що небом стає, Але полем сумним
вмирає.*

*Тут із горла грози Можна пити Любов Ве-
нер. Та й русалка моя Губить ніжно-космічний
погляд. Я б нічого від зір Не хотів, Не узяв те-
пер, Якби рідна Земля Не тремтіла Адамовим
яблуком В горлі.*

...Цей вірш Андрія Наюка вже видався дядько-ві складнішим, але поваги до вже легендарного в його очах Андрія Наюка не убив, бо ж прочитавши спереду книжки біографію поета, дядько – людина з тонким музичним слухом, який душевно грав на гітарі й усі вірші, які потрапляли до нього, пробував на пісню, був терплячим і добрим, читав «Розірваний горизонт» далі й далі.

Він не був посвячений у політику літературного життя ні в Україні, ні у світі, не стежив за жодними рейтингами та навіть не здогадувався, що воно, літературне життя, мало свою політи-

ку, тому й у ньому, як і в соціальній політиці, було десятки груп і групочок, каст і касточок, які, м'яко кажучи, то латентно, то відкрито ворогували між собою, шукаючи собі впливових і сильних покровителів: одні в Америці, інші – в Росії, треті – в Європі, четверті – в історії, п'яті – у сексі, наркотиках, епатажній богемності, деградації «у бездни мрачної на краю». І лише маленький відсоток письменників, митців загалом був вірний не лише своїм крилам, але й кореню.

Інші – як колись представники індіанських племен – за розмаїті брязкальця служили конкістадорам, загарбникам, колонізаторам, видаючи свою зраду за прогрес, фальшиві, чорні крильця – за білі корені, міняючи історичну культуру, кровно-пісенний досвід поколінь на електронно-пластмасове всезнайство, тілесний комфорт, глобальну зневіру, яка, якщо навіть виведе людей у космос, то виведе їх яко хитрого й агресивного паразита, а не шляхетного Творця.

Дядькові Стюпі хотілося бути на боці тих аборигенів, тих індіанців, які гинули в бою, але не продавалися колонізаторам, – байдуже яким і кому: колонізатори, як і мороз, іній, скрізь однакові.

Дядько Стюпа – один із небагатьох у селищі, хто не піддався масовому гіпнозу-психозу і не подався шукати щастя за горами-морями, а, викопавши собі ставочок біля хати, посадивши

кілька молодих яблунь, вишень і калин, ще трепетніше заглибився у рідний ліс, у рідний чорнозем, у рідну пісню, хоча активно не засуджував заробітчанин, серед яких були його сусіди, родичі, куми... І це не-моралізаторство, не-осуд ближнього були його особливою земною шляхетністю... Не боєць, не дисидент, а лакмус. Небайдужий, але й ненав'язливий, вірний своїй Природі і природі загалом. Може, навіть саме такі – сіль землі, калгановий корінь, білий камінь, на якому добре писати вовчою кров'ю щось просте, афористичне і натуральне. Не блискучо-зажерливе, але й не чернечо-аскезне. Дядько Стьопа не розумів ні тих, ні інших, чий хворий дух знущався над здоровим тілом.

Доки ще залишалися на Землі хоч один зелений листочок, хоч один вільний вовк і співоча пташка, – такі, як Дядько Стьопа, зоставалися, БУЛИ, час-від-часу запиваючи, затуманюючи свою чутливу, камертонну душу тією ж самогонкою-калганівкою.

НІЧ

*Ніч... пекуча печаль. Зимно в протягах душ.
Голоси, голоси, голоси історії... По столиці Русі
через дощ бреду До планети, на мене хворої.*

*Чорний плащ затремтить В золотій імлі
І волосся з-під світла вислизне. Для важкої
сльози Не знаходжу слів, Щоби їх до нащадків
вислати.*

*Прокипіло усе. Вечоріє плоть І святіє гріхов-
ність вкрадливо. Кисла зморшка освітить Ви-
соке сумне чоло Недівочою зрадою.*

*Вітер ломить стебло, По якому тече Не то
сіль, не то кров прапрадіда. Нова ера настала.
Немає черг. Душу душить і розум радує.*

*А мені так незатишно... так мені... Як зі
мною, напевно, ближньому... Утоплюсь чи по-
вішуся на струні, Усміхнувшись Всевишньому.*

*Землю їсти навчусь, вивчу мову трав, Знов
себе з вовчих генів вимрію. На весь космос мов-
чатиму До Дніпра... І – не вернуся з вирію, –*

уголос читав самому собі, сидячи біля розпале-
ної ним же сосновими дровами грубки, дядько
Степан. Морщився, але не відкладав, як колись
Біблію, яку теж пробував осилити, а заглиблю-
вався далі: щось рідне, близьке знаходив, від-
чував у містиці, магії тих, переданих україн-
ськими словами, енергій, які універсальні як у
вегетаріанські, так і в м'ясоїдні епохи, як серед
аристократів, так і серед людей із селянськими
замашками, пройнятих самогоном, самосадам і
самосудом.

МОН-3

Невидимі, як підземні річки, як підводні ча-
стини айсбергів, інтимно-грішні та шляхетно-

святі таємниці (тайни...) містечкових жителів більше визначали перспективу життя поколінь, аніж усі зусилля державної пропаганди, різні партзбори, лозунги, плакати на кшталт «План четвертої п'ятирічки – достроково!», «Хліб – державі!», «Всі – на соцзмагання!», «Селу – ударну працю!», «Хай живе...» (на «Хай живе» починалося так багато лозунгів, як було іменників у орфографічному словнику російської та української мов): хай живе... труд, партія... Ленін, Сталін... ліс, мир, дружба... Сонце... Місяць... і теде, і тепе!..

Газети й радіо славили комуністичну партію, радянський уряд, передових трактористів, голів колгоспів, доярок, кукурудзоводів, передових вирощувачів кок-сагізу, токарів, сталеварів зі славних заводів на кшталт «Червоного екскаватора» чи Харківського турбогенераторного.

Комсомольці та молодь їхали на відбудову Донбасу, Криворіжжя, металургійних заводів, Придніпров'я.

Передовикам праці присвоювали звання Героя соціалістичної праці.

* * *

У предковічних лісах біля Західного Бугу ще гніздилися «банди» Української Повстанської Армії, яка, втомившись воювати на два фронти,

боролася тепер із одним – Радянським Союзом, бо він «побив німця».

Проти військ УПА були кинуті зі сходу не найгірші війська з бойовими офіцерами, як і загалом «рускоязычніє кадри для западенцев». Імперія є імперія...

Офіцери-«визволителі», офіцери-переможці, зі «собачою кров'ю» лампасів, із гусарськими замашками стали страшною окрасою провінційних містечок і ласим шматком уваги вологих і хитрих представниць «прекрасної статі» – від прищавих школярок до дебелих «інтелігентствующих» дам із манерами ні то підпань, ні то панських покоївок.

«Воєнні» у повоєнному часі були на вищому щаблі в суспільній ієрархії, особливо молоді, при зарплаті, неодружені... «защитна гімнастюрка» яких не одну «с ума сведьот...».

Такий собі офіцерик-капітанчик прибув звідкись до Крукова. Але не у військову прикордонну частину, а сам, оскільки був «чекістом-енкаведистом». Розмовляв по-українськи. Шукав квартири. Яюсь на вулиці випадково зустрів Майю Криницьку із її подругою Килею, які, розпашілі й тривожно-веселі, бігли до школи, привітався, бо зразу ж сподобав Майю, запитав, у якому класі дівчата навчаються, де живуть, усміхнувся... Наступного вечора викликав у відділ НКВС, який містився в добротному будинку із глибокими

підвалами в центрі містечка, Майїну маму. Та, перелякана, аж сіра, прийшла із якимось недолюбим клуночком. Говорили багато, але ні про що, доки капітан Артишок, розпитавши про настрої у містечку, не підвів розмову до свого, кровного: «Не знаєте, часом, де можна квартиру найняти?»

– Для вас? – по-жіночому подивилася на Артишока Криницька-мати.

– Да. Для мене. Самого.

– Та... подумати треба.

– А у вас, у вас самих величезна хата є, – натякав, згадавши про Майю – її доньку. – Невже не знайдеться кімнатки для холостяка?.. кх-кх.

– Та воно той...

– Отак-то воно все. А я вам обіцяю захист, спокій, опіку, так сказати, органів.

Криницька подумала про те, що скажуть люде, особливо сусіди... та й про упівців у лісах знала: «Надумують прийти вночі – не помилюють – і капітана закатруплять, і всім Криницьким житні вже не буде ні з якого боку».

Капітан ніжно (від слова «ніж») наполягав, ніби й не розуміючи, що справа не в «кімнатці для холостяка» (скільки тих порожніх кімнат зосталося після Великої війни!), а в тому, що всі природно боялися затаврувати себе отим червоним вірусом сіро-черствого комунізму зі сходу, адже за зраду було ще кому покарати не лише душу (за час війни навчилися присипляти со-

вість, приповідуючи, що чиста вона лише в нечистої сили буває), а й тіло: ліс ще щирився бандерівськими стволами...

Тридцятип'ятирічний Євген Артишок, звичайно, відчував уже ситуацію, але природний інстинкт самця, якому загула у крові самичка, перемагав, гасив розмаїті дрібніші інстинкти, з інстинктом страху смерті включно, тому він ще сталевіше запитав-ствердив:

– То як? По рукам?! Ідемо просто зараз на оглядини? – Встав.

Криницька лише розвела руками.

– По дорозі ще у церкву зйдемо. Ви в Бога віруєте? – запитав несподівано.

– Не, – відчуваючи, що бреше, не вкнула розгублена, безпомічна жінка. – Мама моя вірує. – Додала, зметикувавши, що чекіст все одно побачить колісь, як та молиться зранку і ввечері, якщо вже житиме у них.

– Вам тут нового попа прислали...

– Люди не задоволені ним! – кинула Криницька, яка була свідком розмови на вечорницях у її мами.

– От ми зйдемо зараз до церкви, тихенько станемо... я навіть зараз форму зніму. Вийдіть, я переодягнуся – Криницька вийшла – і побачимо... побачимо самі... – гудів, як порожня бочка, голос капітана НКВС із-за дверей. – О, ви тут свій клуночок якийсь забули, – продовжував Артишок

«чистою українською мовою» (казали, що він із «польтавщини», і що то велика рідкість, щоби енкаведист із людьми говорив їхньою мовою).

Стара синенька церква із грубими, як сам новоприсланий, новоспечений священник, дзвонами і білим, як хрін, корінням приймала в себе тут і зараз лише старих і калік, бо всі інші молилися вдома, боячись заплямувати себе неугодицтвом «советській власті», яка «не вірить у Бога, а в триединого Маркса-Леніна-Сталіна».

Прийняла вона й тихеньких Артишока з Криницькою, на яких якщо й звернули увагу, та не подали виду.

– Дочекаємось закінчення Служби... то нецікаво. Головна ідеологія – проповідь. Що піп буде казати, – шепнув на вухо Криницькій капітан. Вона кивнула.

Проповідь радянський піп виголошував «як по-писаному»:

«Золотого христа потягли. Срібного тоже. Навіть того дерев'яного, що кривий Стипан зробив. Тепер на святе Причестє будите мене хіба в сраку цілувати. Задеріт свої свинячі рила догори. Видите – Матка Боска здуласе, святий Юрій згорбивсе. Поредку нима жадного. Нічого не пантруєте. І хочете в рай попасти? Вимітайтеся з церкви, аби я вас тут не видів. Хіба я не знаю, що то ви з курвами церковний пліт на самогонку попалили, і тепер сусідські свині ходят об цер-

ковні двері чухатися. Райком партії сказав, аби завтра всі були на косовиці! Чоловіки косити, жінки громадити. А наразі вимітайтесь з церкви! І щоби завтра мені було вікно вставлено!..»

Парафіяни як один, хрестячись, почали виходити з церкви, щось обурливе шепочучи між собою.

– Що ж нам із таким батюшкою робити? – шепотіла якась ще енергійна, бліда, як проскурка, бабця до ще діловитого дідка, на що той відповів:

– Знаєш, Гандзю, ми вже те діло обсуждали. Тепер настали такі часи безбожні, що церкви нищать, сама знаєш... Он в сусідніх селах жодного батюшки. Будемо виступати – то й нас заберуть в сибіряку, і попа від нас, і Божий дім замкнуть, і того не буде...

– То що? Так і будемо матюки слухати в церкві?

– Службу Божу він же з книжок, без матюків, слава Богу, править, а проповіді... що ж... його попом призначили – то він мусить. Сама знаєш – і діток має...

– Ой-йой-йой, – застогнала суперпобожна бабця і з розумінням закивала головою у сірій хустині. – Ай-яй-яй...

– А не хочеш ходити в церкву – у ліс іди молитися, по ночах у хаті на ікони молися, Гандзю. Отак-во...

І розвіялися всі в золотому тумані.

– Да уж, – мругнув до себе Артишок і подивився на Криницьку. – Наш человек. Про заданія партії не забуває.

– Боже, Боже! – тільки й сказала Криницька.

– Лічно я завжди віддам перевагу іронічному розумному здоровому хамові перед тихеньким падонком, – підсумував, ідучи до хати Криницьких, енкаведист. – Батюшка всередині створіння ніжне, тому й захищається від цього жорсткого світу матюком і молитвою – як коли... як і ми всі.

Дорогою Артишок із полюдським полиновим сумом дивився на криті бляхою круківські хати, напевне знаючи, що їх власників найближчим часом уночі заберуть на Сибір, на шахти Кисельовська, за Урал... разом зі спійманими воїнами УПА та різними іншими «націоналістами». Така була політика партії, а він був її солдатом. Не вишле когось, пожаліє – вишлють його. «Хто не хоче годувати свою армію – буде годувати чужу»...

У таких умовах все близьке душі Артишока ставало далеким, а далеке близьким. Хоча місця для лірики в душі капітана НКВС не мало би бути, бо «крок вліво, крок вправо – розстріл».

Самої смерті своєї він уже не боявся. Але й місію свою не вважав покаранням, надивившись на фашистські злочини над людьми. Державі, оточеній імперіалістичними ворогами, справді мусово було якось себе брати в руки і відроджу-

ватися з попелу за рахунок внутрішніх ресурсів, оскільки СРСР не мав далеких колоній, як Англія чи США. А кому ж працювати у шахтах, на лісопозаводах як не дрібним і середнім буржуїнам (великі повтікали за кордон), виродкам чесного роду людського?! Артишок справді вірив у їхнє перевиховання, перероблення. А ще у капітані не зовсім атрофувався той полтавський парубок Євген, природно добрий, совісний, хоча й старанний виконавець, трохи прицинічений кров'ю війни ідеаліст, з ідеалами, але без ідей, жадний на дівчат і «водку».

* * *

Коли капітан Артишок із Римою Криницькою зайшли до хати Криницьких, її донька Майя була вдома. Варила їсти. Коли зустрілася поглядом із енкаведистом, її обличчя скрейдло і зробилося подібним на біле серце.

Артишок не зрозумів, чи це була така реакція на нього як на мужчину чи як на чекіста? Страх чи подив? Здивування чи знічення?

Тішило те, що ця дівоча тайна ось-ось мала розкритися, і його сумна, як аптечна гиря, душа, здається, знайде якийсь гніздовий притулок у цій підсвіченій молодістю жагучою кров'ю обителі.

– Вечеряти будете? – запитала, здавалося, замість привітання Майя.

– Ні, дякую, вечеряв, – по-військовому відрапортував і тихіше додав: – Хіба чаю... з малини...

П'ючи, прицмокуючи, чай, він оглядав затишну оселю Криницьких і по-людськи теплів від уявлення про своє найближче майбутнє.

– То як..., Майю, приютите... бідне начальство у себе? – риторично запитав дівчину.

– А куди ж ми подінемось! – зухвало відповіла та. – Приносьте речі.

І оте «приносьте речі» було миліше Артишоку за все, що він, здається, останнім часом чув від цицькатої половини людства.

Ще раз оцінив гнучко-м'ясистий стан школярки і, щасливий та збуджений, пішов, привітавшись на подвір'ї із бабусею Криницькою, до своєї «канцелярії» за «речами», які через годину приніс із опецькуватим і довгов'язим сержантами.

Рима Криницька постелила капітанові приємно-свіжу постіль, а Майя принесла йому вишитий поліським орнаментом рушник, сама інтимно-свіжа, вечірня, росяна.

Євген Артишок стримано подякував і задмухав гасову лампу, коли Майя вийшла, м'яко оглянувшись.

СВІТЛАНА. «ГАМЕРИКА»

Світлані Лозко дуже не хотілося розлучатися зі своїм коханим грішною жагою Борисом Бри-

ком, коли американський Інститут перспективних досліджень запропонував стажування після ознайомлення з її виступом на Міжнародній науковій конференції, де вона розповіла про свої спостереження над їхньою з Борисом Золотою Рибкою, яка – із вживленим електромагнітним чіпом – мала добувати для них майбутнє із дна морського. Чіп непередбачено почав подавати «на-гора» дивні сигнали, які (як Світлана допускає) були не лише дзвінками про метал, але й реакцією Рибки на довколишній світ, сердечними думками, тобто сигналами, які якимось потрібно було розшифровувати, просто кажучи, читати її думки... Вживлений Золотій Рибці чіп-індикатор почав органічно діяти з її тілом, мозком, а воно – з ним, збираючи й опрацьовуючи інформацію про світ, звідки до неї (Рибки) надходили сигнали, з яким у неї була провідна і безпровідна комунікація.

Питання і завдання у тому, констатувала океанолог-мікробіолог Світлана Лозко, щоб розшифрувати думки риб, тобто вивчити, прочитати їх мову.

Американці клюнули на Лозко, як біла акула на власну печінку, адже вони давно проводили таємні розробки у напрямі читання чужих думок.

– Фіксувати, ловити мозкові імпульси, коливання, які прикріплені, врешті, і до хребта кожної людини, ми вже навчилися, – казав Світлані

у довірливій розмові американський професор японського походження Нагаї Кафу, – а ось адекватно передавати його на письмі символами – людською мовою будь-якої нації... працюємо... паралельно вивчаємо мову тварин... Ось ти у нас будеш у групі дослідників риб.

– О'кей, – тільки й зітхнула Світлана, думаючи про свою Золоту Рибку і ще не відійшовши від приємного шоку, викликаного розміром заробітної платні, запропонованої їй інститутом: 10 тисяч доларів на місяць («для початку»)... В Україні вона стільки заробляла за п'ять років.

Нагаї Кафу – онук японського письменника, названий на честь діда, добре відчував літературу, естетику, недаремно його предок писав еротичні речі.

Сам Інститут стратегічних досліджень мав багато лабораторій у всіх штатах і, як швидко здогадалася Світлана, по всьому світу: на землі, у повітрі, під землею, під водою, скрізь, де є біосфера, а значить – ноосфера.

– Це ж уявіть собі, – заглянула Світлані в очі ще одна її потенційна співробітниця Мері Джеферсон, – ми зможемо...

– Ага... друкувати тексти на комп'ютері, не натискаючи клавіш, – англійською мовою із природним акцентом випереджувала американку українка.

– Не будуть потрібні мобільні телефони. Уся інформація зчитується і розшифровується безпосередньо через вживлені ще в дитинстві індивіда чіпи... або й без них... із мозку, з підсвідомості, – втрутилася у розмову Кетрін Бастан.

– Тоді що? – людство... взагалі вся біомаса, флора, фауна стане ще... єдиним енергетичним клубком, кожна клітинка якого знає про іншу все?

– У космічній системі координат – так, – беземоційно сказав Нагаї Кафу.

– Тоді я ще більше укріплююся в думці про те, що це не біомаса на планеті Земля, а особливо люди, людство, породжені Сонцем, Світлом, – натуральний космічний грибок-паразит і за структурою, і за агресивністю поширення. І що інтенсивніше ми мобілізуємось, що тугішими стаємо, то швидше космос знищить нас, принаймні буде боротися з нами... бо якщо навіть у окремій особині (нехай це буде людина – гомо сапієнс) зменшується інтенсивність внутрішніх, душевних процесів, то їх святе місце освоюють найекспансивніші зовнішні, – теоретизувала Світлана, і хід її думок імпонував новоявленим колегам, які загалом цінували хуліганство думок і вміння їх втілювати, ометалювати, опластмасувати, оскловатнювати, підсвідомо чи свідомо виконуючи задум Універсуму про перетворення енергії Світла на органіку, а органіки – на Світло, яке, мабуть, і є Всевишнім.

Відкинувши усі зайві для науковця-практика душевні сумніви, ностальгії-печалі, Світлана взялася до справи, поставивши такі ж чіпи, як Золотій Рибці, ще сотням глибоководних рибок Атлантичного океану і ревно стежила за ними, не забуваючи контролювати й опрацьовувати електромагнітні сигнали від своєї «первинки» – Золотої Рибки, маючи дві цілі:

а) тактичну – за допомогою Рибки розбагатіти;

б) стратегічну – за допомогою Рибки реалізуватися: зробити наукову кар'єру, досліджуючи її поведінку, її мозкові рефлексії, здатність зчитування, розшифровування і передавання цієї інформації людською мовою.

Із переїздом Світлани до Америки перша ціль стала менш актуальною, а друга ще опуклішою, об'ємнішою. Бажання слави іскристо й пружно витісняло зі Світланиного ества органічну потребу кохати, тому й Борисові вона писала, чесно признаючись собі, з обов'язку честі, а не за велінням ще недавно дзвінкого, ніжнього і тремкого серця. А він, Борис Брик, гордий і вільний тією вольністю, що не поневолює інших, мовчки-тяжко відпустив її зі своїх рук... і глибоко, як відро у степовий колодязь, пустив її у свою кров, приспавши, заколисавши, розмивши сам образ, лик, пам'ять ласкавого болю і болісної ласки.

Він, колишній військовий пілот, так і не зміг знайти себе у цьому переломному бутті, у цій епосі переходу від соціалізму до капіталізму, де схрестилося найгірше від цих різних соціальних установ, тоді як, наприклад, китайці від тих же капіталізму та соціалізму ухитрилися-примудрилися взяти найпрогресивніше.

А тут змішалися і дифундують прокляття і благословення, історії блискучих невдач і сумних перемог, утеча в мрію барикадного протесту проти дійсності, погляд новонародженої дитини і усміх старця, кругле, мов щастя, Сонце і надщерблений ніж Місяця – вовчого Сонця... осінь морської трави і весна зорі... ядроне літо і ядерна зима, боги й біси, геї та лесбіянки, глухо-червоний колір крові й вогню, глобальне потепління клімату й таке ж глобальне похолодання людських взаємин, солодкий містицизм небуття і прісний реалізм буття, сита неволя й голодна воля, поезія і проза, епічний розмах і ліричний посвист, пташина кров світання і звірина сльоза зорі, плоть душі й душа плоті, геніальність і божевілля, дзвінки кораблі церков і церковна космічність дзвонів... фіксація тайних порухів того, що називається душею (література), і того, що – тілом (біологія)... «прості Госпаді» і «курва твоя мама»! Христос і Перун... відміна смертної кари і кара через повішання... Хусейна, наприклад;

культура і цивілізація... ті, що обпиваються, і ті, що об'їдаються, прірви та вершини, самка і самець, весняна пісня осінніх квітів і сипка печаль піщаного годинника, кабінети тайського масажу та марокканські ресторани, малюнки на стінах саркофага та сузір'я у небі... косметика і шрами, цей і Той світи, корінь і крила, крик від кайфу і крик від болю, сентиментальна благодушність і натуралістична рвучка розхристаність... сон і дійсність, свідомість, підсвідомість і надсвідомість, пекло і рай... життя і смерть.

* * *

Світлана із запоєм віддалася щедро фінансованій із американської імперської кишені науці, не забуваючи, щоправда, при цьому ще гадати на віршах Андрія Наюка, який попри всю неприхильну до справжньої поезії епоху, зостався вірним собі і своєму душевному покликанню – Поезії, як Світлана – науці, як Борис Брик – їм обом, своїм дітям, дружині, всім і всьому, але нікому й нічому всевладно, до кінця. Розхристаний і щирий, він кидався від роботи до роботи, від села до міста, від жінки до жінки, так і не знаходячи у сорок своїх земних років своєї релігії, релігії своєї крові, хоча належав до людей розумних і здатних на вчинок. Таких завжди мають за представників утраченого покоління,

частина яких стає нігілістами-пофігістами або самогубцями.

Після нав'язливо свердлярчих думок про самогубство і кількох реальних його репетицій: повішання, утоплення, уявного застрілення себе зі ще дідівської мисливської рушниці Борисова рука потягнулася до олівця, яким він записував щоденні враження від зовнішнього та внутрішнього світів, мінімально беручи участь у реальній зміні останнього і живучи за відсотки від вкладених у банк зароблених і відкладених у різних місцях грошей – «груників».

«Записник» свій він не показував довгий час нікому, аж коли «по-п'яні» відважився показати записи своєму «новому знайомому» поету Андрієві Наюку. Той, пішовши у себе й у текст, десь через хвилину десять видав: «А ти можеш розкрутитися як талановитий прозаїк, який, на моє натуральне переконання, завжди – сивіючий поет».

І доки органічний і світловий світ ішов до свого логічного чи спонтанного, доленосного чи випадкового кінця, Світлана Лозко – святе кохання Бориса Брика – гадала на віршах із книги поета Андрія Наюка «Розірваний горизонт», задумавши... дев'ятий рядок знизу вірша на сорок п'ятій сторінці:

Але ж ніжність така, Що здається – Об неї поріжешся. Заживе, як на дереві, Рана важких сердець. І засніжиться все, і заплаче. І знову засніжиться. І в соснових лісах – Золоте, золоте, золоте...

А за листя осіннє Багато-багато станеться. Можна спокій купити за нього, А можна – дим. Назавжди покидаєм Дитинства свого станцію – І впадаєм, як ріки, У вітряний сон води.

Десь метелик – як осінь І погляд вовків – як хліб. ...Але ж ніжність така, Що здається – Об неї поріжешся. Ми останні ідемо По цій золотій землі, Бо вже сніг тут іскриться – То ж скроні усім засніжаться...

...Захлиналися волею, Славу з долонь пили. І нещирою щирістю Щирились на гуляннях. Вічна тільки печаль. Нам здавалось, Що ми жили, А насправді... Насправді Збувалось Чиесь Писання.

Випало: «Насправді збувалось чиесь Писання».

Було над чим замислитися: «збувалось чиесь Писання»... чи справді вселюдське і всесвітнє буття іде «по Писанію», чи цілком вільне, чи те «Писаніє» можна коректувати – і на скільки відсотків.

Метафізика і фізика зійшлися для Світлани – і разом обіцяли якийсь цікавий божественно-диявольський симбіоз біло-чорної істини: людина

ставала чи то Богом, чи то дияволом – одним із них... універсальним мобілізованим розумом – без емоцій, без живої мети й сенсу існування у формі білкової маси.

Якщо «Писаніє» й збувалося, то виникало природне питання: чиє воно було, Писаніє?.. Побачити його або стати ним – ось до чого ще цікаво було прагнути амбітним дослідникам, які, окрім цієї мрії, мали все: гроші, славу... Для цього існувало два шляхи: фізична смерть – або ж вічне життя через цивілізаційні прибабаси, тобто через фізику, а не через метафізику (культуру-поезію).

* * *

Поезія слова і поезія дії універсально засвітілася у шкільному МОН – тій школярсько-молодіжній організації націоналістів, якою так ревню опікувалася нині круківська вчителька-ентузіастка Софія Ананіївна, допомагаючи «воскресінню героїв», тобто будучи дзвінким знаряддям у руках вселенської справедливості-гармонії, універсального Закону збереження і перетворення енергії.

Діти-школярі перехідної епохи, періоду руїни України слухали про своїх однолітків-героїв, але думали про своє: одні про своїх батьків, які вже роками були на заробітках у чужих землях,

інші – про аборти і «кайф», «кльові приколи» і «таски», тюрми і притони, гроші і гріхи. Біографії дідів-ідеалістів їх уже співчутливо смішили, як старих смішать ігри дітей. Здитинілі старці й діти-старі – характерні «герої» епохи переходу від соціалізму до капіталізму.

* * *

Світлана Лозко тим часом, відійшовши від політики і від кохання, і цілком присвятивши себе науці, на Золотій Рибці дослідила і вивела стільки типів болю, скільки чукчі мають кольорів снігу.

Біль – як реакція на світ і головна ознака Буття, а значить – Бога, Буття Бога і Бога-Буття. І серед «сортів» болю був, звичайно, і біль-задоволення (солодкий), біль тягучий, біль імпульсивний, біль-печаль... словом, біль білий і біль чорний, біль душі і біль тіла, біль справжній (натуральний) і біль... штучний... Бодем, який очищає, провітрює, освіжує душу, була Поезія, писана «кров'ю серця».

* * *

Борис Брик продовжував метатися у просторі й, не знаходячи там собі місця, падав у час, як у колодязь, аж туди – до дзвінкої води, до дитинства, до раю душі, до казки, де, як мурахи по

тілі, бігли по лузі вовки, де з простим і великим серцем світився сам від себе благородний олень і золотіла рибка.

Побував уже і страховим агентом, і будівельником... жодне заняття не згармонізувало так його внутрішній і зовнішній світи, як душевна розмова з його новим знайомим – поетом Андрієм Наюком, який нарадив йому несподіваний спосіб заробляти собі насущний «сродною працею», прочитавши, як абонемент мудрості розуму мудрість серця – вірші:

*Щасливий такий, Що не страшно ні жити,
ні вмерти... Красива й цинічна Ця дружня во-
рожість буття. Вовки-короїди, ліси і поля...
Доляри («від вуйка») прийшли у конверті. Па-
ска велика – як ступа, Медова кутя і синьо-ме-
довий стяг.*

*Лице фарисея ротом беззубим світить, Шу-
мить Океан, з яким ми єдині – і все. Дніпро стає
Стіксом... А шкода, що не вмирають на Тому
світі. Від щастя такого до смерті душу несе.*

*Зруйнований хаос жінка огорне м'ясом.
І пташка заплаче за юністю, як пурга. Небес-
ного шляху мідне ковбойське ласо По друзях хо-
дитиме, по ворогах.*

*А скільки тих друзів? І де той достойний во-
рог? Між раєм і пеклом байдужість – Найбіль-
ший гріх. Люди ховаються в душу, Миші хова-*

ються в нори. Так вже усе закручено – Чистий болючий сміх.

Склянка печалі сивої. Погода – така, як політика. Може, не в той ми поїзд сіли? Жорстока жись... На роздоріжжі Чумацького і Шовкового Справді стрічаємо паралітика, Який то у себе дивиться, то у вись.

* * *

Ліплю свій світ над ластівки гніздом. Танцюють гени танець нетутешній. Як перед боєм, випито «по сто», Закушено червеною черешнею.

Нехитра радість курвила слова, Що аж по шкірі бігали мурашки. Був біль і сон. І пам'ять нежива. Бо жити ж, кажуть, має бути важко... Бездомним псом минали вечори, Торкаючи глибокодумний подив. Чим ближче ми до себе, до пори – Тим далі ми від істини відходим.

Сучасник мій із риб'ячим лицем І жилаве каміння монумента... Як поєднати туги вічний щем І щастя кам'яновугільні фрагменти?

Секвоя, пальма, манго і туман... Прогнози політичні і погодні. Пройдешнього й прийдешнього нема. Є ти і я, І ця земля. Сьогодні.

Є океан солоних насолод, Христа обличчя видумане й рідне. А те, що називається народ, – Це просто люде, легковажні й бідні.

***Бензин і кров житейський крутять млин.
Газети й цигарки, і фестивалі... На віщих снах
настоящий полин. Усе тут вічне. Всі – як на
вокзалі.***

– Знаєш, Борисе, – потягуючи пиво з дерев'яного кухля, самозаглиблено радив неординарному своєму знайомому сам утомлений власною душею Наюк. – Ти обираєш не ті спеціальності, не ті професії.

– Я уже всякі перепробував, всеї роботи, – відчайдушно відтяв, запалюючи «Приму», Борис.

– Угу. Але ж усі твої заняття, починаючи з романтичного льотчика, погодься, були матеріальними.

– Льотчиком я хотів бути з дитинства, до неба мене тягнуло. Це справді романтика.

– А тепер що? Більше до землі тягне? Якщо взяти глибше – там також небо. Тільки не північне, а південне. Знаєш, як у тому анекдоті: Старому єврею лікар поставив діагноз – рак – і порадив поїхати «на грязі». – І що, вилікуюся? Допоможе? – Ні, не допоможе, але будете помаленьку до землі звикати, – зіронізував лікар (очевидно, також єврей).

– Ха-ха-ха! – розкотисто сміявся Борис.

– От тобі й «ха-ха-ха». Той, хто живе піснею, тобто духовним, – має і хліб, а хто про мате-

ріальне лише дбає, – тому Всевишній нічого не дає, байдужий до нього.

– Ну і... – замовивши ще Андрієві і собі по «сто грамів», дивився зіниці в зіниці на свого духівника Борис.

– Старий я вже для того, щоби на священника... Це ж окреме покликання треба мати, інакше – содомський гріх... і всякий.

– Знаєш, дід мій також хотів, щоби я священником став, а я – поетом. Що можна поетові – ну музи там, вино, скандали – то зась попам.

– Отож-бо. То чому ти мене намовляєш? Не можу я себе знайти у цьому бутті – і крапка. Нічого страшного. Пожив удосталь. Давай краще вип'ємо за... удачу, бо на «Титаніку» були багаті, здорові й щасливі, а удачі не мали, – потягнувся до свіжо наливої склянки Брик.

– Ні, старий, вибач. На удачу надіються лише ті, хто не впевнений у собі, а ті, хто знає, куди йде, надіється на себе. Отож, досить нидіти! За тебе! – трахнувся склянкою горілки із задуманим Борисом Наюк. – Я знаю, як тобі допомогти.

– Дякую. Давно я не пив за себе.

Мужики хильнули, смачно прицмокнувши.

– Ех-хе-хе... – зітхнув Андрій. – Будеш... знаєш ким?

– Гм?..

– Знахарем.

– Як?! Ха-ха-ха! – знову заливисто засміявся Брик. – Я ж нічого не знаю.

– Ти вроджений відчувати душі людські, рослини, тваринні... Ти умієш слухати... Я тебе познайомлю з однією трепетною молодого відьмочкою – Мар’яною Бугорною, вона тебе навчить зовнішнім атрибутам знахарства: ну там свічечки, зілля усякі... будуть до тебе бабусі внучок приводити, будеш їх вислуховувати, заспокоювати.

Борис Брик здивовано мовчав.

– Розумієш, – продовжував Андрій, – тому, хто впав у дитинстві, жодні падіння уже не страшні. Будеш із дитинства, як із дна колодязя, на зорі людських душ дивитися, пестити їх, поєднуючи заклинання із кулінарним мистецтвом.

– Які заклинання?

– Будеш моїми віршами заклинати.

Брик усміхнувся. Як завжди у важкі моменти вибору, коли серцем розмовляв із долею, уголос став бурмотати вірші – як молитву, як адекватний замітник молитви:

*– Как-будто би после аборта,
Пустой і притіхший весь,
Люблю таскою аортовой
Мою нераждьонную вещь,*

і, не дивлячись на Андрія, самозаглиблений і блідий продовжував:

*Я потерял рівноесіє.
Я знаю сам.
Канєчно, мєня подвєсят
Кагда-нібудь к небєсам.*

– О, та у твоїй душі, як у порожній дитячій колісці, печаль розкошує, – діловито-бадьоро перервав медитаційний намаз свого приятеля Наюк.

– Ти знаєш, знаєш – у цьому знахарстві моему щось є, – сам від себе раптом засвітився Борис. – Поїду в село, на природу, дам оголошення в газети, на радіо. Дякую, тобі... друже, – взяв обома руками за обидва плеча Наюка.

– Хаос рано чи пізно треба впорядковувати, – ще раз підбадьорив чоловіка Андрій, і, впровадивши його до модернових пластикових дверей, узявся переписувати свій вірш до нового блокнотика з паперу кольору пізнього весняного снігу:

Завтра, мабуть, знову буде вітер. Журавлі... космічні журавлі... На могилі мами ранні квіти Прихиляють небо до землі.

Знов мені незатишно і рідно. Я такий тривожний – як і всі. Із могили так далеко видно, Чути, як шумить у вербах сік. Ми купались в місячному світлі, Ми любили грішну пісню й даль. Вчилися життям не дорожити... Да...

В тиші зір мовчання серця тануть. Предки ждуть. Нащадки з ними теж. Шкода тільки, якщо ми останні Під Чумацьким Шляхом, Що без меж.

Опадали маки... І ромашки... «Любить чи не любить» – Опадуть. Що жаліти? Тут усе не наше. Ми не наші... Наша тільки Путь.

Переписавши вірш, Наюк сьорбав зелений чай із барокової форми горнятка, запалив, самозаглиблений і тихий, як... океан.

Думки, як димні, легенько наелектризовані змійки, вугри, звивалися і досягали єдино правильного вибору без зайвих, неправильних рухів: тому змії і називають мудрими.

Наюк був уже в тому суспільному і фізіологічному статусі в стані творчої особи, що «хвалу і клевету» приймав майже «равнодушно» і від різнокастових, як політичні партії, колег по перу, і від різношерстих критиків, одні з яких піднімали його до статусу національного поета, інші доходили до заперечення його таланту. Відчуваючи і знаючи закони життя, Андрій тішився, що він ЖИВЕ: якщо в нього є друзі й вороги на найвищих щаблях суспільної ієрархії – значить він чогось та й вартує, значить пульсує, а не тліє, не скніє.

Ще його таємно тішило те, що він уже не помере нереалізованим, що якби оце зараз віддав

Богу душу – кілька пісень і біографії досить, щоби створити пам'ять-легенду про хлопця, поета, романтика, який, слава Всевишньому, «нічого не вкрав і нікого не вбив».

Партійно-кастова літературна метушня уже навіть не смішила Наука, не здавалася глупою, дрібною, він до неї збайдужів, бо його справжнім бажанням, метою життя було тепер написати твір – як храм, світлий, міцний, готичний, щоби навіки. Тому все, що відволікало його від твору, не цікавило поета.

У його романі мала розкошувати печаль, добра і зла; як багаторічні рослини, корінні поети, людяно-звірині душі, глупі й красиві лиця добрих, але байдужих людей, чудернацькі голоси осінніх квітів, знущання хворого тіла над здоровим духом, алхімія щастя і алфізика горя, запах свіжоспеченого хліба життя, тіло душі й душа тіла... таблетки протизаплідні, таблетки від зоряної хвороби... поцілунок смерті й музика часу, торг за сорочку, в якій народився, затамована тиша зір і вулканів, чорнобильські незабудки, маргінальний націоналізм і махровий глобалізм, інтелектуальна коліївщина та емоційна сковородинщина, людиноподібні боги та богоподібні люди, сита каламуть людських очей і людяно-льодяний відблиск очей вовчих, диких коней, які не піддаються сідланню, приручених, які бояться волі... фіксація та-

емних порухів душі, дебошири і бражники, радіація і радянська, поклони і прокльони... Усе те має бути в тому творі-храмі, живе, гаряче, вологе, із увагою до деталей, зупиненим часом, красиве й ритуальне – як могили на паску, поглядами на небо – мов на кров... мов кохання зорі і яблука... червоним воском мічену печаль, шрами, які передаються генетично – як фізично передаються шаблі, тонко еротичні діла – як ось, наприклад, покладання ялинкових прикрас у ящик із ватою – до наступної зими... до наступного...

А наразі, наразі в Андрія Наюка були заготовки-цеглини, блоки, рами, вікна, хрести до майбутнього храму – його вірші, як оцей, простий і прозорий, майже давня пісня:

Ще учора тут була дорога. Випав сніг... тепер її нема. Так за небом нам не видно Бога, Вітер так в кістках моїх дрима.

Схоже так весна і осінь, осінь... Як зоря заграє на коні – Сиве, неціловане волосся Снігом заіскриться на струні.

І вітає вітер віти й квіти, І усе відносить в холоди. Я ж без тебе проживу у світі, Як живуть планети без води.

Тільки і зостанеться для мене, Тільки і зостанеться в житті – Листопаду золото черлене, Трепетно венозна тінь путі.

*Тільки, може, там десь, за межею, Може,
там десь, в райському саду, Свою душу я назву
твоєю, І назад у тіло заведу.*

Навколо Андрія, як суспільної особи, стояла ніч, і орієнтуватися нічній пташці можна було лише за зорями, а при захмареному небі слухати своє серце, яке чує не лише магнітне поле Землі, але й Всевишнього у собі, себе – як Його часточку.

Захмелілому й ліричному Андрієві давно не було добре так, як зараз. Одна за одною народжувалися метафори, він записував їх чорнильною ручкою у блокнот і відчував тиху радість від гармонії зовнішнього і внутрішнього світів.

Кров чула, хоча поки що не розуміла, розмову далеких зір, голубила прозору шкіру вітру.

Раптом хтось ударив його ззаду у праве плече:

– Здоров, Андрію! – непідробно щиро засміявся беззубим ротом чоловік, не знаючи навіть, як різонував цим добром по заглибленій і самодостатній душевній енергетиці Андрія.

– Добрий вечір, – втомлено, стопудово відповів, простягаючи руку, Наюк, наче підіймаючись без повітря із морського дна до світла.

Поряд із чоловіком віку Андрієвого батька стояв іще один, молодший, інтелігентніший, з борідкою.

– Поета, генія, як і ангела, люди мають бачити рідко – або ж зовсім не бачити, – із претензією на власний афоризм прорік він.

– Ну, поет радше повсталий ангел, – уже трохи вийшовши із себе, відповів Андрій.

– Ти що? Не впізнаєш?! – ще раз нагло тикнув долонею уже в ліве плече Андрія старіший, неголений чоловік.

Їхні очі зустрілися, але настала тиша, як у склепі.

– Ні... – відповів уже втомлений своєю душею і якоюсь бидлячо-бедламною, рагульською п'яною компанією за своєю спиною Андрій.

– Яша я! Яша! – нетесаним голосом озвався неголений. – Ми ж за сусідніми партами сиділи.

– А йо! Оце то так!.. Отак-то воно все!.. – більше вдавано, аніж емоційно щиро, загукав Наюк: перед ним стояв не його ровесник, а дід... може, віку його батька – із торкнутим волоссям, що його померезив іній, обвітреною шкірою кольору лісостепового ґрунту, з очима – прив'ялими чорнобильськими незабудками, великими нечутливими руками, незграбно одягнений у турецький базарний ширпотреб.

– Я про тебе наслухався з тівізатора, з радіо, в газетах читав, – світло й захоплено засіяв Яша.

– Ех, – це не головне, не головне, – махнув обома руками Наюк, бо справді був психологічно-філософськи переконаний, що в божо-люд-

ській системі координат він ні на краплю не кращий, не вищий за цього-ось побратима свого дитинства, який волею Долі зостався жити там, де й народився, а він, поет Андрій Наюк, Долею волі подався у світи, у час, у простір.

– То як ти? – несподівано для себе запитав Яшу.

– Хазяйнуу! Добре! – так само несподівано оптимістично відповів спитий, прокурений, спрацьований Андріїв однокласник, який у селі на природі парадоксально швидше постарів, аніж надривний ліричний пілігрим, поет загальнонаціонального масштабу. – Землю взяв, коні маю, свині, гуси, кури... добре... роблю.

І тут Андрій відчув, як щось йому засмокта-ло під грудьми, під «ложечкою»: світла, ще не усвідомлена заздрість до цього інстинктивно непафосно вірного своїй землі, а значить, своїм генам, чоловіка, який попри все і вся здавався йому щасливішим, гармонійнішим, аніж він сам, хоч уже мав славу, непогані зарібки за переклади своїх віршів у Європі, кохану, найкращих муз...

Із віком земля щораз магнетніше, як чорна діра, манила, притягувала Андрія, адже він тут народився, дитинствував, юніствував, хоронив своїх рідних по крові й рідних по духу, усвідомив генетичну потребу боротьби з її новими

колонізаторами із Заходу, які прийшли на зміну колонізаторам «старим» – зі Сходу.

Ті нові колонізатори хотіли в його народі, що вимирав воєнними темпами, уже не лише газу, нафти, землі, найкращих дівчат, передові технології, але й Душу, легенди, його пісні, втовкмачуючи у голови аборигенів, що їхні духовні ключові постаті – ніщо: Тарас Шевченко – пияк, Леся Українка – лесбійка, Іван Франко – хворий сифілітик... За принципом «розділяй і влада-рюй» «корпус демократії» зі своїм таємним Світовим Урядом усілякими засобами і способами сварив між собою слов'янські народи, вбиваючи між ними клини релігійного, мовного, загальнокультурного розбрату. А поети – сторожі генетичного коду нації – уже не могли просто так стояти осторонь того всього і тішитися грантами-подачками з рук своїх нових господарів, на яких із надією дивилися навіть українські дисиденти...

У цьому всьому контексті Андрій запитав Яшу:

– А земля – як? Твоя?

– Пайова... Поки ніби моя... Але скоро, мабуть, за нею прийдуть – як і за фабриками, заводами хитро прийшли – і ми віддали їх за якісь сертифікати. Де вони, ті сертифікати? Чує моя душа, так із землею зроблять – і все, гаплик.

– Господарями стануть німці, американці?..

– Світові гендлярі...

– А ми будемо на своїй же землі пасинками-чорноробами... масаж їм робити, туалети прибирати, цю ж землю обробляти, де мають панувати ті, хто має гроші.

Наюк налив собі і Яші по «сто грамів» – вони макнули, але розмова, замість того щоби пожвавішати, стати ще відвертішою, пішла у тяжку тягучу паузу, так, коли поглиблюється русло річки – рівень води у ній знижується.

Колишні однокласники – поет і селянин – подивилися одне одному в очі – і говорили серцями.

Мов спалах електрозварки, засяяло для них оце усвідомлення себе жителями нової колонії, яка настала несподівано, хоча, на жаль, з погляду історії – закономірно.

Через хвилин п'ять-десять горілка зробила своє діло – і Яші та Андрієві стало просто тепло, добре, по-людськи від того, що вони просто були, існували, дожили до віку, у якому вже багатьох їхніх ровесників не було серед них на цьому світі, кого передчасно забрала смерть.

– Я зараз, Яша, той... я виразник колективного підсвідомого, – так-ось заумно чомусь заговорив, ніби сам до себе, Наюк, – у мене манія величі на тлі комплексу неповноцінності.

– Що ти плетеш, Андрюша? – грубо відрубав Яша. – Ти нормальний мужик, скажу я тобі. Моя душа горіла, як спирт, коли тебе полюбила Кла-

ва наша, яку я любив... Але чорт з нею! – махнув рукою.

– Так її, прости Господи, вже нема, – підняв руки догори Андрій. – І вони випили «за тих, кого вже нема з нами» горілки – тих ліків для душі, якими з давніх-давен лікувалися їхні предки і якими конкістадори спювали-здеградовували індіанські племена. – А щодо слави, Яша, – вивертаючи душу, мов козацького кожуха, заговорив Андрій, – то вона, справжня, завжди поряд зі смертю ходить. Вогненною кров'ю, болем душі за неї розплачуватися треба.

Яша кивав головою.

Однокласники, не помічаючи навколо себе нікого, згадували своє шкільне дитинство, інших своїх шкільних ровесників, із якими їх звела доля.

Андрій час від часу занотовував щось у свій записник, чим немало дивував Яшу.

Дивний шлях – потрапити у юність, зустрівши друга юності.

Потім невимушено перейшли на розмову про свої сім'ї – аж поки у забігайлівці, де сиділи, не почалася п'яна, бедламна, дурна бійка – і вони вийшли в ніч, клято-свято запевняючи одне одного у вірності до гробу і частих зустрічах-гостинах.

П'яний Андрій, чвалаючи у свою алхімічну лабораторію, устиг ще нагодувати хлібом, який

ніс додому, приблудних собак, послухати стук свого серця, коли несподівано перед ним проскочила машина, зауважити про себе, що серце людське – як церковний дзвін: що воно менше – то веселіше дзвонить.

Подумав про смерть, про великих письменників-самогубців... зауважив несподівано для самого себе, що його найулюбленіші – Хемінгвей, Джек Лондон, Гоголь, Такубоку, Лорка... – або самогубці (непрохані гості смерті), або дуже рано пішли із життя, що також є певним видом самобивства, адже навіть самогубство поета – це завжди вбивство (десь він вичитав таку думку).

Якимось таємним світлом зіграло його п'яну душу усвідомлення того, що він також уже міг би померти, адже залишав після себе «Розірваний горизонт», болюче і чесне ім'я – оці сплави зовнішнього і внутрішнього світів у координатах усе-таки цього реального, фізичного світу, а не Того... який по-різному, по-іншому обіцяли різні (всі) релігії людства і який цікавив його щораз більше й більше. А цей, земний і реальний, щораз менше й менше.

Навіть нарешті, на п'яну голову, зміст помертної записки придумав (давно крутилося в голові): «Прощайте і прощайте. Той світ манить мене більше, аніж цей. До зустрічі. Ваш Андрій Наюк».

У цей же час уже неорганічне людство жило як могло, як бажало, як уміло.

Не збентежені суетою генії змагалися із Всевишнім у творенні й дотворенні власних світів, релігій, дітей. Воїни – молилися, ченці – убивали в собі гріхи, співочі пташки співали, мітяти співом свою територію, хижі пташки мітили кров'ю. Селяни орали, повії соковито стогнали, а благородні леви довго спали.

Софія Ананіївна розгорнула таку потужну організаційну роботу, що не встигала навіть зварити собі їсти, чим дуже відлякувала свого племянника Бориса Брика, який уже вивчав у бібліотеці знахарські книги, напускаючи на себе благодаті. Він уже перетравив пораду Наюка, пустив її у кров – і, здається, нарешті віднаходив «сродне» (за Сковородою).

Старенькі монівці з зіпсутим у «лагерях» фізичним здоров'ям, але вибудованим до релігійної готики здоров'ям душевно-духовним, передчасно вмирили від кровного конфлікту зі своїми дітьми та внуками раціоналістами-прагматиками.

Вони, борці-бійці-ідеалісти, дещо сентиментальні романтики, ножово-ніжно мучилися від невагомості своїх кришталевих внутрішніх світів і сталєво-пластмасових зовнішніх, від кор-

чування їхніх слідів... від колонізування їхнього казкового патріотизму.

Світлана Лозко (Борисова любов) і Людмила Брик (його дружина) випадково зустрілися в Америці на симпозіумі, присвяченому Глобальному потеплінню, і дивно здружилися, разом ворожили на віршах Андрія Наюка, як-ось:

Зліталися духи на запах вогню і пір'я. Було все подібне на пісню сумну, як світ: А я після того усього Знову приїхав На нелегке подвір'я Усе у листі торішньому, У молодій траві.

Часом така провінція Стане столицею серця, В голос мій пустить скрипку Й шаблі Дніпрової блиск. Доля ж буває простою, як небо, Як ігри й герці, А правителі – тільки лев або лис.

Шрами від щастя, стара, тонші за волосину, Бо ж не тілом єдиним людина живе і живе, Хтось пісні залишив, хтось хрести, Хтось Отця і Сина, Хтось тремтливу ріку З несподівано щедрих вен.

Хтось від болю кайфує, А хтось вже не чує болю. Хоч як хочеш крути – А виходить: битва чи гра... Врешті, різниці немає, Якщо б'єшся любовно за волю І якщо граєш чесно, стара...

Людмилі Брик дістався рядок: «Доля ж буває простою, як небо», а Світлані – «Було все подібне на пісню сумну, як світ».

Матеріалу для сердечних роздумів було більше ніж треба.

МОН-4

На черговому зібранні МОН Майя Криницька була сама не своя. Вона не хотіла туди йти, коли «її Віктор» тепер «по вуха» закохався у Раю Кизим, яка прийшла у їхній клас із села і була цікавою красивою блондинкою з відкритим, трохи наївним, характером.

Спочатку Майя вирішила боротися за свою любов, але, добре знаючи, відчуваючи Віктора, бачила, що він потонув у «Кизимці» з потрухами, хоча Райка zostавалася нібито «дурочкою», яка вдає, що нічого не помічає, гордо повернулася і заледеніла до Кардаша, як айсберг в океані.

«А може, хтось бачив і доложив Вікторові, як вони сідали в чорно-воронячу машину незнайомця на березі?»

Тривожно і боляче було на душі у Майї, камінно.

Чула себе зрадливою і зрадженою водночас.

На монівському зібранні у дрімучому й затишному лісі цього разу всі були якісь не такі: менш займисті, стишені, майже розгублені. Організаційно-диктаторська машина «вагомо, грубо, зримо» набирала обертів, і її червоне колесо котилося, як повний Місяць на захід, виклика-

ючи припливи-відпливи у всьому живому, органічному.

Під цим зовнішнім тиском душа, яка працювала, ставала духом, а душа, яка втомилася, залінилася, заснула, – тілом, кістками.

Молода пружна енергія старшокласників, які були народжені на польській волі й не в теплиці, не в пробірках, як пізніше їхні онуки, шукала боротьби, романтики, кайфу до болю і болю до кайфу.

Кацапів, які прийшли на їхні землі як офіційні «визволителі» від польських панів і німецьких окупантів, такі-ось «лісові чорти» не любили як завойовників, як індіанці племені майя конкістадорів. Хоча мало хто був готовий померти, але не стати рабом, бидлом, друго- чи третьо-сортним на своїй же, батьківській, дідівській і пра-пра... землі... Більшість за природними законами самозбереження якимось пристосовується, окомфортнюється, тихо і ніжноперто переконавши себе, що «так буде краще», «не всім же умирати», комусь же треба вижити для майбутньої боротьби...

Різких і безкомпромісних було видно зразу. Вони світилися зсередини і ніякі ні сльози, ні кров, ні інтимне дихання їхніх коханих не могли заглушити того дивного космічно-земле-вулканічного вогню, з яким ішли на хрести з хрестами, мов крилами, за спинами, щоби ко-

лись воскреснути... або й не воскреснути у славі й любові: не заради того вони вибухали, летючи до смерті яко до мами, коханої, коханки...

– Ну то що?.. – перервав напружене мовчання Віктор Кардаш. – Вважайте наш збір відкритим. – Які будуть пропозиції?

– Потрібно переходити до відкритої збройної боротьби, – нервово зірвався Гліб Гарун. – Того капітана Артишока і таких, як він, потрібно просто вбивати!..

– А ти хоч маєш чим? – захоплено-в'їдливо запитала Недригайло Ірина.

– Знайдеться. Знайдеться, – по-чоловічому діловито відповів Борис.

– Я теж вважаю, що «час розплати настав», їх щораз більше й більше сюди наїхало... – встав, стиснувши кулаки, Каленик Оксенюк. – Тих, які люблять нашу «шкуру, а не душу»... До речі, той енкаведист, Артишок, чи як там його... живе в нашої Майї... кх-кх.

Віктор із-під брів глянув на Криницьку. Вона з гідністю, трішки піднісши підборіддя, витримала його погляд, ледь вловимими ритуальними жестами тіла говорячи йому: «А що ж ти хочеш, зраднику?!..»

Оля Журавська помітила цю розмову і на знак жіночої солідарності заповнила паузу голосною пропозицією:

– А давайте костер розведемо! Сала напечемо... У мене є.

Усі глянули на Олю, очевидно погодившись із нею, а потім на Кардаша – що скаже.

– Давайте, дівчата, розводьте вогнище, а ми, – обвів поглядом кожного хлопця тут, – із мужиками на хвилю відійдемо.

Хлопці ритуально закивали.

– А що це у вас за секрети від нас?! – аж закричала уже напружено-розтривожена Майя.

– У нас не повинно бути секретів друг від друга, – розпочав хтось фразу, яку закінчили дівчата хором.

«Да! Да! Да!...» – відбилося від стовбурів древніх, як сум, золотих дерев і сповзло до їх потужного коріння, осипалося на дно містичних і, може, ще древніших поліських озер, на дні яких спить сама таїна білкового життя, якого нема без космічного світла, бо й воно саме, те життя, є відпочинком світла, відпочинком зоряного світла у вічному польоті до себе.

– Добре! – повернувся до рішучих дівчат Гліб Гарун – права рука вожака їхньої молодії зграї. – Добре!.. Діло в тому, що ми маємо тут таємно зустрітися із хлопцями зі схрону й узгодити з ними наші спільні дії проти ворога.

Лише Віктор знав, що одним із тих упівців мав бути його старший брат Йосип, який вважався таким, що пропав безвісти, хоча цьому не дуже

вірило НКВС і вже кілька разів грубо заходило до їхньої хати якраз у той час, коли мама вершила ранкову або вечірню молитву і через що мусила переривати свій монолог із Всевишнім, а з енкаведистами розмова тут, у кожного вдома, була короткою. То, казали, там, у них, у підвалах, вони могли довго мучити людину, роблячи з неї біоробота.

Наразі Кардашів з хати не виводили, але якимось звіриним нюхом чули у них ворожий для їхньої імперії запах.

У цьому патріархальному царстві краси старшокласники жили полум'яним внутрішнім життям-боротьбою, яка забирала у них молоду кров від тих органів, які відповідали за сприйняття краси. Навіть про добро у цьому повоєнному жорстко-суконному світі були несподівано прості уявлення: не убив – от і добрий, поділився шматком хліба чи махоркою із ближнім – ангел із Неба... Слово мало ціну діла, а діло – ціну самого життя, простого і незрозумілого, земного і космічного, біологічного і світлоносного... життя як відпочинку світла на одному з маленьких об'єктів у Всесвіті – планеті Земля.

– От молодці! То давайте, усі разом! Які ж сікрати у нас! – задзвеніла відкритосердна Оля, пориваючись першою у поліську глибину. – Де вони, наші справжні герої?..

Монівці справді сприймали своїх старших товаришів із трепетним пієтетом. Аякже? Доки вони, школярі, висиджувались на уроках і в сяких-таких теплих хатах, їхні побратими зі справжньою зброєю жили в лісі й готові були «перемогти або померти за Батьківщину».

Дівчат-старшокласниць вони манили ще і як старші чоловіки, яких вони, ще не зустрівши, вже готові були любити разом із усім... палко й до смерті. А «свої» хлопці-однокласники здавалися їм у цьому контексті лише блідими тінями. Можливо, ще й тому Віктор Кардаш і Гліб Гарун не хотіли показувати «своїм» дівчатам справжніх бійців УПА, одним із яких був красивий і гордий старший брат Віктора, ще не одружений, пропахлий порохом і лісом, як загнаний, але вільний звір.

– Ідем усі, раз таке діло, – вирішив Віктор і поманив рукою однокласників, – ідемо на зустріч із... нашими хлопцями... через оцей перелісок до старої цегельні. – Тільки ж, не дай Боже, про це хтось... ну ви самі розумієте, – із притиском видихнув із себе хлопець.

– Ну... – зітхнули усі, мовляв: – За кого ж ти нас маєш?..

– То скоріше, – крильнув рукою Гліб.

І всі тривожно заспішили через галявину до лісу, за яким і мала бути стара цегельня.

Коли вже всі були посередині високотрав'яної поляни, Киля Селезнюк некокетливо зойкнула, після чого всі почули й відразу ж побачили шерстисте ножеоке ричання: перед ними у кінці галявини, на самому вході у ліс, крепко, мов пустили коріння, стояли вовки.

Дві зграї – людська і вовча – заціпеніли одна навпроти одної, кількість вовків і людей була однаковою – сім на сім.

Вовки з людськими очима і люде з вовчими...

Монівці залякли в мертвій точці природної небезпеки, яка заступила зараз усі інші.

Кожен із монівців згадав про новину, яка тиждень тому рознеслася по всіх околицях: вовки роздерли сім'ю: батька, матір і трьох дітей, які поверталися увечері через ліс із похорону... Енкаведисти спочатку навіть на бандерівців їхні жорстокі смерті списували, а ті – на «чекістів» – аж поки хтось не приніс у містечко страшну звістку про тіла, роздерті і з'їджені здоровезними (як визначили за слідами місцеві мисливці) вовками, чого вже не траплялося тут давно.

«Звірі вчать ся у людей», – сказав тихо, ніби сам до себе, місцевий священник на похороні залишків сім'ї чи то на панахиді за ними, священник, якого, незважаючи на його п'яно-матюкальну проповідь-відчай, уже почали поважати в містечку, бо люди швидко відрізнали зовнішню оболонку від внутрішнього зерна.

...Вовки були спокійні, ніби байдужі. Але поліщуки спинним мозком розуміли, що вони вже – обрана ними жертва, інакше звірі не показали б їм на очі, якби боялися.

Хлопці інстинктивно полізли в кишені за ножами, тихо, без різких рухів, які, здогадувалися за допомогою пам'яті генів, могли б спровокувати блискавичний вовчий напад. Дівчата міцніше стиснули кулаки, а Майя Криницька навіть зробила плавний крок уперед, теж діставши з-за халяви німецький штик-ніж.

«Не вор-рохс-сь», – проричав-просичав до усіх Віктор, так і не знаючи, що робити далі... без зброї, отак один на один «із природою, золотою і оголеною».

Лазар Миколайчук плавно дістав із кишені штанив бензинову воєнну «зажигалку» і різко черкнувши грубим пальцем по зубчастому коліщатку над довгим камінцем, добув іскру, яка стала маленьким вогняним метеликом у його руці. Якби ліс був не такий туманно-сирий, він кинув би запальничку перед собою... трава б спалахнула, і вовки пішли б своєю дорогою, адже вони (це знали всі) бояться вогню.

Лазар точно зробив би це, бо інстинкт самозбереження був зараз сильнішим за всі суспільні договори, за ліс, який загорівся б від єдиної, викресаної ним іскорки-зорі – мов крихти із Господнього столу.

Але осіннє Полісся було золотаво-туманним, пронизливо сльозливим... тому Лазар тримав золотого метелика в руці, відчуваючи, як він нагріває металевий кокон запальнички, а та – пальці, які ось-ось не витримають і розтуляться, убивши тим самим і золотого метелика, і його, і товаришів, і, можливо, якогось вовка, який загине в рівному (нерівному) бою, початок якого та гаряча воєнна запальничка, погаснувши, може, спровокує.

Саме така ситуація могла би слугувати наочним науковим прикладом для практичної ілюстрації теорії відносності Ейнштейна: Ніхто зі старшокласників не зміг би сказати, скільки часу вони отак стоять: очі в очі з вовками... очевидно, довго. Хоча той же самий реальний час цілунку кохання спливав зовсім по-іншому.

Хлопці й дівчата повільно-туго переглянулись із потаємною надією на якусь несподівану ініціативу з чийогось боку, наявність у когось вогнепальної зброї... Але окрім кількох невеликих ножів, у них нічого не було... Доконечне усвідомлення цього факту струмно прогнало страх, який, як відомо, разом із любов'ю творять найвиразніші ознаки життя-буття, як їх відсутність – смерті.

Що відбувалося у час тієї мертвої паузи з вовками і чому вони, однозначно вирішивши напасти, дозволили потенційним жертвам опам'ятатися?..

Найбільший вовчисько – здоровий і блискучий – зробив упевнений крок уперед, за ним піднялася із золотого листа зграя... те ж саме – крок уперед зробили услід за Віктором і люди, приготувавшись до чесноєї смертельної битви...

І тут – як сорочачий відчайдушний крик, убила наелектризовану тишу черга із німецького автомата.

Вожак вовків, який уже розпружинився і злетів у стрибку, закричав людським голосом, підлетів ще й ще... і гепнув на поліську землю, аж вона здригнулася...

– Е-е-ех! – тільки й видушили з себе монівці.

Вовки, магічно перевернувшись у повітрі, здиміли в золотому, ще не оголеному лісі, залишивши свого вожака, червоні очі якого скляніли, а гаряча біло-вогненна паща ніби ригала піщаником.

– Хто стріляв?! – донеслося, здавалося, зверху, знизу і з усіх боків одночасно.

Через якусь мить із правого від школярів боку галявини виїхав верхи на коні лісник з карабіном – усім відомий Гриць Капусняк – і зіскочивши із коня, заховався за дерево.

Монівцям було навіть видно й чути, як він клацнув затвором... Усі чекали пострілу, але його не було. Від Гриця долітали лише замашні матюки, з яких загалом і складалася його мова.

– Я бля... якийсь пі-ді йо-ну, я, бля, йо-ну... Якась к...ва бандерівська, й... твою мати! буде тут бля... Втікайте всі сюди! Сюди ...и-те! – кричав він, поглядаючи правим оком на школярів через ліве плече, бо лівого ока не мав – хтось йому вибив.

– Ідемо, ідемо, – зашуміли монівці й справді дружним натовпом підтюпцем пошнурували до Капусняка, бо знали, що він безпосередньо співпрацює з «енкаведе» й дуже ретельно ставиться до своєї служби лісника і за сумісництвом агента-нишпорки.

І справді:

– Ви що тут робите?!. Лягай! – крикнув на всіх, наказуючи змахом руки упасти в траву. Всі впали. – А то, бля... переху-ить.

– Не матюкайтесь так, дядьку! – обізвалась, м'яко лягаючи у траву, Майя.

– То ти, молода відьмо, тут?! – із запитальним здивуванням блиснув єдиним оком Капусняк. – Ти мені вчора, бля, на мітлі снилася, – продовжував лісник ні з того, ні з сього.

– Ага-ага!.. Отож бережіться нетутешньої сили, – задиристо озвалася Криницька. – Я до вас ще не раз прилечу, якщо будете... вредний, – і засміялася так нетутешньо, що на неї всі справді подивилися. – Да, тут відьмою від горя станеш, – зустрілася поглядом із Віктором, який не витримав і подивився в осіннє небо, що було

зараз кольору їхнього Західного Бугу, на берегах якого любили і вмирили їхні предки... може, спільні предки.

– Так, давайте бистренько всі додому, бля, ползком звідси, – після довгого лежання озвався лісник, – я поскакав, доложу... це, напевно, вони, банда... І з вами там, бля, розберуться. Бистро по домах, – сказав, згорбившись, повів коня в кущі, вглиб, щоби десь там вилізти на нього і поскакати в містечко, підіймати «енкаведе».

– Це були наші хлопці, – прошепотів до всіх Віктор Кардаш, – це мій... з якими мали зустрітись, завдання одержати.

– Хто «наші хлопці»? Вовки? – спробував пожартувати Каленик Оксенюк.

Після конкретного шоку всіма опанував п'янок піднесений настрій.

– А що, хіба зв'язкових нема, щоби листа передати? – серйозно запитала Ірина Недригайло.

– Все важче й важче боротися, – ще глибше посерйознішав Віктор, – раніше брат сам приходив частіше, потім когось прислав, потім дівчинка-родичка до схрону бігала... А тепер коло настільки звузилося! Стільки тих советів наїхало, стільки наших іуд на них працює, що треба вже переходити до рішучих дій, – сказав і додав ножово: – Треба стріляти. Ми у пастці.

– Да. Або піти у глибоке підпілля... – Лазар Миколайчук.

– Або стати зразковим советським громадянином... Часом мені здається, що не все так погано... є щось і добре в тому всьому... – залепетала сором'язлива Килина Селезнюк.

Усі іскрометно подивилися на неї, а Килина продовжувала:

– Це я до того кажу, що людина до всього звикає, то як хочемо свого добитися, то треба вже щось робити, як там: збудувати свою Україну або ж померти за неї.

– Отож і померемо, – підсумував Гліб Гарун. – Але перед тим якогось Артишока в могилу заберем. Наступна зустріч... буде повідомлено окремо...

– І повна тайна, – сказав, приклавши пальця до своїх уст Віктор. – Розходимось. Будьмо! Тримаймося!.. – Ще раз зустрівся поглядом із Криницькою, яка, гордо піднявши голову, сказала чомусь: «Вовка шкода».

Старшокласники-монівці розійшлися вечірнім осіннім містечком, переживши цього дня те, що запам'ятається їм на все життя: реальний шанс бути розірваними вовками... постріл... убитий вовк... одноокий хитрий лісник, який не стріляв, щоби не робити «шуму й пилюки», щоби не привалив сюди озброєний «до зубів» загін енкаведистів, адже постріли в лісі чути у містечку. Хоча Гриць Капусняк хотів цього, щоби «вибити

з лісу бандерівців» і можна було «спокійно, бля, жити».

Тому й побіг одноокий Гриць Капусняк зразу у штаб НКВС у центрі містечка доповідати.

АНДЕГРАУНД

А Буг тік собі через Полісся, як і тисячі років тому, важкий, епічний, з ліричними притоками під зношеним і вічним сукном неба. На обох його берегах шуміли високі циганські вогнища і, відбиваючись у кривому дзеркалі води, створювали душним душам космічний спокій – мов перед великим вибухом, який передував народженню нових зір у чорних дірах Всесвіту і чорних квадратах нашої свідомості.

Особливо красивим Буг був тоді, коли сходило й заходило Сонце. Червоним мармуром віддавала тоді прикрита лише вербовими тремтячими тінями та вітром ніжно-печальна його нагота. Звуки поширювались по кольорах, запахи – по звуках, а глибинним жителям Бугу тоді снилися віщі сни, у яких не було місця людям – істотам, які знищували все чисте, святе, органічне на планеті, в космосі.

Магічно-містичні води Бугу (Бога) розділяли й одночасно об'єднували колись племена дулібів, а тепер польського і українського народів із їх спільними праслов'янськими предками.

Золота Рибка надибала вже чимало золота і дорогоцінних речей для своєї господині – Світлани Лозко, але ні вона, ні Світлана від цього щасливішими не почувалися... Ні Буг, ні Бог не збиралися змінювати своїх законів, що впливали на закони світобудови. Наукові Світланині розробки були максимально успішними, але щастям її не наповнювали. Вона ще любила Бориса, а він її уже (так здавалося їм обом) не так...

А ще ніякий заморський комфорт не присипляв у ній смоктально-тужливої ностальгії за місцем, де вона народилася й дитинувала, – за рідним краєм у скромній удовиній одежі.

Ось-ось уже науковці різних національностей їхнього Центру подадуть на розгляд урядові США реальний проєкт, який передбачає вживлення усім новонародженим маленьких чіпів, через які вони можуть при бажанні спілкуватися, читати думки і почуття усіх органічних істот із будь-якої віддалі, автоматично підключаючись до «світової інформаційної павутини», електронних енциклопедій тощо.

Людство підходило до Нової Ери свого існування, як єдиної інформаційно-енергетичної субстанції, що її можна було назвати Богом.

Першим експериментальним екземпляром став індіанський хлопчик із племені майя, мама

якого померла при пологах, а інших родичів не знайшли.

Такий же чіп вживила Світлана одному з новонароджених дітей її піддослідної Золотої Рибки.

Ріс майя і росла Рибка, за якими пильно стежили науковці різних спеціальностей, хоча попередні дослідження показали, що проект надзвичайно успішний, ефективний, дивовижний за своєю революційністю, завдяки якій людство ще далі відійде від природи, а отже, – від самого себе, а куди прийде – само не знає.

Обличчя Світлани, як жінки, чия любов стала наскрізною печаллю, увібрало в себе всі чуттєві стани її народу або й усього людства за весь період розвитку. Вона стояла перед дзеркалом – бачила свою Душу, дивилася на горлиць, що будувала гніздо у густій ялині навпроти вікна лабораторії – і бачила в них ідеальних християн, якими люди (тепер Світлана вже знала точно) не стануть ніколи.

Вони, люди, сиділи по барах і безпечно-хоробро дивилися на екрани підвішених телевізорів, на яких убивали, гвалтували, жерли, помирили діти. І якщо кілька сотень років тому на одному материку не скоро дізнавалися, що нового, дивного і яскравого сталося на інших, то тепер людство ставало досконалим у земних координатах грибок-паразитом, який переварював усю органічну флору і фауну, зтягуючи її в єдине ін-

формаційно-світлове поле, кожен фотон якого, кожен атом знав, що думають і як відчують інші атоми, фотони.

Найтоталітарнішу систему в результаті творили не політики, а науковці. І, що найсмішніше, зупинити цей (прогрес?..) можна було лише довівши його до абсурду, тобто врешті-решт підірвати планету Земля разом із собою і всім, щоби не дозволити заразі-паразитові – людству вийти у відкритий космос і продовжувати нищити його, пожирати світло, яким цвіли Сонце і невідома кількість його побратимів.

Благородна думка стати таким собі камікадзе уже народжувалася не в одному благородному, більшому за Землю, серці. Турбувала вона і Світлану Лозко, яка щораз рідше й рідше опускалася в просту, людську, міщанську систему координат – де їдять, п'ють, кохаються, дивляться телевізор, радіють і гризуться, що хтось має менше або більше грошей, успіху, машин, яхт, як ти... умирають назавжди й поодинці.

Тепер же з масовим, поголовним вживлянням датчиків смерть однієї особи, очевидно, означатиме часткову, маленьку смерть усіх інших, так само хвороба, народження... біль – який є індикатором пружності Бога, або присутності Життя.

Марнотними і смішними здавалися тепер Світлані пошуки себе сорокарічним Борисом... хоча по-особливому несказанно-людяно запах-

ли рядки віршів Андрія Наюка, які самі були окремою реальністю і не залежали від жодних психічних еволюцій: пахли яскраво-червоним медом світання, молоком з-під корови, дзвеніли голосом інтуїції, чогось чистого, здорового, молодого, натурального – як перший поцілунок, страшного й незрозумілого, як рання смерть.

Наюк дарував свою, закодовану у вірші Душу, як дарують чи продають за символічну ціну чорний хліб, вирощений зараз у селах, де п'ють багато спиртяки, щоби... скоріше вмерти. Мов ліплена із глини музика, вірші ці можна було брати, пити чи кусати душевно-духовно-вітальну енергію – і вони від цього, як і степові колодязі, лише глибшали і чистішали, так, що криничним журавлям доводилося щораз більше і поважніше нагинатися перед ними, щоби напиться дзвінкої вологи, як-ось:

Травень – світлий похорон поета... Золоті тумани у полях. Предків розіконені портрети І ріка – масний Чумацький Шлях.

Самогон хитається у склянках. Юне листя – як листи до зір. Романтичний вечір із коханкою, Що на Спаса піде в монастир.

Сльози птиць на серці мітять шрами. Терпне заговорена блакить... То печаль, настояща віками, Наче рибка золота, мовчить.

У звичайній же, звичній для людських органів чуття системі координат могло дивувати тих, які здатні були дивуватися, і звичайне слово серед засилля матюччя, і попи з мобілками, і черниця за кермом мерседеса, і дитинний крик старого імама серед запилюжених східних вулиць, і погашених сечею нервових багать вічних кочівників, активна чутливість колючого електричного дроту і людського нерва, пасивна чутливість паразитів – пирію, риби-причепи... колюча краса королеви квітів – троянди...

У творчості Андрія Наюка, як і всіх людей, яких вважали митцями і які такими себе відчували, фокусувалося і пульсувало **не те життя, що відбулося, а те, що запам'яталося**, тобто флешки (спалахи), фрагменти.

Він, як поет пише, не так давно усвідомив, у яку банку з павуками, що її називають літературним процесом, волею Долі чи Долею волі потрапив, люблячи літературу більше за життя.

Що дзвінкішою, об'ємнішою ставала його слава, істинність якої стверджувала лимонна усмішка смерті, як її тінь, то більше ворогів і приятелів наживав Андрій.

Білу карету його слави тягнули вовки, а ззаду і з боків бігли розмаїті моськи і гавкали, дзявкали, пищали... не впливаючи аж ніяк на красивий, екзотичний, тому трохи несвоєчасний... ретро-модерний стиль його, магічно-ре-

алістичний, метафорично-символічний, як і самі час і простір, у яких волею Долі чи Долею волі довелося жити-бути, трансформувались із найнахабнішого сперматозоїда, який боровся за вихід зі свого світу з іншими сперматозоїдами – і, перемігши усіх, вийшов у іншу систему, в інший світ, щоб знову боротися благородними й різними методами із «собі подібними», і вийти врешті-решт ще в іншу систему координат: рай? пекло? пекельний рай?.. Щоби потім знову? реінкарнуватися? Чи там, на Тому світі, згадувати про цей, планетно-земний, як і нині згадуємо і не можемо... свій попередній стан. Добре, що дитинство пам'ятаємо, особливо у старості – його останній фазі.

Ні платного кохання, ні корисливої дружби Андрієві вже не хотілося. Стаючи з віком м'якішим серцем, він, здавалося, ставав твердішим серцем. Любив думати серцем, сидячи і дивлячись у дзеркало, – про зорі, море, красу жіночого тіла... філософствувати про того ж самообманутого сперматозоїда, розчарованого після здійснення своєї мрії, за яку він так ревно боровся із собою і своїми родичами, – стати людиною, а ставши – захотів назад, туди, у безодню, і ще далі, глибше – у небуття-забуття.

Сидіти біля домашнього вогнища і дивитися, як за вікном падає сніг... на дерева, на коней, на траву... на сніг... шукати парадоксальні моменти

світової історії, міфології, метафізики, як-ось: Єва зрадила Творцеві з Адамом, а потім – зі Змієм. Урешті – пережити смерть наперед, навіть варіант непроханих гостей смерті – самогубців.

Любив молоду осінь і стару весну, душевний спокій і бунт, селянський аристократизм, запахи, кольори, звуки рідного краю, любив дивного, непередбаченого, розірваного, як сам час – новий мезозой, – у якому їм випало жити, Бориса Брика. Де він зараз? Андрій позбувся своєї «мобілки», подарувавши її тітці Бориса – активістці Софії Ананіївні, відчув себе легше, природніше, вільніше.

Задумав і почав утілювати роман у віршах, купивши уже й «грубий», фундаментальний зошит і чорнильну ручку зі золотим пером. Роман – як білий золотоверхий Храм із глибоким фундаментальним корінням, що його немитушливо і дзвінко зводять обрані усе своє життя. І що вищим виростає храм, то відлюдкуватішим, мовчазнішим стає його вершитель. Урешті вінчальний хрест усміхається зорям, Сонцю, нагадує корінь, а храмовобудівник... повертається до людей або летить на цьому хресті до Всевишнього, до Початку.

Наюк почав збирати матеріал на свій Храм-роман, окреслював його архітектоніку, пускаючи у кров голоси, духи майбутніх дійових осіб. При тому реальний світ людей ставав для нього порожнім, нецікавим, прісним.

Мов птиці восени, пропадали-розвіювалися Андрієві брати по духу і брати по крові – родичі, побратими, приятелі, ті, кого зі скрипом серця міг назвати друзями. Але самота уже не гнітила. В самоті уже було добре. В душі виношувались душі, в мозку народжувались і пульсували химерні інші світи, оповнокровнювались легенди.

Вірші Наюка перекладали за кордоном. На Батьківщині його номінували на престижні національні премії. І, знову ж таки парадоксально: що байдужішими робилися для нього різні зовнішні почесті, атрибути слави, то більше вона до нього липнула, супроводжувана заздрісниками, критиками різних сортів і категорій. Найкращі вороги вдавалися із колишніх так званих друзів.

Усе відбувалося по звичному для вічності, давно відшліфованому колу.

Ще трохи такого творчого життя – і пора красиво покидати цей, зрозуміло, що незрозумілий, світ, щоб переходити у далекий та інтуїтивно близький той, звідки долітав голос кришталевої скрипки – наче хтось плакав у раю, сльозиною електризуючи неказанну красу нетутешнього світла.

Як і філософ, Андрій думав повільно. На сороковому році життя він майже позбувся сором'язливості, став упевненішим у собі, навчившись виступати перед різними аудиторіями і трима-

ти їх так, як орел тримає над прірвами і вершинами своїх пташенят.

Упевненішим у собі – як на річці ранній лід, що вже витримував жирну ворону, душу, що любила і по-жіночому жаліла своє тіло.

Якраз тоді, коли Той світ щораз більше цікавив його і щораз менше – усе, що прийнято вважати прекрасним у цьому, горнулися до нього загнuzдані пегаси і цнотливі, норовливі музи, не так збуджуючи його до художніх шедеврів, як до шедеврального життя.

Одна із муз писала йому звабливі есемески – як колись Світлана Лозко Борисові Брику:

Поет. Ти тепер – моя Муза.

Муза. Тепер я засну... Добраніч. Цьом-м-м...

Поет. (Мовчання).

Муза. Цьом-м-м! Хай Валентинів День несе те, про що мріялось усе! А ще достатку і здоров'я, тепла і радості з любов'ю! Кохайте і будьте коханим!

Поет. Взаємно.

Муза. Невесело в світі жити, як нема кого любити! Цьом-м-м у праве вушко...

Поет. Ех-хе-хе... Підставляю і ліве – для гармонії.

Муза. .. Я впаду тобі на вії ніжною сніжинкою, щоб розтанути і бути сльозою радості...

Поет. (Мовчання).

Муза. Цьом... На добраніч...

Поет. Я тобі приснюся... На добраніч.

Муза. І Вам на добраніч, моє Ластовенятко!
Цілую в... і кусаю за праве вухо! У нас буде цікавий
трансцендентальний зв'язок! Не встигну подума-
ти, а Ви вже тут як тут.

Поет. Інтуїція. На те й поет...

Муза. О... х...

Поет. (Мовчання).

Муза. Цьом-м-м! Як Ви поживаєте? Сьогодні
останній день зими. Це втішає. Єдина неприєм-
ність – мене болить горло. Я дуже скучила за своїм
Ластовенятком! Цьом!

Поет. Шкода, що я не лікар серце-губо-гор-
ло-вух... Грію на віддалі. Цьом-м.

Муза. Існує правило єдине. Бо хоч життя – це
добрий викрутас, не забувай ніде і ніколи «in vino
veritas!» Міцно обнімаю!

Поет. Нап'ємося при зустрічі. Ех!..

Муза. Привіт! Я гойдаю в колісці веснятко, а
в цей час мама весна вишиває райдугу... вітаю з
першим днем весни! Бажаю Вам весніти душею і
тілом! Цьом-м-м!

Поет. Веснію... Бо ж поезія – то весна, а проза –
осінь.

Муза. Не вмю цього неба не любити. Доц сту-
кає в вікно уперто. Він проситься до мене в серце.
Може, впустити?..

Поет. Впусти, впусти у серце дощ... А потім разом зварим борщ. Роман у віршах заведем – і в поцілунку пропадемо... Цьом-м-м... м-м-м. О...

Муза. Обов'язково! Цьом-м-м-м-м... Скучаю без свого Ластовенятка. Хочу до Вас в обійми... З нетерпінням чекаємо зустрічі. Цьомаю! Ні, краще – цілую! Я – Твоя...

Поет. Ого!.. А що скаже світ?..

Муза. А ми йому не скажемо... Ок?

Поет. Окей! Украдене щастя із Такою Музою!.. – рай для поета! Скоро зустрінємось гаряче і волого. Гам-м-м.

Муза. І все одно я скучаю за Вами більше, ніж Ви за мною... Ням-ням-м-м...

Муза. Місяць дивиться в віконце. На добраніч, моє Сонце... м-м-м... цьом-м-м...

Поет. (Мовчить).

Муза. Ваш телефон приймає MMS? Я б щось «кольорове» Вам прислала. Цьом.....

Поет. Здається, приймає. Вібрує і співає при цьому...

Муза. А люди прагнуть перемоги? Долають гори, хвилі, моря... Тепер ползуть вище, в небо, – ще непідкореними залишились зорі!.. отож, уперед – на зорі!!! P.S. Хочу з Вами!

Поет. Там холодно...

Муза. Хочу вечір з Вами удвох. На зорі – пізніше. Я обов'язково реабілітуюся. Цьомаю Вас дуже! А

зараз – відпочивайте. Ніжних снів! Хочу Вам принестись. Ваше сонечко. Без Вас не засну! Цьомаю.

Поет. Вітаю з весною! Щось у крові робиться...

Муза. Дуже дякую! Це найкращі привітання для мене! Вдячна Долі, що маю таке смачне і поетичне Ластовенятко! Міцно обнімаю!. Цьо...м-м-м-м-м-м!

Далі було ще гарячіше, тремтливіше, вологіше, глибше, здригальніше.

Не відповідати на есемески було безглуздо, відповідати – втомливо, а тому врешті – також немудро. Наук обрав середину: життя перетворював на літературу.

МОН-5

Кожен із монівців додому прийшов уже іншим, аніж пішов сьогодні у ліс: страх і тривога, мов той убитий вовк-вожак, заволохатили серце кожного – і щоби дзвінко жити далі, потрібно було їх перемагати, що ставало дедалі важче. Цьому підігрувала і сама болотяно-снігова, осінньо-зимова погода природи, і тоталітарно-татолітарна політика. На жаль, у цьому часопросторі і на погоду, і на політику доводилося зважати, хоч б якою внутрішньо вільною не була людина. На погоду – тому, що наближалися холоди, і мусово було йти до представників влади виписувати дрова, а на

політику – тому, що вона була експансивною і всепроникною настільки, що, здавалося, контролюватиме людину й на Тому світі, після смерті, яка була супутницею, білою тінню цієї влади, що відмовлялася від Бога в ім'я Маркса-Леніна-Сталіна і войовничо забороняла смакувати життям отут і зараз в ім'я далекого раю-комунізму.

Новий, ще зовсім недавно буйний священник, побачивши, провідчувши гірку приреченість своєї пастви, яку вже вагонами почали вивозити до Сибіру, якось зм'як, зблід, перестав лягати і виголосив проповідь, яку дехто з місцевих старших людей (молоді та люди середнього віку до церкви не ходили, бо за це позбувалися усіх своїх посад і перспектив) записав – і не тому, що вона була якоюсь крамольною, а тому, що мудрою: «Господи, Ти знаєш краще за мене, що незабаром я буду старим. Утримай мене від звички думати, що я повинен що-небудь сказати з будь-якого приводу і в усякому випадку. Спаси мене від прагнення направляти справи кожного. Зроби мене думаючим, але не нудним. Обширний запас моєї мудрості жаль не використати весь, але Ти знаєш, Господи, що я хочу зберегти хоч кілька друзів до кінця життя! Збережи мій розум від вихлюпувань нескінченних подробиць. Дай мені крил досягти цілі! Опечатай уста мої від розмов про хвороби та недомагання. Вони ростуть – і говорити про них із роками

стає солодше і солодше. Я не смію просити про хорошу пам'ять, а лише про меншу самовпевненість при зустрічі моєї пам'яті з чужою. Дай мені урок, що і мені випадає помилятися. Збережи мене приємним і терплячим до певної міри.

Я не хочу здатися святим. Життя з більшістю святих надто трудне. А жовчні люди – одна з вершин творіння диявола.

Дозволь мені, Господи, помічати хороше в несподіваному місці і несподівані таланти в людях. І дай мені, Господи, сили щиро говорити людям про це».

Проповідь ця, звичайно, не зосталася незаписаною і новоявленими в містечку агентами енкаведе із «тутейших» людей. Але оскільки їхні «попечителі» нічого крамольного в ній не знайшли, то поки що «осмирілого попа» залишили у спокої, «пака не умрут в пасьолке паследніє старікі».

Місцеву ж молодь «советская власть» узяла під тотальний контроль. Тому лісові походеньки з убитим вовком не могли пройти повз увагу невсипущого ока та ще й після акуратної, свердлильної доповіді Капусняка. Усіх монівців зразу ж уночі з тріском піднято з нагрітих уже пекучо-молодими тілами гнізд і в супроводі майже таких же молодих автоматників загнано у волого-темні підвали будинку купця Старосольського, якого вже з усією численною родиною вивезли «в неівестном направленіі».

До того ж Артишок, який хропів, аж тряслася вся хата Криницьких, устиг роздягнути поглядом Майю Криницьку, яка, ледь стримуючи хвилювання, увірвалася ввечері до хати, розбудила його (він зразу ж вийшов, ніби по нужді зі своєї конури) і своїх домашніх, які й так не спали.

Артишок був поціновувачем тоненьких дівочих фігур, хоча найбільше його збуджувало дівоче волосся під «мишками», і коли Майя, не здогадуючись про те, підіймала, одягаючись чи потягуючись, угору руки, капітана охоплювала така дзвінка і трепетна хвиля збудження, що він, матюкаючись, мусив лягати під одіяло і вдовольнятися, а потім знову ласо дивився на Майїсію, якій ці погляди зрілого самця так само подобалися, і вона, вже ставши жінкою, щораз більше й більше потребувала того польоту: і душевної, і тілесної ласки-любові.

Поранена зрадою коханого хлопця, підсвідомо розчарована в баченні перспективи боротьби з «советами, кацапами» (якось після останнього походу в ліс, убивства вовка це стало особливо контрастно видно, чути), Майя дала волю своєму серцю, своєму інстинкту – готова до всього, але не байдужа до всього.

– Ти пачему так позна? – несподіваним, бо російською мовою, і заспанним голосом, обізвався до Майї Артишок.– І взволнованная какая-то... Со свіданія?.. – лукаво примружився і, не

чекаючи відповіді, ліниво заспівав: Я лю-уб-лю теб'я, жи-изнь... ну а ти менья... снова і снова-а... Да?! Майка, – несподівано плеснув Майю по тугенькій задниці. Вона фицнулася, як молоденька коза, в якій уже побував вологий, гарячий і тугий козел, і закричала – пронизливо, дико:

– Да!.. Да!.. В лісі була! Бандеровка я!.. Стріляти вчилася!.. Убийте мене! – рванула вишиту хрестиком сорочку на грудях, і капітанові каро заморгали її тверді, точені мільйоноліттями, циценята, передавши в його кров справжній, мов росяна магма, імпульс. – Окупанти кругом, зрадники! Падонки!.. Сво-о-ло-о-чі, – «своло-чі» – хотіла видихнути вона, але осмілілий молодий капітан закрив їй рота своїм – поцілунком (так найкраще закривати рот симпатичним репрезентанткам прекрасної половини людського роду), – і Майя затряслася як у лихоманці.

Очевидно, все б закінчилося природно, якби у двері не постукала Майїна бабця: чи то відчувачучи недобре, чи то просто не чекаючи його, а бажаючи нагодувати «худу й голодну» внучку.

Шокований Артишок устиг відскочити від дівчини як переїнятий електрошоком, і підсліпувата бабця нічого не помітила, хоча однозначно щось уже запідозрила.

– Майю! Ходи вечеряти, – ніжно-строго покликала вона, а глянувши на офіцера, додала: – І ви підключайтеся...

– Хар-раш-шо, – вимовив квартирант.

– Зараз... прийдемо, – трохи прийшла до тями Майя.

Бабуся пошкандибала, не зачинивши за собою двері.

Артишок чомусь почав одягатися у форму, повністю, в портупею.

– Ви куда? – кинулася зачиняти двері молода Криницька.

– На службу, – відрізав капітан.

– Доповідати?..

– Вас багато?

– Кого нас?

– З тобою у ліс ходило?..

Майя, обхопивши голову руками, мовчала. Вона аж тепер раптом усвідомила себе зрадницею... хоча відчувала, що наразі справа їхня й так... що все одно тайне ось-ось стане явним і чи вона, чи хтось інший скаже... врешті, Капусняк і так уже все розповів енкаведистам, що бачив їх у лісі... про вовка.

– Кто у вас головний?! – голосом професійного допитувача, який ще не задушив у собі статевого вибуху, заговорив полтавський парубок, тепер капітан енкаведе Євген Артишок.

Майя глянула на його очі і зрозуміла, що він уже не відступиться, доки буде живий, що в нього переселилася душа того вбитого вовчиська... І знову образа на Віктора, який зрадив її душев-

но з тією Кизимкою, мов солоні ртуть, ядром підкотила до серця, і вона ехово закричала:

– Віктор!..

– Який?.. Тьху! Какої?.. Фамілія! – Артишок підійшов до напівголої струнно напруженої Майї і з розмаху плеснув їй по лиці.

«Ой!» – тільки тихо сказала вона замість природного, в таких випадках істеричного виття.

«Ой!..» – зойкнула ще раз.

Це була така реакція на Все, бо Майю ще ніколи не били по обличчю... Психологічно грамотно скориставшись заціпенінням своєї жертви, Артишок взяв її правою рукою за тонку шію і тихо, але владно запитав:

– Хвямілійя! Віктор...

Майя мовчала. Вона вже опанувала собою і вже не боялася, вже не боялася нічого, заціпеніла.

Якби Артишок був менш досвідчений чи більше глупий, він би ще щось робив зараз, щоби вибити прізвище, але так він швидко перезарядив пістолет, до якого вже зміїно потягнулася Майїна рука, бо він опинився у цій розборці на столі, і вітром вилетів із хати Криницьких.

«Не так багато у вас тут Вікторів...» – ще сказав до себе і, хрестячись, вилаявся, щоби стало легше нервам.

Мама і баба Майї стояли бліді, як берези.

– Я тобі казала, чим це все закінчиться! – озвалася, пориваючись на бабський плач, Майїна

мама, але мудра бабця зупинила її, приголубивши Майю, як у дитинстві.

– Вони скоро прийдуть за мною, – по-дитячому схлипуючи в бабусиних долонях, видихнула Майя, яку нестерпно потягнуло на сон, хоча заснути вони всі не могли до ранку.

Ніхто не приходив. Ні вночі, ні вдень, ні наступної ночі. Не було й квартиранта їхнього.

Хоча містечком поповзли чутки, що Віктора Кардаша, Гліба Гаруна, Терентія Малиновського, Каленика Оксенюка, Юхима Шляхтовича, Лазаря і Федора Миколайчуків, Килину Селезнюк, Давида Адамчука, Мелетія Іщука, Ірину Недригайло та Ольгу Журавську вже забрали до зловіщого будинку «енкаведе» з підвалами.

– Усіх... Як вони могли? Як вони так швидко? оперативно?.. – не знаходила собі місця вчорашня подруга, духовна сестра членів круківського МОН Майя Криницька, вже навіть сумніваючись сама в собі: чи, бува, в істериці, у безпам'ятстві не викричала ще чогось, окрім імені Віктора.

Безсоння й сумніви почали мучити Майю, особливо тоді, коли, здавалося, усі, все заговорили про арешт старшокласників. Зраджена любов боролася у ній із любов'ю до друзів та Батьківщини.

Частина третя

НЕПРИКАЯНІСТЬ

Початок ХХІ століття ознаменувався війною – найчеснішим станом існування людства.

Три основні силові центри землян міряли свої сили: хто буде паном на планеті упродовж найближчого часу.

Перша сила – США і Європа, друга – Росія і Китай, третя – мусульманський світ...

Україна, яка так і не сформувалася як монолітна держава, ментально поділена на схід і захід у мирний час, розшарпана внутрішніми чварами-суперечками, так і не стала окремою силою, навіть не визначалася із орієнтаційним вектором ні по горизонталі, ні по вертикалі.

Тому, коли впала перша російська бомба на Китай і одна (як потім з'ясувалося, – випадково) на українське Полісся біля річки Західний Буг,

той, хто вважав себе українцем, почувши крик своїх шабельних генів, генів-шабель, узявся шукати зброю, зробивши собі декомпресію духу, як роблять її водолази-глибоководники, коли їх підіймають із гостей Золотої Рибки.

– Ось тобі й революції, і помаранчі! – кричав «по мобільнику» до Андрія Наюка Борис Брик. – Ще за півроку до Майдану у Києві мій колишній однокласник – тепер митник на польському кордоні, казав мені про те, як через кордон із заходу перевозили – передавали через них помаранчеву мітингову атрибутику: прапори, лозунги, різні слогани, платки помаранчевого кольору...

– Знаю, знаю, що так звану революцію, яку я підтримував, відстояв на Майдані, як солдат, два тижні, готували спецслужби США... Так вони із Грузії свою колонію роблять... посадили своїх маріонеткових президентів, жінок їм підсунули, через яких керують...

– Так багато ж народу зібралося на Майдані...

– Якщо оплатити десятком активістам, які вийдуть на площу з якимись гаслами, то там з'явиться сто, якщо ста – тисяча... за будь-які ідеї, – дещо провокативно говорив Наюк, тобто у глибинах розуму сумніваючись у стовідсотковій істині казаного, але не сумніваючись у почуттях свого серця, яке по-звіриному відчувало своє, корінне, і чуже, мертва.

– Все. Досить! Я беру дідівську дубельтівку і йду на свою війну.

Наюк, помовчавши декілька секунд видихнув:

– Я теж.

Зв'язок, із невідомих їм обом причин, обірвався.

Над головою Андрія загули літаки.

Країни мобілізували свої агресивні, мілітаристські та містичні сили для боротьби між собою, внутрішньовидової боротьби.

Особливо сконцентрувалися науково-дослідні інституції, як-ось та, куди потрапила Світлана Лозко; які займалися читанням людських, тваринних і рослинних думок, почуттів, рефлексів для використання їх у воєнних цілях.

Світова війна XXI століття обіцяла бути військовою найвищих технологій мікробіології, які розвивалися у США, Росії, Китаї...

Мусульманський світ протиставляв їм гострий ніж і переконане у своїй правоті мужнє серце. Зруйнування «твінсів» у Нью-Йорку «ножем до горла» – свідчення цього.

Отож, починалася нова світова війна на планеті Земля, яка, ще не бачивши чужопланетян, стояла на межі самознищення.

Україні, як завжди, треба було оперативно визначатися – з ким вона і куди. Загострилася оперативна небезпека геополітичного поділу

на східну (до Росії) і західну (до Європи, через Польщу).

Кожному небайдужому обов'язково було визначитися – за кого він і за що. Якщо хтось не цікавився політикою, то політика все одно зацікавлювалася ним.

Як самостійна серйозна сила Україна перестала існувати для українців і для світу тоді, коли зреклася статусу ядерної країни, зреклася... усіх передових, модернових технологій. Тепер кожному шляхетному українцеві потрібно було або померти в боротьбі за свою честь, або ж на колінах... із трьох бід обираючи меншу на свій розсуд: до якої із трьох основних сил приєднуватися: Росії з Китаєм, США із Європою, мусульманського світу.

* * *

Першою інтуїтивно-інстинктивною реакцією Андрія Наюка став написаний у безсонну ніч вірш:

Щось я, напевно, в житті програв, Якщо в поезії виграв.

Як прийде осінь – здається, пора Летіти кудись або ж полювати на тигра. Сльоза по щоці – мов зірка з небес. Місяць – як Мефістофеля усміх. Полинове небо вітчизни і без, Бузок тобто, пахне... Руссю.

Бо звідси легенда моя і сон, Підводна музика скрипки. Там зірка морська і тисяча сонць В очах золотої рибки. Дорога летить і летить свіча, Бо вітер потрібен долі. На приворот-зіллі восковий чай – Так доля лікує біль.

Від білого цвіту біліший світ, Від білого хліба – свято. А я валяюсь у білій траві. Світло. Холоднувато. Сумна царівність життя-буття. Що ж... головне – свобода! Та хто ж собі вени отак розтяв?! Дніпром – Посеред народу!..

Сльоза по щоці – Мов зірка з небес. Даль піниться духом руським. Нарешті я можу почати себе Глибоко і не вузько.

Прочитав цей вірш Музі. А на її запитання, чи знає, як поводитимуться інші поети тепер, відповів, що не знає, що це справа дуже індивідуальна, свята.

Для себе ж таїнно усвідомлював: нарешті його втомлене серце має шанс згоріти красиво, як спалах електрозварювання, спалахнути перед вічним Світлом чи спокоєм. Що з них він заслужив – Світло чи спокій – не знав, та й не хотів знати.

Війна до межі напружила й так уже останніми роками знервоване людство.

Бомба, скинута російським військовим пілотом на Україну, стала тією дзвінкою іскрою, що запалила сухий, деморалізований, постіндустріальний, мобілізований, глобалізований світ.

Здригнулася у «бездни на краю» і Україна – давно вже несерйозний гравець на силовій карті світу. Її жителі, як істоти суспільні, ще жорсткіше, тугіше, нервовіше за купувалися, шукаючи підтримки братів по духу і братів по крові, інколи роздвоюючись між ними, як між легенями кисень.

У цей же час на Бузі була серединна післяпасхальна весна.

Щось воскресало – і зоставалося з нами, щось воскресало й возносилося до далекого Пришестя.

У цю епоху плоті знайдено одиницю вимірювання болю тіла, але ніхто так і не бачив Душі, бо не бачив Бога.

Поліські вовки слухали церковні дзвони – і в тому місці, де їх уперше почули, – робили свої містичні лігва. А їх, вовків, тут, у четвертій Чорнобильській зоні, розвелось багато... як завжди перед війнами.

На поверхню Бугу спливало листя німфеї, за-свідчуючи кінець нічних заморозків. Курілася ліщина. Розпускався дуб. Зазеленів березовий гай... Природа вигойдувала у своїх хащах пташок із дивними голосами, які так співали, мітючи піснями свою територію, ніби хто плаче в раю, так скрипково, сиротливо, приречено, ніби за Свободою, яка начебто є лише у пеклі, так, ніби кається, що зрадив свою кров. На луках і в

лісі розпускалися золотаво-жовті дзвіночки первоцвіту. Було багато шишок на соснах і ялинах.

Квітневий дощ починався із великих краплин.

Мовчки, низько і швидко летіли журавлі.

На ранніх травах світилися зоряні роси.

Ідеальна пора пересаджувати дерева, але люди не поспішали робити це тепер, адже почалася війна для плебсу. Для еліти вона триває безперестанку. Сторожі масонсько-соціалістичних заповідників, оранжерейних райчиків завжди ненавидять одні одних, багато говорять, гладко-підлючно пишуть одне проти одного, аж доки рано чи пізно не настане час мовчати і стріляти: тоді на арену історії виходить магма, починаючи важкий флірт із дияволом.

* * *

Борис Брик, якого у сорок років, як і Андрія Наюка, реальний зовнішній світ цікавив щораз менше й менше, із першим зойком останньої війни вирішив для себе: тепер житиму лише зі зброєю, як там у пісні? – «що поміняв жінку на тютюн та люльку», жінку – на шаблю... і не випускати шаблі до... смерті в бою або до заміни її на плуг. Але, не одержуючи поки що ніякої мілітаризаційної повістки, перш ніж іти записуватись воювати добровольцем, захотів поїхати до своєї тітки.

Софія Ананіївна зустріла Бориса на городі, де якраз садили картоплю. За таким заняттям він бачив неземну, активну громадську діячку нечасто, а та, ніби читаючи в очах племінника цей подив, взявши боки в руки, енергійно сміялася:

– На війну збирайся – а поле засівай... ха-ха-ха! – і, витираючи руки від землі об квітчастий сарафан, кинулася цілувати Бориса, промовляючи: «Христос воскрес! Христос воскрес! Христос воскрес!»

Борис відповідав.

Його розум у цей час грав роль серця, і вбачалось йому щось єгипетське, нільське у впевнено-самотній поставі «рудоволосої бестії» – Софії Ананіївни Зябрицької.

– Їсти хочеш? – смачно сказала вона.

– Не відмовлюся... Як там наші монівці?..

– Монівці – герої. Ті, що zostалися, знову хочуть іти «за Україну, за її волю». Вже, мабуть, пішли, доки я тут хазяйную...

– А як настрої у периферії?

– А як? Хтось ще глибше пішов у горілку, а хтось уже дубельтовки свої зарядив і жде, куди стріляти, хто перший піде.

– А ви ж як?

– Як бачиш... Як Антей... Мушу сили від землі набиратися для подальшої боротьби.

– Ви ж організатор за духом, а не земляк, землянка, селянка...

– А!.. – махнула рукою Софія Ананіївна і підштовхнула Бориса у спину до хати. Пригостила калганівкою, вареною картоплею із грибами, свіжою цибулею.

– А ти ж як? Все шляєшся? Місця собі не знайдеш? Тяжко тобі? – запитала.

– Напрягаюся лише на унітазі, – зіронізував, стискаючи кулак правої руки, ніби у ній була шабля, племінник.

Трапезуючи, розмовляли.

– Так ти вже свою позицію маєш? – вмикаючи радіо, запитала Софія Ананіївна.

– І позицію, і позу маю... так десь, як каже поет Андрій Наюк, між цвітом і корінням... Коли українська душа йде по струнах бандури – вона ніколи не заблудиться...

– То ти в того Наюка так красиво говорити навчився?

– Да... Він сам не оратор, а слова економити, як копійки за високим мобільним тарифом, уміє. Геніально вірші читає.

Софія Ананіївна закліпала очима.

Тим часом через радіо-«брехунець» до народу звертався прем'єрміністр. Він оголошував надзвичайний стан у країні. І на тлі цієї тривожної загрози усі внутрішні партійні різнокольорові «розборки» здалися тепер «страстішками мильних серіалів».

«За Родіну горсть уміраєт. За свабоду – десяток, а вся асталъная вайна – для каво?!» – згадалися Брику слова із пісні Оксіковського «Махно».

Йому захотілося бути і в тій «горсті», і в тому «десятку»... Але ні президент, ні прем'єр чомусь не оголошували наразі мобілізації – і це нервувало. Найбільше дратувала відсутність одного спільного ворога, адже серйозну війну розв'язували «сильні світу цього» – Америка, Китай, Росія, мусульмани – одне проти одного, маючи Україну за поле битви, смітник для ядерних відходів.

– Помирати доведеться не проти когось, а за щось... поки що, – наминаючи картоплю з грибами вголос міркував Борис. – Щось я не дуже вірю нашим поводириям.

– У війні всіх проти всіх підемо в партизани, – ні то серйозно, ні то іронічно сказала тітка.

– Ага. І зброю візьмемо в бою...

Задзвенів гімном України «мобільник» Бориса, до якого із розпачливим ліризмом озвався Андрій Наюк.

– Ти знаєш, старий, що більше тисне на мене так звана агресивна цивілізація, то глибше й настирливіше хочеться описувати, передавати світ первісної людини.

– На війну йдеш? – просто запитав поета Борис.

– Іду, – ще простіше відповів Андрій.

– А куди?

– Візьму дідівську дубельтівку стару – і буду стріляти всіх, хто не говорить українською... – Після довгого мовчання додав: – Жарт... Боюся, що окупаційна війна у нас із громадянською буде поєднуватись.

– А, може, спільне горе всіх об'єднає? – поспішив заперечити другові експілот військовий.

– Зараз побачимо. А що пише Світлана тобі?

– Нічого не пише. Не дається знати останнім часом.

– Десь п'є червоне вино із білих троянд з якимось мільйонером...

– Вона ж у серйозному стратегічному науковому об'єкті працює. Думки читає на віддалі.

– Отож-бо й воно... Навіщо їй гроші на телефон витрачати.

– Думаю, що вона вже на війні.

– Давай зустрінемось.

– Давай. Приїжджай до мене сюди, до Бугу, разом придумаємо...

– Як жити і як умирати красиво...

– Вірші пишуться?

– Ага. Як дихається... Зустрінемось – прочитаю.

За весняним вікном Софії Зябрицької, де п'яно цвіла вишня і при вітряному подиху здавалося, що це листопадовий сніжок лягає на землю, задзвенів постріл... потім другий, третій... Стріляли з мисливської рушниці, очевидно, жаканом.

– Хто? – запитав Борис тітку.

– Сусід через дві хати – Гріша Мосько. Він як спиртяки жовтої нахляєтсья, жінку кругом хати з дітьми гонить, вікна б'є... собі.

– А я думав уже почалося. Перший камінь війни уже кинули. Яма, кажуть, від тієї бомби велика, як від метеорита. Така собі яма-могила... – Брик здригнувся, встав зі словами «тяжко збирати вибиті зуби поламаними руками», полетів до виходу.

– Ти що?! Калганівки перепився! – постала за ним опасиста тітка. – Це не вуйна тобі!

Але Борис лише махнув правою рукою, як шаблею, – і гупнув дверима якраз перед рудо-яєчним лицем Софії Зябрицької. Зупинити його могла хіба що куля.

Він упевнено йшов туди, де щойно ляснули постріли, сам не знаючи чого: чи то стати побратимом того, хто стріляв, чи то його ворогом.

Обабіч доріг нявкали маленькі собаки і стогнали або ж мовчали, як бомби, собаки великі (бульдоги, вівчарки), яких було небагато...

Зі старої синьоокої хати вибіг чоловік із чиновницьким галстуком на великосвітському пузі і, помахуючи рушницею у правій руці, побіг до завалюшного хліва підозріло мовчки.

Брик, чуттям звіра передбачаючи недобре, кинувся за ним, і коли вже відчиняв двері у хлів, гахнув тугий постріл.

– А на тобі... – акомпанував йому голос чере-
ватого.

Борис ногою відчинив перекошені двері у хлів: на місці, де колись, років п'ять тому, стояла корова, корчився в агонії такий же опецькува-
то-череватий чоловік, а той, що стріляв, витрі-
щився на несподіваного пришельця, навів на
нього двостволку.

Борис, різко кинувшись уліво і вперед, схопив
убивцю за руки і, піймавши мить, коли ствол
дивився у стелю, натиснув на товсті й спітнілі
пальці. Жорстко блиснуло – і жакан крізь порох-
наві дошки полетів до раю...

– О бля! За що?! – закричав Борис, влупивши
пузатого в зуби – аж він вліз гузном у коров'ячий
жолоб.

Швидко протверезіли обидва.

– Ти чьо?.. – вирячився убивця.

– За що його? – підборіддям показав Брик на
простреленого у груди вже мертвого, із піною на
посинілих губах.

– За політику, – якимось переконливим голо-
сом відповів убивця, який уже опанував себе. – Я
за Схід, а він за... Захід. А я йому кажу, що мого
діда у концтаборі «європейці» спалили! А він
мені каже, що його родина в Сибірі згнила, що
Росія винна погана! Він мене вже дістав зі сво-
єю Європою, як і наш президент, – чоловік що-
раз упевненіше і безстрашніше викрикував свої

кровні переконання, і що довше він говорив, то більше Брик переконувався, що він не суддя цьому однонаціональному з ним чоловікові, у переконання якого він уже повірив і які були йому близькі, адже він також більше любив Схід, аніж «Європейський Захід», який по-аптечному пахнув і втрачав свою позицію перед новоявленими господарями світу – Китаєм, Росією, мусульманами...

– Слухай, мужик, – відрубав Брик, однією (лівою) рукою тримаючи «ружжо», а праву твердо поклавши на плече пузатого чоловіка, – я відпускаю тебе. Іди на всі чотири.

– Я піду на війну!

– Вірю, – відповів Борис, – вірю, що підеш. Я теж піду. А цього он, – знову кивнув на убійного, – нехай, прости Господи... без тебе...

– Не, не! Ти здай мене, піди в міліцію, щоби тебе не шукали, а я втечу. Я знаю, що робити... В ліс... До Бугу...

Брика вразило це благородство людини, до самого міщансько-чиновницького типажу якої ще кілька хвилин тому відчував відразу. Шок, як струм, очевидно, а запах смерті, як запах пекло-раю, підніс його дух, що був у тілі-тюрмі, як у хатині на курячих ніжках, над собою.

Брик відчинив дверцята у хліві, які дивилися на ліс і через які викидали гній: – Лізь, утікай, поки ще людей нема.

– Тебе заберуть, – уперся чоловік.

Ситуація насправду була такою.

– Утікаємо обидва! Почалася війна... Не до того...

Борис почував скроню, поклав рушницю біля убитого, протерши гачок і курок полою своєї сорочки, подумавши, поклав мертвий палець на спусковий гачок.

– Самогубця? Не повірять, – здивувався череватий. – Мене звать Мар'яном, – простягнув руку для знайомства.

– Борис, – ледь загаявшись, зустрічно подав Брик. – Повірять. Війна зараз. Як ти кажеш, не до того. Життя людське мало вартує. Та й рана у нього он, біля горла... наскрізна. Майже як у Хемінгвея, коли він з мисливського ружжа собі смерть випустив.

Мар'ян, для якого, очевидно, слово «Хемінгвей» мало що означало, звівши погляд догори, несміливо прогугнявив:

– А може, хлів підпалити?! І – з кінцями тоді.

– У вбитого діти, рідня є?..

– Нема дітей.

– Тоді, знаєш, – іще раз потер біля скроні Брик, – давай. Тільки вбитого витягни он на ту купу соломи.

– Ага – щоби... я поняв, – заповзятливо схопив попід руки убитого Мар'ян і поклав його на купу соломи, як предки-язичники на смертне

багаття покійників. Дістав металеву із золотистим відблисковим «зайчиком» запальничку – пустив півня над убитим, кинувши на нього ще й «двостволку».

– Давай, утікай! – штовхнув Мар'яна у спину Борис, тусуючи його до дверцят, через які викидали гній. Той слухався.

– А ти?..

– Я піду викликати пожежарну. Доки вона приїде – вогонь зробить своє діло. Подумають, що ви згоріли обидва... Давай!

Мар'ян через гній перевальцем пішов до темного лісу, а Борис до тітки – телефонувати в пожежну охорону. На щастя, вулиці містечка були безлюдними і, як йому здавалося, його ніхто не помітив.

Сам дивувався своєму вчинкові.

Хильнувши ще 100 грамів «калганівки», передумав набирати 01 (раптом, як це завжди буває за законом підлості, хтось бачив, як він виходив із хліва, який зараз горить), а набрав номер «мобільника» Наюка, який збирався іти добровольцем на війну, і пообіцяв ось-ось надіслати новий вірш есемескою.

Брик усамітнився у тітчиному «чуланчику» і, за прикладом Андрія, коли чекав чи доганяв, узявся писати думки-відчуття у свій записник так, як Наюк – вірші, адже утікати зараз із Крукова значило наvertати на себе зайву підозру.

«Чує моя душа, війна розростається по планеті зі швидкістю саркоми. А подих війни, як ніщо, змішує морально-етичні, етнічні системи координат. Ніколи не міг би подумати раніше, що так чинитиму із таким по-бабськи рум'яним охapistим чоловіком за таких обставин. Упевнений, що він справді попри все і вся «наш человек», тепер, коли з'явилися зовнішні земні, а може, й космічні вороги, навіть не з'явилися (вони були завжди, адже боротьба – закон життя), а прокинулися: богомільні хриstopродавці, очеретяно-хребетні словоблуди, платні патріоти, безплатні шлюхи, ті, що позують, пузують, плазують... Закони життя і воєнного і довоєнного, потопного і допотопного періодів зоставалися незмінними: та ж емоційна складність плотських бажань, шита ликом печаль, колосальні вілли, зліплені з хліба коники і ліплений кониками хліб, зрадники своєї крові й безкровні зрадники, степові мудреці, термоядерні характери, дівки, що перший раз дивилися на чоловічий збуджений член...

Ніщо так не поранить людську душу, як інша людська душа. Та й для тіла людського найвитонченіші знаряддя тортур придумали також люди...».

Занудна й вузька раніше стежка літописців, філософів несподівано ставала близькою і рідною Борисові, якому щораз більше і глибше подобалися вірші Андрія.

Тим часом хлів розгорявся на весняному капризному вітрі, як сексуальна фантазія дев'ятикласника.

Борис набрав на тітчиному телефоні «01», повідомивши, що горить хлів (його дзвінок на правду і на диво виявився першим) – і тихо та ловко покинув містечко, в якому донедавна йому було добре.

Наступного дня він добровольцем прийшов у військкомат, попросивши взяти його бойовим пілотом.

ГРІХИ ТВОРЧОСТІ

Внутрішня боротьба, яка кипіла в поетично-драматичній душі Андрія, була сильнішою за ту, яку пропонував йому світ навіть у образі світової війни. Останнім часом світ йому виразніше, контрастніше, як колись, поділився на «плюс і мінус», «чорне і біле», негативні та позитивні сторони.

Із одного боку, Андрія діймали прихильниці-фанатки (це було важко, але приємно), а з іншого – критики, які ділилися для нього на шляхетних професіоналів, закомплексованих претензійних злочок і (третья підгрупа) вульгарних туалетних критиків-міньеток, феміністок, яких ніхто не любить, бо мало кому подобається мати справу з неорганічними кислотами.

Так ось, найліпші критики-професіонали і визнані критики прийняли його до свого найшляхетнішого кола, писали про нього найліпші статті... А до всіх інших він навчився ставитися так, як король, який їде в кареті, до бродячих шавок, які особливо злобно дзявкають саме не на селянські вози, а на яскравий і дзвінкий королівський кортеж.

Наюку подобалося уже це дзявкотіння, він чекав його навіть тоді, коли спало все, окрім підсвідомості... Він уже навіть чекав-шукав тих песиків-нещасть, як аравійський гриф шукає стерво. Весело дивувався, яку гидоту носить Земля разом із Венерою, Аполлоном, митцями-аристократами.

Село любив. Селян... не дуже... Врешті – як кого.

Природне, космічне своє покликання бачив ув охудоженні того, що відчував... творенні живих алмазів із... Усього.

Тому й кохання і війна, зойк народження і зойк смерті нав'язливо і вперто ставали матеріалом для його Поетичного Храму.

Для самого життя його, Андрія Наюка, зоставалося мало – саме настільки, щоби не стати підлим, продажним, ніяким.

Він, як провідник (медіум), мав жити не менш цікаво, ніж його ліричний, епічні, драматичні герої... Адже провідник – не означає праведник... Тим більше, що Наюк не любив

лицемірів, ханжів, моралізаторів і всіляких інших «героїчних» імпотентів, струнких за своєю демагогічною нещадністю перефарбованих ідеологів, які летіли на платні ідеї, як мухи на лайно, як трутні на мед.

Кількома есемесками надіслав Борисові Брику свій новий вірш:

*На зорях далеких вода несолона і сива...
А тут, на землі, як монети, затерті слова.
Дитячі могили тверезять, І вітер гуляє – Вольний у кінських гривах... Жорстока поезія убива.*

Боявся я болю, як Бога, Як в темені світла в очі. На свічці церковній чар-зілля варив, Коли не було вогню. Важкі, наче правда, Приходили сни пророчі. Усе поділилось на душу й фігню.

Там небо Вітчизни В очах посивілої пташки, Нестерпна печаль за тією, Що раз у житті прийде. Збувається доля – Княгиня, бунтарка, монашка, – Стріляє шампанським У серце чиєсь молоде.

І – легко, спокійно. Немає піжонства і маски. На зорях далеких Схвильоване золото й дим. А тут, у траві, Сивій від старості і від морозу, Хочеться ласки. Хочеться ласки, Вітру, вогню і... Вмерти хочеться молодим.

Не відкладаючи убік «мобільник», перечитав есемески своїх талановитих муз, як ось:

– Усе одно скучаю + мрію і люблю + кохаю... Давайте сеї ночі будемо одне одному снитись. О!

– Да на кол тебе посадим – и всех делов!

– Дак ти мене ужо не любиш!

– Ото як не сприймайте мене, вступлю в компартію і не жертиму гуцульську кульбасю...

– Я з Тобою під периною!.. Чекатиму зустрічі... Збуджено + екстазмно скучаю за Поетом... Я – Твоя... На добраніч. Муза.

– Я Тебе хочу багато і часто. Але зранку їду в Чехію на цілий тиждень. Нічо, я реабілітуюсь. Обов'язково. Цьомаю скрізь! Навіть в...

– Не ходи, поет, у поле – там тебе бугай поколе. Товстелезеньким дрючком, будеш драним Наючком.

– Дивлюся мюзікл «N-Dame de Paris» і думаю про нас...

– Да щьо ви знаєте о гуцульської кольбасе? Одначе ві міне не сприймаєє. Так вам і треба. Прасчайте!

– Привіт, Незбагнений Поете! Як ся маєте? А в мене трагедія – я ЗАКОХАЛАСЯ. І з кожною хвилиною се почуття росте і впивається гострими пазурами в мою душу... Догралась!

– Така чутлива і сильна ваша поезія, що аж... Живу без Тебе самотньою, але не переможеною тінню Вашого Вічного Тривання...

– Тут люди безтурботні ходять. Не хочу нічо-го. Апатія до всього. Як ти?

– А давай побажаємо одне одному НА ДОБРА-НІЧ! І смачно поцілуємось! Як Тобі живеться-пишеться? Не забувай свою маленьку Музу! На до-браніч! Цілую Тебе дуже!

– Смайлик. Ти зі мною!.. Ти – в мені!..

– Любий Поете! Мені знову погано без Тебе. Жду. Скучаю. Цьом-м-м-м...

– Дуже приємно дізнатися, що скоро зустрінемося. Між іншим, зараз перечитую Твої вірші (ті, що передруковувала), насолоджуюсь, а ще... роздумую...

Таких ось коротеньких електронних імпульсів назбирувалося у «Siemens» Андрія щораз більше й більше. Цілий князівський чи султанський гарем муз, відповідати яким він уже при всьому своєму бажанні, темпераменті не встигав, не мав сили, тому його повідомлення були короткими, «через одне», неперіодичними, як-ось:

– Сексуально-несказанна Музо, я з Тобою. Цьом. Жду зустрічі. АН.

– Музо моя рідна! Скучаю за Тобою всім тілом+душею. Цьом-м... Твій поет.

– Розумію. Відчуваю. Люблю. Цьом-м... Будьмо! АН.

Романтично-богемне буття закручувало Андрія, але він, усвідомлюючи усю пропащість такого тривання свого тіла й того, що називають Душею, довго не виходив із нього, адже голуби-

ми прожилками зі ще тугою кров'ю відчував за своєю спиною з лівого боку дихання своєї Долі. Саме такої. Поетичної. Романтичної. Драматичної. Болючої, білючої, світло-синьої, як льон і темно-синьої, як море перед бурею.

Шлях її то дзвенів, як тятива, струна від рояля, серце, що побачило очі своєї кулі, то зм'якло звисав, як свіжо відкушена пуповина.

Між музами, які писали йому есемески, так і не міг вибрати улюблену: всі вони доповнювали у чомусь одна одну – та ногами, та персами, та устами, усмішкою, душевністю, чарівливістю, добротою.

Підсвідомо боявся ревності однієї з них до іншої, хоча й потаємно мріяв звести їх колись на великому сні...

Але творчість – потреба написати велику кришталеву річ – Храм поволі, але вперто витісняла в ньому інші пристрасті, давала їм епізодичні ролі... Великий віршований роман – Храм – мав би зостатися після нього у цьому житті для своїх людей, яких він попри все і вся жалів, а значить – любив.

Переконаний у тому, що якщо поет не став частиною національного міфу свого етносу, гріш йому ціна, Наюк кровно і різко творив цей міф (казку-легенду), маючи справу із Бодем – як із Богом.

Але прийшла війна – і навіть поетові з його честю і гідністю потрібно було виходити зі свого артезіанського внутрішнього (Того) світу у світ зовнішній (цей).

Одяг, зовнішні символи та відзнаки знецінювалися, як і людське життя загалом, тому Андрій закинув у стару дубову інкрустовану різьбленими жолудями шафу свої модні костюми сивого, зеленого, чорного й темно-синього кольорів, ще модніші пістряві галстуки, натуральні полотняні сорочки, а вдягнув чорну, вишиту червоним сорочку, чорні крепкі джинси, шкіряні військового стилю туфлі – і так готувався битися стоячи або ж умирати лежачи разом із етносом, до якого належав Долею волі і волею Долі, із людством, із планетою... зі Всесвітом.

* * *

Із Борисом Бриком Андрій зустрівся на одному із мляво презентованих мобілізаційних пунктів.

Над небом України туди-сюди вже снували різнопрапорні літаки, два чоловіки стояли у черзі «на війну» і спостерігали, як граки поряд, у парку, збирали всяку-всячину і несли робити з неї свої гнізда. «Геть як Цветаєва вірші», – подумав Андрій, згадавши «якщо б ви знали із какова сора раждаются стихі». На високих ясенах вони

майстерно доточували паличку до палички, відлітали на певну віддаль, щоби полюбуватися своїми хатками-храмами, не стидалися украсти першу-ліпшу смітину в родича по перу й далі, далі покірні природному інстинкту. «Геть так само, як ті штучки-дрючки поети крадуть один у одного метафори, назви, слова... інколи муз», – подумав уголос Андрій.

– Мені літати хочеться, – відповів йому на те Борис. – А тобі в голові...

– Та не в голові, не так у голові... у крові вони мені всі, всередині. Тільки й вони, може, після мене і зостануться...

Брик поклав майже бойовому вже побратимові руку на плече, погідливо, не погордливо кивнувши головою, коли якраз ззаду легенько штовхнув його хтось. Борис оглянувся: невисокий на зріст щупленький знайомий журналіст-етнограф, дослідник легенд і казок рідного Полісся, Бугу – Сергій В'юнець.

– Привіт, Борисе! – щиро, безпосередньо привітався п'ятдесятирічний хлопчакуватий чоловік. – І ти тут?

– Ага, ага... Ось познайомся – відомий поет Андрій Наюк, – кивнув на побратима Борис.

– О! Наюк, Андрій! – із явною повагою в загалом достойному голосі подав руку назустріч руці Андрія Сергій. – Хто ж Андрія Наюка, такого по-

ета не знає! Я думав, що ви уже також за морем, як багато наших поетів... Зрадили Батьківщину.

– Та ні... Зорі не зраджують своїм сузір'ям, – із ледь вловимою іскрою іронії відповів Андрій.

– Ага, ага. Поет мусить бути частиною національного міфу, інакше він...

– Нафіг нікому не нужон. Згоден, – із усе більшою цікавістю подивився на Сергія Андрій. – А якщо війна – поет має бути на війні. І взагалі для поета... та й загалом для справжнього чоловіка вмерти найкраще від оргазму в обіймах жінки або ж у бою – в обіймах кулі...

– Але до смерті поет мусить добре попрацювати, щоби залишити після себе спадщину потужну, – розпалився щупленький, енергійний, мов свердло, В'юнець.

– Поети-генії не працюють... красиві жінки також, до речі... – вже трохи сердито, як від нав'язливої бджоли, відмахнувся Андрій.

Але Сергій не сприйняв таку відповідь за пихатість розбещеного славою, розбабленого музами поета, а швиденько занотував про те, що «генії не працюють...» у свій затертий блокнотик, чого Наюк не міг не помітити, бо й сам поназаписував уже сотні таких блокнотиків.

Доки Сергій і Андрій так-ось розмовляли, до них із криком «Ур-ра!» підтупцював Борис:

– Взяли! Взяли! Взяли!.. – тряс він Сергія та Андрія. – Ех, гуманітарії! А вас куди ж?..

– А тебе? – запитав Андрій.

– Літати!.. – знову по-хлопчачому відповів той. – Бойова авіація!.. – додав із самоповагою. – Іду за пивом для нас! – І побіг.

У черзі «на війну» розмовляли переважно по-українськи, а матюкалися по-російськи. Не молилися показово, адже йшли на війну добровольцями: помирати – щоби воскреснути, щоби нарешті через благородну смерть побачити цікавий, здригально-інтересний Той світ, який так багато обіцяв нетутешнього...

Тим часом підійшла черга до воєнкома Андрієві та Сергієві.

– А ви готові на війну? – запитав поетично-романтичного Наюка по-чиновницьки зібраний майор-воєнком.

– Завжди готовий, – стримано-достойно відповів поет. – Після літературних воєн із неписаними законами боротьби мені вже ніяка війна не страшна.

Тут Наюк серцем миттєво пригадав усю середньовічну гниль у літературному середовищі його країни-«держави», яку йому на її вершинах довелося пережити: паршиву зраду літературних побратимів, підлабузництво слабших, любов і заздрість, покровительство старих класиків і скепсис молодих нуворишів... каміння у спину від різних каст-груп-партійок літературних торгашів, які навперобій запрошували його до себе, а коли

він відмовлявся – плювали йому в спину, дзявкотіли, як шавки на караван, як моськи на слона... І що вище він підлітав крізь білий біль і відчай, то більше воріженьків наживав... то сильнішим ставав, слава Богу, не втрачаючи чутливості, чутевості... як сильно-ніжне дерево без кори...

Блукав-блудив у народній пісні, красиву смерть вважаючи благом, а Батьківщину (землю, де народився) – раєм, далі, за неї, не маючи куди іти (усі юродиві й святі, до речі, ходили пішки) і не вважаючи за потрібне... Навіть п'яним залишався елегантним. Був упевнений у тому, що після душевних мук до голови приходять цікаві парадоксальні, а значить, геніальні, думки.

– Вас ми не можемо взяти, – чомусь російською мовою після якихось довгих видзвонювань повідомив Андрієві та Сергієві військовий чиновник. – Обращайтесь в союз писателів, когда будут набирать идеологических работников.

Андрієве нутро спалахнуло люттю. Він лише за соту частку секунди до вильоту слова-чайки з уст ухопив його за хвіст – і воно бовкнуло у кров, мов Золота Рибка в океан. Ув очах недобрим інешем саянула калина і голодна печаль за справедливістю боляче, як диня, підійшла під легені...

Наюк ще раз глянув на те «одоробло» і... несподівано підбурений внутрішнім голосом, зірвався, як зриваються вікові снігові лавини від стогону серця:

– А чому ти, гад, не нашою мовою тут... мені... херню городиш?.. Бл... Ссу... Гузна випасли, мацьки... Воювати? Хто? Ви? Свиноморда армія чиновників?

Майор ухопив грубою волохатою рукою Наюка за сорочку, той смикнувся, обірвавши два гудзики «з м'ясом», – і зло залупив майорові у картопляний ніс. Майор важко гепнувся у своє крісло – і, розтрощивши його, далі на цементну підлогу.

Два вайлуваті сержанти вхопили Наюка попід руки.

– Взять його!.. – кричав заюшений майор. – Он тут рукоприкладством занімається!.. Взять!

Підспілий, мов муха на мед, солдафончик «пов'язав» і Сергія, який кинувся рятувати свого кумира, і Брика, що був уже зайняв чергу за пивом для добровільних захисників Вітчизни, але, зачувши нутром, а потім серцем і вухами недобре, також полетів рятувати «національне надбаня» – свого, як він вважав, друга-поета.

Із лихом, з бідною, Андрія залишили ночувати на мобілізаційному пункті «до в'яснення обставительств», хоч як не просив Борис його зателефонувати своїм покровителям на рівні віцепрем'єрміністрів.

– Я хочу посидіти тут як письменник, мені цікаво, дух відчути... Що народ говорить, що буде, – пояснив побратимові поет, гарячий, знервований.

– Так тебе тут... – по-братськи турбувався Брик.

– Уб'ють?.. Давно пора. Зажився уже як лірик... і як чоловік... Екзюпері хренов.

– Слухай, старий... не... – матюкнувся Борис.

– Вас, пане Сергій В'юниць, ми записуємо в інженерно-будівельний загін, – нарочито-рішучим тоном відрізав худосочний полковник, який разом із усім командно-чиновницьким складом поспів на скандал, затіяний поетом. – Проходьте, проходьте, не переживайте, із паном Наюком усе буде добре. Його нада оприділить відповідно, ідеологіческі.

– Завтра зранку зв'яжемося з верхом, – ткнув пальцем у небо маленький череватий підполковник. – Я колишній замполіт, – сказав він і, діставши з кишені записник, прочитав: «Масштаб епохи, вразливі місця її гребель, її глибинні течії (часто більш показові, ніж могутні поверхневі течії) безпомилково визначаються за найвідомішими поетами», – писав Волт Уйтмен. – О! Думаєте, ми не розуміємо значення поетів? Бережемо. Аякже.

– Повірімо, – сказав Брик до Наюка. – Дзвони, якщо що.

Борисові дали два дні «на збори» і скерування в льотну частину. Сергій зостався на мобілізаційному пункті зразу – його погнали замітати плац у сусідню танкову частину. Наюка ж попросили у «Кімнату відпочинку», яка вже була на-

половину заповнена посполитими чоловіками, навпроти у такій же розмістили на ночівлю добровольців-жінок.

Кімната нагадувала тюремний ізолятор, бо в якихось негласних бюрократичних інструкціях, очевидно, такою і значилася.

Кого тут лише не було?.. І хто був, може легко визначити середньостатистичний житель України.

...Ті, що шукали в житті не шляхетності, а пристрасті, репрезентанти агресивно-примітивного плебсу та фарисейської псевдоеліти, ті, хто вмів вдавати оргазм і перехитрювати долю, обрані й звані на весіллі шизофренічної долі, ті, хто, як Будда, досягали просвітлення лише тоді, коли всіма були покинуті й розчарувалися у всьому земному, ті, хто розумів, що правда без любові нічого не варта, пропаща сила, толстовці, достоевці, християни, мусульмани, язичники, потаскухи і черниці, повії у фаті, худі, виховані, озлоблені аристократи і стихійно-природні ґрунтівці, чиновники, сивіші за зиму і святіші за смерть імпотенти, спітнілі й округлі нардепи, гірко біографічні та соціально передбачувані письменники, ті, кого краще стратити, ніж утратити, ті, за чие шляхетство заплачено кров'ю, і ті, за чие – грішним зрадництвом, ті, хто длубається в достоевщині, і ті, хто будував вілли і харчувався здоровою їжею, бігаючи щоранку

на прогулянку, «тихі, богобоязні» моралізатори, які самі були злими, підленькими, таємно перелюбствували, доки не робилися імпотентами, від чого ставали ще злішими моралізаторами, нападно гавкаючи на шляхетних, ніжних і сильних, як моська дзявкає на слона чи провінційні задрипані песики на королівську карету. Були закорінені в землю предків потомствені селяни з натрудженими руками, ситі волею і збиті долею середньовічні (сорокарічні) чоловіки та жінки, наколені, накурені підлітки-хлопці й підлітки-дівчата після першого аборту...

Сидів собі Андрій на краю типово гуртожитського ліжка і зовнішньо відсторонено, а внутрішньо зосереджено (кажуть, у космосі є чорні діри, маленькі, як піщинки, а маса їх у мільйони разів перевищує масу Землі) літописав епоху віршем:

* * *

*Хотілось красиво, корисно і свято жити,
Чи зовсім не жити – так легше, але ніяк...
Лежать серед міста сніги, Червоною ниткою
вовчої крові зшиті. А як воно вийшло? А біс
його знає як...*

*Кричали до мене мовчанням віки й дороги.
І тихо, як полум'я свічки, Світило в мені моє.
У п'янци буваємо ніжними-ніжними, А у любо-*

ві – строгими. А перед смертю простими й рувськими. Так воно є.

Хотілось красиво, Корисно, весільно, різдвяно жити... Христос танцював на воді, На душу накинувши світ. До горла любов підкотила... Болючого щастя миті Стояли над серцем, наче пекельний лід.

Потреба в печалі росла, як волосся відьми. Годинник історії впав – як піщаний пляж. І чисті, як сніг на могилі. Валялися ми під раю ворітьми. Приймала мене ти так, як зорю земля.

Не хтілося спати. Вкривалися ніжним словом. У вечір наївний тілами пахла трава. Усе відбулося за вічним законом крові, З якої то ангел, То інший хтось впливав.

Нас доля шукала. Ховалися ми від неї В житті чорно-білим, Де модно любити ліс. А далі–далі Кров'ю своєю Платили за сіль Землі.

Трое сусідів Андрія спочатку поставилися до його писання насторожено... але коли переконалися, що він справді пише у блокнот вірші, поглядали на нього вже із зацікавленою настороженістю.

– А ти прочитай щось, – обізвався до Наюка пузатий здоровань.

– Да, песню свою, – підтримав його золотозубий монголоїдного вигляду сусід.

Третій теж нашорошив вуха.

І тут Андрій не вперше відчув, що з того всього написаного ним лише десь, напевно, десята частина може бути сприйнята отак-ось простими людьми, частина двадцята потрібна їм, а сота (те, що могло стати за певних умов народною піснею) – полюблена... Все інше – «еквілібристика ума», формальні експерименти, мертві паперові квіти.

Після внутрішніх метань-вагань виразно-емоційно прочитав «дядькам» вірш про... ностальгію – «Над річкою дитинства»:

*Над річкою дитинства, що минуло,
Верба не знає, що вона сумна...
Я повернувся з довгого загулу.
Прийшов сюди.
Знайшов свого човна.*

*Без весел... що ж... за течією тільки...
Аби ловити рибку золоту.
Тут вже тих рибок виловлено стільки!
Нема бажань...
Побуду на мосту.*

*Це міст між часом, простором, собою, –
Яким пішов, прийшов, яким піду...
Цей міст старий між небом і водою,
Вогнем і вітром в душу молоду.*

*Кругом ліси.
Тут ягоди збирають
Діти моїх ровесників – дітей...
Хоч не в раю, то якось біля раю,
Бо біля того, що мені святе.*

*Я – конокрад, що крав лише пегасів,
Авантюрист, що долю упізнав.
Мою свічу сльоза лише погасить,
Яку цей світ любов'ю покарав.*

*Тут він ще є...
Тут пісню не забули.
Струна не знає, що вона сумна...*

*Ніщо не вмерло.
Все лише заснуло.*

*Все – рідні сні
Старенького човна.*

Вони замислилися.

– Душевно. Можна под гітарку би, – сказав золотозубий. – Жаль гітаркі нет. А ти па-русскі не пішеш?

– Ні... не пишу, – трохи нервово відповів Андрій. – Я. Український. Поет.

– Батьківщину не вибирають, – резюмував черевань. – Ану-но ще щось веселіше прочитайте. Є?

– Веселіше – лише анекдоти. А вірші мої, сподіваюся, – світлий... пронизливий сум, очищувальний сум – так би я хотів, щоби було...

– Так воно виходить у вас, – із іскоркою інтелігентської догідливості відгукнувся на щире зізнання поета сусід-грубас.

– Да... Коли, як кажуть, тежко на душі, то від доброї пісні, віршів стає легше, – додав той, що досі мовчав.

– Тому що поезія для справжніх поетів – їхня релігія, – несподівано для самого себе розговорився Андрій перед цими явно далекими від літератури чоловіками. – Зі своїми святими, катами...

– А хто у... тебе святий? – запитав, очевидно, зваживши на підлітковий вигляд Наюка, грубас.

У інших ситуаціях Андрій навіть любив, щоб йому ось-так свіжознайомі люди тикали, але тепер він кров'ю відчув у тембрі голосу череваня не так неналежну повагу до себе як до поета, а як до тих, святих для нього його поетичних учителів, серед яких були Христос, Байрон, Лермонтов, Такубоку, Лорка, Єсенін, Шевченко, Плужник, Гьоте... Пушкін... Гоголь, Блок...

Майже всі вони ранньою смертю заплатили за свою славу. Слово їхнє кровне, болюче, де біль – то Бог. Як там у Єсеніна:

*Моя поэзия здесь больше не нужна,
Да и, пожалуй, сам я тоже здесь не нужэн.*

Написав так – і пішов у інший світ.

І не так уже важливо – сам пішов чи допомогли йому. Убили поета (як Лорку) – значить довів, роздражнив друзів і ворогів, друзів-ворогів і ворогів-друзів...

Тому в контексті честі, адекватності, чесності слова і діла розіп'ятий у молодому віці Христос, померлий Ісікава Такубоку та розстріляний Федеріко Гарсія Лорка були для Наюка ягодами одного куща, а старі бурхливо-брехливі поети-оратори, які по декілька разів змінювали свою ідеологію, – порожнім місцем, жодному слову яких він не вірив, а діла у них, окрім порожніх гасел і бажання завжди бути на виду, і не було.

Тому Андрій після довгої паузи відповів сусідові по кімнаті так:

– Не люблю говорити про сокровенне, як і молитися на людях напоказ. Читайте поета – там усе є.

– Так ти б хоча книжку подарував, – зовсім неображеним тоном обізвався грубас, що обеззброїло нечествохлібне серце Андрія. Він дістав з-під ліжка сумку, а звідти три примірники книжечки «Розірваний горизонт» і простягнув усім.

Вони взяли.

Золотозубий узяв, як здалося Наюкові, навіть жадібно, зразу ж розгорнув наобум і понюхав, як любив нюхати нові книжки сам Андрій.

А за вікном, не по-тюремному, але заґратованим, і до половини знизу замазаним сіро-сіньою фарбою, як у радянських громадських банях, дзвенів брудно-голосистий травень.

За дверима камерної кімнати зчинився крик і рейвах. Наюк прочинив їх. Із військовим начальством сварилися старі монівці:

– Ви що, думаете, понабирати всякого зброду – і вони будуть воювати за Україну?! – зриваючись на крик, казав Гліб Гарун. – Бандерштатом він мене називає! Колись москалям усе повіддавали, тепер...

Начальство мовчало.

– Якби не той бандерштат, де б Україна була? – підтримав його старий друг Юхим Шляхтович. – За Родіну горсть уміраєт, за свободу – десяток, а вся астальная вайна – для каво? – цитував він десь почуті слова російської пісні.

– Вибачайте, вибачайте, батьки, підете воювати за Україну, підете, – поблажливим тоном, яким розмовляють із дітьми, говорив із колишніми монівцями, тепер старенькими чоловіками, якийсь штабний офіцер за дверима. – Тут у нас ще кімната є для вас. Посидьте, зачекайте... Ми вас скоро покличемо.

Голоси за дверима зникли, мов мило розчилося у воді.

Через хвилин п'ять за Андрієм без стуку прийшов капітан; той самий, що супроводжував щойно «горсть» монівців, які готові були померти за Батьківщину, але навряд чи змогли б боротися-битися за неї.

– Наюк! На виход, – по-російськи українським тоном скомандував він.

– Єсть! – іронічно «взяв під козирок» Андрій.

Вони вийшли у травень.

Поблизу, мов час, шумів Буг. Он там, на горбочку, лежали трав'яні квадрати могил, у яких – репрезентанти різних народів: українці, поляки, білоруси, росіяни, литовці, а над ними гуляв голий, як небо, революційний язичник вітер.

У дзеркалі Бугу впізнавали себе, вводячись у таїнство, далекі зоряні світи, які самі не знали: помирили чи засинали, коли не було болю, бо ж вони його не відчували. Збиті у сузір'я за законами краси, зорі, як і люди, помирили кожна своєю смертю, падаючи без крику, запаху, встигаючи виконати – замовити – перед Всевишнім чиєсь шляхетне бажання або ж не встигнувши... бо небагородне, негарне... недобре.

На обох берегах Бугу буяв травень, або май, – як його ще називали... пісенник, місяць-громовик, травник...

Язичники вважали, що лише травневі лікарські трави мали чудодійну силу. Їх збирали 10

травня (за старим стилем) лише удосвіта, до сходу Сонця.

Серед найцікавіших травневих свят, які дійшли до нас ще з доби язичництва, – русалії, русалчин, або невський, тиждень – князівство русалок – нехрещених, померлих у цей час дітей.

...Знімалися усі забобони для купання у водоймах, у Бузі.

– Скупаємося, – тоном старшого брата запропонував капітанові Андрій, показуючи на мармурово-кам'яні хвилі річки, що, як вічно молода дівчина-підліток, несла свою неусвідомлену грацію до моря...

Капітан запаузував.

– Війна ж кругом! – як найвагоміший аргумент відрізає поет.

– Давайте...

– Не бійтеся, не втечу.

– Та ви ж не арештовані.

– Я сам себе арештував, вимуштував, на війну послав, рушницю забув, ну і слава Богу, – як казав мій знайомий поет.

Швидко познімавши сорочки і штани, вони жадібно кинулися у важку вологу воду, ніби з бажанням випити її всю, самим стати нею.

Як першокласний плавець, Андрій кілька разів перетнув Буг туди-сюди.

– А ось ви, поет, – кричав уже з відчутною поважкою в голосі молодий капітан, – а інших

поетів знаєте, наприклад? – він, очевидно, плавав поганенько, тому по-собачому добирався лише до середини Бугу – і вертався.

– Інших, кажеш. Чому ж ні? Я в інших, у майстрів учився: і жити, і писати...

*...У každово поета єсть провінція,
Она єму ошїбкі і грехі,
Все прєжніє обїди і провінності
Прощает за правдівиє стїхі.*

Владімір Висоцкій...

– Харості стіхі, – з удаваним гурманством прорік капітан.

Андрій проникався Бугом, ставав ним, несолоним... який там маренів, солоніючи, мов сльоза, мов кров...

Пульсувало в унісон із... усім серце, яке через якийсь час (якусь там мить у контексті Безміру) стане прахом у руках найкращого гравця – Смерті.

Тоді вади людини стануть її шармом, а фізичні муки душі – ласкою долі.

Вінець весни – травень – із давніх-давен возвеличували хороводом «давніх і вічно молодих веснянок та гаївок» (писав у своєму «Вінці» Василь Скуратівський, ретельно характеризуючи кожне травневе свято, як-ось: Івана Старопечерника, Луки, Юрія (з обрядом «збирання роси»)),

Марка, Якова, Єремії, Бориса і Гліба, Тимофія, Ярини, Іови («огірковий день»), Миколи, Семена, Мокія, Єпіфанія, Гликерії, Ісидора, Пархома теплогрія, Феодота, Вознесіння).

Нині було Георгія.

Наюк ходив босими ногами по росяній траві – «збирав росу» на здоров'я. Капітан дивився збоку, мовчав.

На електричних стовпах, мов собаки, сиділи ворони. У дротах ридав білий вітер, ніби обіцяючи вічне життя десь там серед богів, – поети ж завжди хотіли жити серед людей... тварин, трави.

Чомусь нині, вийшовши з Бугу і стоячи до пояса у прибережних травах, які під певним кутом зору діставалися зір, Андрій згадав усі спокуси, що їх пропонували йому пані-доля і пан-випадок: друг-художник – вступити в масони, обіцяючи вільні подорожі світом і легке визнання, рідновіри – стати волхвом, різні літературні асоціації тягнули до себе, а коли відмовлявся, оголошували анафему, за добро платили зазвичай гнилим злом... за щирість – павутинами пліток.

«Що ж, закони життя ніхто не відмінював», – любив повторювати сам собі, шукаючи рівноваги, поет, якого любили красиві жінки, який не був книжною душею, в якому звучала здорова музика чорнозему, який здавався собі інколи пастухом динозаврів – тобто ідей, метафор, яких так

само важко було приручити, народити, легше вбити, знищити, застосувавши при цьому велике мистецтво самовиправдання, живучи серед цієї плебейської квазіаристократії.

– То що, пане Андрію, підемо? – несміливо запитав капітан.

– А як же тебе звати, а то нас Буг уже похрестив, а ми якось...

– Олег...

– Андрій, – подав йому руку Наюк. – А куди ж ми підемо?

– До генерала.

– Ну ходімо, – дістаючи записник і занотовуючи в нього щойно вроджений образ: «Церква себе не впізнала у хвилях бужественних». – У Бузі недавно втопився друг моєї шкільної юності...

Капітан дивився на Андрія ще зачудованіше.

МОН У ЛЬОХАХ НКВС

– Ну шта, чістаплюї, бля, саплівіе? – звернувся о третій ночі до зібраних у підвалі будинку НКВС школярів якийсь майор, спустившись до них, голодних і холодних, зверху. – Давай, бля, по одному, – наказав черговому сержантику, шепнувши йому на вухо: «Давид Адамчук», а сам пішов «к себе».

Тоненький світловолосий клаповухий хлопчина Давид Адамчук перший прийняв на себе

все допотопне зло імперської системи, яку уособлював оцей череватенький голомозенький майор, давно переконаний, упевнений у правоті своєї справи, свого вибору, свого слова і діла судді й ката.

– І ти, сапля... бля, бля... бля, – віддавала глупа луна голос майора НКВС, – замахнулса, бля, на порядок, можна сказати, міравой! Да ти, бля, чмо прищавоє, ешчо всцикаєшся, когда ддрочіш, бля, по ночам!

Давид, блідий, загнаний, і так, аж позеленів від слів майора, від словесно-душевного бруду, якого він, чемна, тонка, музикальна натура, ніколи ні від кого не чув.

Яабссс, – задзвеніло йому одночасно у двох вухах десь ізверху – й міріади зір фейерверком сипалися через очі у спінену кров, – це спрацював іззаду помічник майора – дебелий криворотий сержант.

Із кишені Адамових штанів викотилося червоне яблуко – і покотилося в темно-синій куток катівні.

– Пачему яблуко?! – ніби це було не яблуко, а граната, тьякнув майор до сержанта.

– Ето єво яблуко. Єму мама прінесла... пускай, думаю, ест, – виправдовувся не зовсім звироднілий сержант.

– Убрати! – відсокирив майор, і коли сержант кинувся за яблуком, додав: – Дай ему, пускай

сожрьот жопой на моїх глазах! – І вже до Давида: – Снімай, бля, штани!

Ще зовсім дитинний Давид зовсім згубив контроль над собою, втративши й почуття реальності, вже сумніваючись навіть чому погасло світло: чи то йому вибили очі, чи то просто вимкнули... На всяк випадок він тваринно застогнав і затулив задницю руками.

Отямився вже знову в сирому темному підвалі серед своїх товаришів, дехто з яких, як-ось шкільний баяніст Каленик Оксенюк, намагався його підбадьорити, але поки що не знаходив слів, тому лише інстинктивно поплескував його по правому плечі, промовляючи: «Бог терпів і нам велів, Бог терпів – і нам велів... Бог велів...».

Не встигли дівчата взяти опіку над Давидом у свої руки (хлопців і дівчат чомусь навіть наразі не розділили, хоч у підвальній камері всі дванадцяттеро старшокласників ледве поміщалися сидячи), як сержантський голос знову витягував когось за прізвище наверх, а всі чекали, захищаючи душевні тіла й тілесні душі як могли – хто нечутно наспівуючи собі якусь найближчу для себе пісню, хтось молитву, хтось навіть лаявся... а хто захищався, почергово синтезуючи все те...

Найважче було Глібові Гаруну, адже саме у нього енкаведисти знайшли список «таємної» організації МОН – Молодіжної організації націоналістів, знайшли зразу, банально, неспо-

дівано, просто і професійно. На столі поряд із підручниками та зошитами лежав чорний копірувальний папір, через який на друкарській машинці Віктора Кардаша вони разом друкували-передруковували вірші – Франкові, Шевченкові, своїх побратимів, як-ось:

УКРАЇНА

*Яка ти стала, Україно,
Страшно навіть і казати.
Сльози скрізь й життя руїна
Видно зараз в кожній хаті.*

*Як колись були веселі
І співочі наші люди, –
Їм тепер життя немиле,
Бо лиш бачать горе всюди.*

*Де не глянь, то скрізь побачиш,
Як народ кати плюндрують,
А во много ще й в додачу
З віри нашої глузують.*

*Їм у цьому помагають
Зрадники нашого краю,
А кати їм обіцяють
Краще життя, ніж у раю
При якомусь комунізмі!
Й зрадники їм сміло вірні.*

Через інші листки того ж копірувального паперу друкувалися списки Молодіжної організації націоналістів. Досвідченим, нахабним і одночасно чутливим, як свиняче рило, чекістам неважко було прочитати текст, зафіксований на чорних і темно-синіх аркушах копірки, – і одержати весь список круківського МОН плюс усі їхні тексти, вірші, мальовані портрети Шевченка, Франка.

Про це Гліб Гарун та інші члени МОН дізнаються пізніше, а наразі всі вони були впевнені, що їх «здала» Майя Криницька, в чому була впевнена і сама Майя, коли в нервах викрикнула Артишоку ім'я її коханого зрадника – Віктора Кардаша.

– Як вона могла?! – то сідав, то вставав у малій – чотири на п'ять метрів – камері-келії Лазар Миколайчук.

– Вона ж любила його!.. Вона ж його любила! – глибоко зітхала завжди мовчазна Киля Селезнюк.

– Ссука! – бився головою об стіну Юхим Шляхтович.

А тим часом над ними енкаведисти вже били головами об стіни Віктора Кардаша і Терентія Малиновського, врешті вибивши з останнього писане юною кров'ю зізнання: «В лютому 1951 року я вступив у комсомол. Під впливом Кардаша Віктора в кінці січня 1951 року вступив у

антирадянську організацію МОН і під його ж впливом почав писати антирадянські вірші, від-
відувати збори членів МОН...»

Віктор Кардаш на допиті спочатку намагався філософствувати і на запитання Устінова «Ти что, такой умний, бля?» відповів:

– Я довіряю голосу свого серця і йду за ним.

– Ёнілоє у тебя, бля, сердце із самого отростка. Ти шта – хочеш дальше на панов пахать різних, ненаших? Да?!

– Так ви ж до мене також ненашою мовою говорите! То хто ви?

Майор з розмаху вдарив Віктора по правій щоці:

– Тебе шта – наплевать на твою жізнь, на твоїх радних?!

– Краще вмерти стоячи, аніж на колінах жити, – випалив, трохи піднявши підборіддя, молодий романтик.

– Ти помрѣош не стоячі, а раком, бля! – кричав Устінов. – Кта вамі рукаваділ?! Каво планіравалі убівать?!

Віктор мовчав.

Капітан продовжував:

– Ми і так всьо знаєм... і тумбочка с двойним дном вас не спасла, соплі, бля, весенніє...

Вікторові було бездонно погано, коли він зрозумів, що енкаведисти, як таргани, вже залізли скрізь, у всі шпарини, тайники МОН, де зберіга-

лися жовто-блакитний прапор, твори Грушевського, вірші учасників МОН, зокрема, вірш Терентія Малиновського про вбитого вояка УПА, якого енкаведисти возили показово на возі містечком, щоби залякати народ:

*Тепер лежить він на виду,
Кров засиха на рані,
Сміються, дивлячись на нього,
Оці... оці «граждане».*

«Теперь – лежить – він на віду... Кров засіха на ране... смеються, дівлячись на нього, оце, оце граждане...» – читав речитативом Устінов, поглядаючи на Гліба Гаруна, брат якого Володимир підтримував зв'язки із крайовим проводом ОУН і досі переховувався у лісі... Здавалося, що кати про це знали, а тому й забрали Гліба в «бокс-одиночку» із затопленою підлогою.

– За що ви мене катуєте? Я не бандит! – кричав під час допиту Гліб. – У нас літературний гурток.

– Ви жьолто-сіній флак хателі вивесить над сельсоветом?! Хателі?! – бив головою об стіну хлопця майор. Гліб мовчав, хоча, як і Віктор, як і всі, був подивований поінформованістю енкаведистів. – Ви хатіте свабоди України?!

– Ми хочемо зберегти пам'ять про Україну, – видихав Гліб.

– Какую, бля, Україну! – репетував майор. – Ви ёй, бля, уже п'ятсот лет не віделі, вас же то полякі імелі, то немци, то каму не лень, а сейчас братья славяне пішли – так ви, как голие парасята, крічіте!.. Та что с тобой, шпана, разговарівать – пойдьош, бля, в лагерья – увідіш жизнь. Ёслі б не ми, бля, вас би немец уже на мило пустил в концлагерьях, – ще раз ударив Гліба Гаруна, повернувшись до стенографістки: – Піши, что на вопросы отвечать отказывается, где спрятано оружје – не признаются...

– Яке аружие?! – підняв руки догори Гліб. – У нас нема зброї.

– Канечно не-ма! – язвив енкаведист, – ви ёйо спрятали, а ми, бля, нашлі! І за ето вам будет па полной, ха-ха-ха. – Мефістофельський сміх майора Устінова поплив блукати чорними коридорами катівні.

Ніхто з монівців, правду кажучи, не знав про те, чи була зброя навіть у його найближчого друга, бо якогось спільного арсеналу у них поки що не було. Спільним був жовто-синій прапор, так його знайшли у тумбочці з подвійним дном Віктора Кардаша. Тому інкримінування МОН вогнепальної і холодної зброї зависало у підвалах катівні, а потім на суді як щось містичне, а тому неспростоване, хоча, очевидно, саме це звинувачення нагнало термін ув'язнення до двадцяти

п'яти років: «У МОН вилучено 2 гвинтівки, автомат і 1500 штук патронів».

– Ви не бандіти?! Ви дуже бандітов! Ви предателі. Вас надо расстрелівать без суда і слідствія! К стенке! Руки за голову, бля, суки! – розходився Устінов, звівши на допиті Гаруна і Кардаша.

Як допитували дівчат, хлопці не знали, але могли здогадуватись, чуючи за дверима в коридорі дівочий стогін і солоні схлипи.

Гіркопісенний, як усе Полісся, Каленик Оксенок молився у камері ув'язнення віршами-піснями одного зі своїх товаришів – довгими і трепетними, як Буг, що належав Полісся, а Полісся належало йому, як і спільне для всього людства небо, що відбивалося у хвилях цієї божественної ріки.

«Вечірній дзвін, вечірній дзвін...

Мені в неволі снівся він.

Приснівся сад, що я ростив,

І рідний дім, в якому жив,

Моя сім'я, моє село,

Де молоде життя пройшло,

Квітучий луг, зелений гай,

Волинь моя, мій рідний край.

А дзвін дзвенить, а дзвін співа!

І ніби чую в нім слова:

Журбу покинь, бо прийде час –

*Із таборів всіх звільнять вас.
Настане мить, жадана мить,
Що вільно люди будуть жити.
Проснись, не спи, сльозу зітри.
Чекай ранкової зорі.
Стрічай світанок. Близько ж він!..
Вечірній дзвін, вечірній дзвін...»*

Ця пісня-переспів, перейнята новим змістом, летючим інтонаційним боєм, незважаючи на свою з точки зору ідеальної поетики недосконалість, у екзистенційних, грубо тесаних, диких умовах тюрми для молодих душевних тіл і вже отілеснено-оперених душ була дивною енергією, пінила кров, допомагала зберігати Бога в душі, душу у Божих крилах.

* * *

Уже за вікнами слідчого ізолятора тюрми НКВС золото осені змінилося сріблом зими: сипав молоденький сніг, мов цвіли райські яблуні, вже став темнішим Буг... У центрі містечка виріс пам'ятник вождеві імперії СРСР – Сталіну. Він стояв на п'єдесталі, а Ірині Недригайло стало шкода його. Коли дівчина побачила пам'ятник через загразоване вікно підвальної льодової їхньої камери, то сказала: «Як самотньо, сумно на п'єдесталі...». Вона жаліла Сталіна.

У грудні судноплавний Буг, з'єднаний Дніпровсько-Бузьким каналом із системою Дніпра, замерз, а ліси навколо нього оніміли, пішли в корінь до весни, до пташок, до трави... до волі.

У цей же час советські «енкаведісти» справно і впевнено «шилі дело» солі поліської землі – юним хлопцям і дівчатам, які любили свою землю більше, ніж так хотілося б того яким би то не було окупантам.

ВОВЧЕ СОНЦЕ

Борисове тернове кохання – Світлана Лозко – робила успішну наукову кар'єру на своїй Золотій Рибці, навчившись розмовляти із нею, а через неї і з будь-яким органічним об'єктом на планеті.

Це було відкриття, яке «тягнуло» на Нобелівську премію (колектив Світлани подали), а для ведення війни – не мало ціни.

Це відкриття витіснило із крові Світлани і романтичні мрії про космос, і сентиментальне кохання, і загалом щось жіночне, добре, терпляче, безмежне. Вона перетворилась на худосочну бліду істоту, яка придумувала і закріплювала три способи зчитування інформації із мозку істот: перший – через «мобільник» під час дзвінка, другий – через супутник (наведенням променя), третій – непомітно чи при народженні дитини, увівши під шкіру чи при-

чепивши кліпсу-датчик – як колись зробили зі Золотою Рибкою.

Світлана майже не виходила з лабораторії, забула гадати на поезії та вести щоденник, одержимо працюючи над удосконаленням свого винаходу, експериментуючи не лише на втомленій увагою «старій добрій» Золотій Рибці, а й на своїх знайомих, дізнаючись про них і про себе в їхніх думках неймовірне, дивне, дике...

У такому-ось наркотичному стані Борис цікавив Світлану хіба ще як вузлик пам'яті, то кольоровий, то чорно-білий слайд зі свого далекого минулого, яке могло за певних обставин і в певних координатах стати майбутнім.

Долею волі чи волею Долі красива й романтична Світлана, ідеальна альтруїстка, яка декілька років була безплатним донором, тепер, коли почалася нова Світова війна, стала фактичним ворогом свого «кохання до печінок» – Бориса, опинилася по інший бік фронтових барикад.

Спілкування між ними само собою призупинилося. Світлана підсвідомо уникала думок про нього, не хотіла навіть читати-знати, яке нині місце посідає у його «старомодному серці» вона сама. Наука, як диявол, забрала її всю.

Навіть звичні, просто геніальні природні речі перестали її цікавити, дратували.

Строката буйна американська природа із водоспадами, пальмами, озерами, каньйонами,

горами-лісами цікавила її нині як матеріал для експериментів, а не як органно-органічна краса.

Мало обходив її і комфорт. Чоловіки відвернулися від неї, жінки також, адже серед одержимих наукою колег-ентузіастів вона стала найфанатичнішою.

І навіть несподівана смерть Золотої Рибки не вибила її з колії, не витиснула сліпої сльози-ни, яка би раніше, в час її кохання з Борисом в Україні, стала солоним морем, адже Світлана з дитинства жаліла тваринок, навіть більше ніж людей.

Колеги по роботі організували похорон Золотої Рибки, на який ледве її відірвали від комп'ютера на хвилину мовчання і на склянку віскі «за її пам'ять».

Світлана не пила... як взагалі відмовлялася від алкоголю, від Сонця, простих радостей, печалей, ритуалів.

Колеги – репрезентанти різних національностей – Perezирнулися, та ніхто нічого не сказав.

Світлана Лозко на очах у всіх ставала комп'ютером, очевидно, замість того комп'ютера-біоробота, над яким серйозно працювали японці і який повільно й упевнено, внутрішньо і зовнішньо, формально і змістово ставав людиною.

Борис інтуїтивно взаємно теж відчував утрату коханої, як мати і немовля відчувають розрив пуповини, і нічого не намагався чинити, вважа-

ючи, що на милування нема силування. Урешті, його знову заповонила стара юнацька жага – авіація, літак. А війна забрала разом із літаком його, забрала так одержимо, що навіть відімкнув «мобільник», лише дізнавшись про долю свого побратима – поета Андрія Наюка.

* * *

У Світланій Америці, як і на всій «цивілізаційній» планеті, оголошено надзвичайний стан, який передбачав тотальний... тоталітарний контроль за кожною клітинкою, кожним членом суспільного Мурашника для якоїсь поки що не всім відомої мети, можливо, монолітної організованості для захисту від зовнішнього сильного, смертельного ворога. Приблизно так було, коли сталінський СРСР готувався до війни з гітлерівською Німеччиною – тотально організований «сильною рукою»... інакше би – програв у війні і смерть усієї країни замість доброї третини жертв від голоду, Сибіру... Так це чи не так, правильно чи ні – але це частина історії, яка запам'ятовується, як загалом запам'ятовується сила, а не хвора анархія української смуги, яка настала після розвалу СРСР...

Так думав Борис Брик, готуючись іти в бій і померти, якщо треба, за свою Батьківщину, а не за державу, якої не було, сильний і цілеспрямо-

ваний колись чоловік, мало не доведений роками анархічної «незалежності» до повної деградації духу і тіла.

«Це ж треба додуматися пілотові – свиней вирощувати, знахарем зробитися!» – хапався за коротко стрижену голову чоловік у розквіті сил, навчаючи «безвусих юнаків» – курсантів – літати, адже навіть закінчивши льотне військове училище, вони до того «літали» лише на тренажерах. Жодного вильоту на справжньому бойовому літаку! Жодної години справжнього польоту! І з ким воювати? Як воювати проти озброєних за останнім земним словом техніки американців, китайців, мусульман?..

Але хіба можна зупинитися, осідлавши тигра? Але хіба не краще померти стоячи, аніж на колінах жити?.. Так свідчить історія аристократії духу.

* * *

Андрій Наюк одержав емейлом несподіваного листа від Світлани Лозко, яка признавалася, що «любить його поезію, ворожила на його віршах, тому зараз вирішила дослідити його свідомість і підсвідомість за допомогою найновішого приладу».

«Як у всіх природжених поетів, ваша підсвідомість зорієнтована на самоліквідацію, – писала

Світлана. – Ви це усвідомлюєте, звіряючи свою долю, біографію із біографіями великих поетів, від яких, як від Христа, у якийсь чорнодірковий час, відмовлялись усі – від найближчих друзів, учнів, побратимів по духу до найближчих родичів – рідних по крові: згадайте одного з найбільших поетів планети Земля (за вашим визначенням) того ж Ісуса Христа... І апостоли, і юрба, і можновладці, і родичі – всі зрадили його... апостол Петро навіть тричі. Лише мама і, вибачте, дві курви zostалися йому вірними «до гробу». Так було з усіма поетами, яких людство після їхньої смерті назвало великими. Усім довелося знати немилість людей або милість кулі, ножа, петлі... тобто померти, щоби потім воскреснути... хто через тридцять років, хто через сто... але воскреснуть обов'язково. А воскреслі більше не вмирають, хоч плюй на них, хоч зацілуй.

Колись Борис називав мене відьмою за уміння розумітися на травах, зорях і душах. Але справжньою відьмою я зробилася лише тепер, у Америці, коли реально можу читати думки-почуття усього живого і... мертвого на Землі.

Смерть моя, мабуть, буде важка. Фатальними для вас, як і для всіх поетів, фізіологічно були 30 років, 37 років... Тепер ви підсвідомо чекаєте 42-річчя, адже в цьому віці завершили свій земний шлях, наприклад, Гоголь, Леся Українка, Володимир Висоцький, у 37 – Байрон, Пушкін, Рембо.

Не даватиму вам жодних порад, не пророкуватиму... нехай діється воля Божа. Ви по-справжньому виконуєте свою місію. Скажу лише, що сьогодні знову, після піврічної перерви через наркотичну залежність від науки, погадала на Вашому вірші:

* * *

*Ненависть до красивої землі...
І динаміт з лампадкою, і втеча
У крики древньоруських журавлів
З осіннім золотом на крилатих плечах.*

*Я там свій сон добачу до вінця,
Немов кавову гущу розгадаю.*

*Хто у мені?
Чи ця?
Чи ця?
Чи ця?..
Що поза мною?..
Коні і трамваї.*

*Я маю час, а він мене узяв,
Порізав кров'ю вени, шрамом – шрами...
Й життєвська філософія уся
Пішла – як чорт, як біс до відьми-мами.*

*Земля моя, трава моя, хрести...
На лицях верб дитячий почерк шаблі.*

*Як світ вмирав – я все йому простив,
Як воскресав – я пив його по краплі.*

*Вона котилась кров'ю по воді,
Стогнати вчила нас і помирати.
Дарма, що ми надривні й молоді
І нам ніхто за волю не заплатить.*

*Навчилися мати кайф від порожнеч,
Спасатися від себе у вертепах.*

*Осіннє золото із крилатих плеч
Летить кудись, мов нам його не треба.*

*...Не істинно ні в церкві, ні в корчмі,
Не в тюрмах навіть...
Навіть у любові.*

*Нарешті я відчув і зрозумів,
Чом сни мої померли кольорові.*

Так-ось навмання мені випав сьомий рядок знизу вірша на двадцять шостій сторінці: «Спасатися від себе у вертепах». Трактувати його можна по-різному. Я розшифрую так: частіше повертатися душею і тілом до колективної мі-

фологічної свідомості предків... нащадків і тих, і того всього, що є її свідомими чи підсвідомими носіями. Якщо поєднати культурне відьмацтво із відьмацтвом цивілізаційним, тобто міф із технікою, – ото сила! Особливо, якщо відьмацтво-характерництво природжене, а не мертво-родне, роблене, як і ваша природжена, а не манекенна, лірика...».

Андрій читав це послання з іншого світу, і його імпульсами проймало підленьке побоювання, що Світлана-відьма бачить усе, а головне – його душу – наскрізь... Лише стримане достоїнство не дозволяло йому відписати кровній любові свого побратима коротко і страшно: «Не лізьте в душу!» або м'якше, у польській манері: «Не трав душу!»

Тим більше у цьому листі він не відчував лукавого кокетства красивої жінки, бо й узагалі жінки не відчув. Із павутички метеликово тріпотіли і кричали, як новонароджені, душі предків, мов із «мобілки» пісня старовинна. Відьмацтво природне, органічне, схрещувалося із технічним характерництвом – і цей дивний останній симбіоз після чорнобилів, хіросім, голодоморів, концтаборів... уже не лякав, але ще захоплював, у безідейний, безсенсовий, смутний час хоч якось затамовував плоть на угоду духові.

«Кожен порух того, що люди називають душею, ми тепер можемо фіксувати й розшиф-

ровувати. Старенька крига, яка розділяла нас і Творця, агонізує. І мені здається, це найблагородніший час для людства. Як казала моя бабуся, найкраще жилося тоді, коли німці уже повтікали, а наші ще не прийшли. Так і зараз: творцями ще не стали, але модель світу творця майже уже розгадали, формулу безсмертя», – писала далі Світлана без риторизму – надмірної моралі, без зверхності, а так, як брат по духу пише братові... не чекаючи нічого взамін.

Відповідь Андрій відклав на пізніше, адже якраз був вибитий із колії різкою суперечкою зі своїм давнім приятелем професором Дмитром Шитокритим, ревним колись комуністичним ідеологом, який тепер зі ще більшою запопадливістю кинувся усі того-, своєчасні міфи, поста-ті-міфи розвінчувати.

– Слухай, Дмитре, – казав йому за коньяком Наюк, – а чи не мудріше створювати свої казки та легенди, а не витратити свою енергію на боротьбу з минулим, зі своїм минулим?

– Розумієш, – великоповажно заперечував йому валььяжний, як депутат, п'ятдесятирічний професор, – народ повинен знати правду...

– А чому ж ти тоді її не казав, як дехто?... Легко бути сміливим, розумним, коли дозволено...

– Ну, все не зовсім так, – розсудливо, тоном, який не передбачав сумнівів, дискусій, вів далі Шитокритий.

– Такі, як ти завжди на плаву втримаються, – пішов на нервову відвертість розгарячений Наюк. – Самі не вміють створити міф, то хочуть прославитися, допливти до берега слави, почетеї, грошей, як ті риби-причепи до великих рибин.

У глибині душі професорові ці слова, звичайно, не сподобалися, але він лише загадково, як Мадонна, усміхнувся.

– Ех ви!.. – махнув рукою Наюк.

– А знаєш, твоя творчість і ти сам теж не всім подобаються, – після хвилини мовчання, дивлячись безбарвними очима убік, ніби до невидимого співрозмовника сказав Дмитро.

– Знаю. Розумію. Значить, чогось вартую, якщо у мене є опоненти, вороги і всілякі інші «с'явки поганія». На королівські карети моськи найстервовіше дзявенять. Мені головне зі своєю честю, совістю ладнати, святим і пророкам своєї релігії не зраджувати. А що сильнішим, успішнішим буду, то заклятішими будуть вороги, вороги із друзів... також. Ось і ти вже, – вказав підборіддям на Дмитра Андрій, – ось-ось – і зненавидиш мене, правда?

– Та ні, за кого ти мене маєш? – поплескав по плечу Наюка професор.

– Ти відкритим не станеш. Вихований захитро. Так, за чаркою десь, тишком – твій козир. Ні?

– Давай ще краще коньячку по чарочці, – наливаючи, запропонував професор.

– Добрейшей ти души человек! – стукнувшись «за відвертість», перехилив поет, встав і пішов...

Удома застав цей-ось лист від Світлани Лозко.

Генерал, до якого привів його капітан, запропонував бути «ідейним натхненником і співорганізатором партизанського загону на березі Бугу».

Отож, не будучи готовим відповідати щось адекватне фактичному ворогові України – Світлані Лозко, він зв'язався телефоном із людьми, список яких дав йому генерал, і вирушив на місце зустрічі з першим із них.

Світлані ж лише написав: «Листа вашого одержав. Дякую. Є над чим подумати. Пізніше відпишу».

* * *

У цей же час війна розгорялася як незагашене сечею багаття кочівників на степовому вітрі, у якого лице кам'яної баби.

Ще виразніше, контрастніше постали з погляду часопростору основні силові мегаблоки: Китай із Росією, Європа зі Сполученими Штатами, мусульманський світ.

Україна ж, ментально поділена на Схід і Захід, Крим, не знала, куди пристати, бо й ніхто не хотів її уже, як не хочуть стару курву, колись молододу, дзвінку, «кров з молоком» – красиву. Адже навіть українські поети, й ті: одні (старіші) спо-

відували російську поетичну школу, інші (загалом із заходу України) – «європейську»... різні американсько-діаспорні фонди перетягували за гроші молодь поетичну на свій бік, пропонуючи їм мертвохімічні зразки віршомазництва, і лише декілька поетів із-поміж молодих зубами трималися за національний крилатий корінь, відкидаючи, як херню, усе чуже, продажне, гниле, німежно-недолуге, за що їх не любили ні книжники, ні фарисеї... Вони, як чутливі й сильні істоти, відчували це, їм, звичайно, боліло, але, втікаючи від болю, вони, потрапляли до Бога, бо ж відвертаючись від Бога, так само – до болю, пульсуючого болю...

Тобто насправді модель стосунків «Христос – Апостол – Політична Влада – Юрба» була настільки універсальною для людства на планеті Земля, що все повторювалося на суспільно-історичних колах із диявольською точністю: успіх – зрада – самотність – убиття – анафема – воскресіння – вічна любов і вічна ненависть... ім'я – матриця – джерело душевно-духовної енергії... для окремої людини, зокрема, є тією останньою пір'іною, за яку хапається устами той, хто духовно і фізично тоне у всесвітньому морі чи то через гру долі, чи то просто так...

СЕЗОН ГРОМІВ. НОВА ПАРТИЗАНЩИНА

На арені воєнних дій, як повідомляли засоби масової інформації, загострювалося протистояння. Навіть маленькі країни за українськими ж технологіями виготовляли собі ядерну зброю, яку Україна устами її ж поетів колись віддала Росії під контролем американців.

Один світ, другий світ, третій світ... А між ними – роздвоєний світ України, до якого волею Долі від народження належали і Андрій Наюк, і Борис Брик, і Світлана Лозко, і Софія Зябрицька, і монівці, Борисова дружина з дітьми, навіть той Мар'ян-убивця.

Терористи-мусульмани ціною власного життя підривали в Англії, США та Європі поїзди, автобуси, супермаркети з людьми, чудом потраплял в літаки і спрямовували їх падіння на військові об'єкти. Америка лобово зіткнулася із Китаєм, який на очах почав набирати військової могутності. Росія, наростивши мускулатуру на своїй внутрішній війні з Чечнею, стала на бік потерпілого від американських бомб і ракет Китаю, завжди будучи ментально ближчою до Сходу, а не до Заходу, який горнувся у щойно розпочатій Новій світовій війні до США.

Колосальна (бо ж коло сала) Україна ментально, мовно так і не об'єднана за роки після роз-

паду радянської імперії, на очах роздвоювалася: західні українці бігли до Європи і США, східні – до Росії...

Лише відсотків десять українців не приставали нікуди, а готові були битися і вмирати на своїй землі за свою Батьківщину, ще менше (відсотки три) – і за свою державу, слабеньку, бутафорну, армія якої ще років десять тому фундаментально і добровільно роззброєна тією ж Америкою, годилася хіба що для параду і відстрілювання диких свиней у Чорнобильській зоні, а не для ведення сучасної війни із сильними світу.

Тому свідомі українці воліли піти у партизани, аніж у формовану російськомовними офіцерами через оголошену мобілізацію українську армію. Бачачи це, президент і уряд (Верховна рада була розпущена, а до нових виборів ще не дожили...) намагалися укомплектувати партизанські загони своїми, хоч якось контрольованими кадрами, армію ж свою виставити на кордонах, щоби хоч якось стримувати потоки біженців, терористів, воєнізованих груп через свою територію, яка стала тепер полем битви сусідів по планеті, хоча могла би бути повноцінним гравцем або ж могла собі дозволити розкіш нейтралітету.

Вибухи частішали у всьому світі, напруга зростала по годинно, ціна людського життя відповідно зменшувалася – росла кількість фанатиків із воюючих між собою груп.

Хоча, якщо ця війна не стане для людства останньою і воно колись запитає себе, за що ж воювали, – навряд чи якийсь совісний історик відповість. Не за землю (вона вже не перший товар), не за газ, нафту (їх запаси уже на нулях), за богів?.. навряд чи в Америці або Європі можна зібрати хрестовий загін фанатів. Тобто ішли на війну за все і ні за що.

Воювати аби воювати.

У самій природі людства від самого початку однозначно оте ірраціональне, підсвідоме, п'янке бажання умирати в бою дорівнює за силою інстинкту розмноження.

Тому причина війни переважно смішна, а її наслідки завжди однакові...

На американські протиракетні установки в Європі красиво, як птахи у вирій, полетіли російські ракети. Китайські атомні човни атакували Пентагон у відповідь на скинуті «янки» бомби, кілька з яких упало на Велику Китайську Стіну, яка тепер явно була смішною у сенсі захисту території Піднебесної.

Мусульмани покладалися на свій дух і ножі, американці – на модерну техніку, росіяни та китайці – на дух, а вже потім – на техніку. Українці сподівалися... на Бога, причому й тут були неоднозграйні: одні були католиками, інші греко-католиками, треті православними і також різних

конфесій, різних патріархатів, із московським включно...

І знову, як упівцям під час Другої світової, тим, хто за реальну і легендарну Україну готовий був померти або ж перемогти, доводилося битися не на два, а щонайменше на три фронти, фронти внутрішні, не кажучи вже про зовнішні.

Усе це серцем усвідомлювали і Андрій, якого генерал відправив «комісаром партизанського загону», і військовий пілот – його побратим – Борис Брик, і декілька старих монівців, серед яких Каленик Оксенюк з баяном, Гліб Гарун, Юхим Шляхтович, Лазар Миколайчук, Килина Селезнюк. Ті, що ще були на Цьому світі, не могли піти в партизанський загін через старечі хвороби: Федір Миколайчук (брат Лазаря), Давид Адамчук, Ірина Недригайло-Малиновська – дружина Терентія Малиновського. Той, як і Віктор Кардаш, Мелетій Іщук, Оля Журавська – були вже десь та-ам – на Тому світі, з якого до тих, що на Цьому, приходили тільки у сни та спогади.

Старі монівці об'єдналися в партизанському загоні у свій підзагін, бо своїми повчаннями і професійним патріотизмом нервували молодих партизанів, серед яких були і члени рідновірвської секти «Крилатий корінь», і репрезентанти націоналістичних організацій «Гострий тризуб», і просто неоперена молодь, пластуни.

– Ви, діду, кльово граєте на баяні – то і грайте, – нервово відрубав Каленикові Оксенюку бравий хлопець у маскувальній воєнно-польовій формі і зухвалих воєнних чоботях – берцях. – І не читайте нам лекцій про свою героїчну молодість!..

– Ти чого, Веталь? Не зачіпай діда, – заступилася за старого монівця юна пластунка.

Друг Оксенюка – Гліб Гарун кинувся на хлопця з кулаками, але той, ловко відвернувшись, махнув рукою і пішов за руку зі своєю подругою у щойно збудовану землянку в лісі на березі Бугу, де, як совість Полісся, білили берези.

Оскільки командиром загону став колишній голова обласної адміністрації Осип Дмитрук, мудрий та іронічний поліщук, а не колишній майор-афганець самодур Віктор Лапченко, то такі інциденти гасли, не встигнувши розгорітися. Осип Овксентійович запалював люльку, погладжував свою сивіючу бороду лівою рукою, підкручував вуса правою і неквапом, зважуючи кожне слово, щось наспівуючи собі муркотливо, дивився на карту, давав усім завдання, ніби не помічаючи внутрішніх суперечок між своїми різношерстими, різнокольоровими, різностатевими «героями» (так він називав партизанів), серед яких, до речі, виявився і врятований від правосуддя Борисом Бриком убивця Мар'ян, який добровільно брав на себе найнебезпечніші

завдання і принципово вперто мовчав, схудлий, неголений, зосереджений.

Прибувши в загін, Андрій на третій же день відмовився бути офіційним комісаром-ідеологом, оскільки взагалі не любив пафосних виступів перед людьми, народом, «любими друзями»... а захотів бути простим воїном-поетом, тому що зрозумів: писати вірші, як і перестати, наприклад, дихати, не може: його фізіологія, кров його вимагала ритму, краси, екзотичних і рідних запахів, кольорів, звуків – без них, без поезії він задихався, як риба без води, тому командувати кимось чи виголошувати ідеї не хотів, не його це була справа. Хоча зразу ж полюбив старого генерала Дмитрука і зразу ж почав підкручувати його до активніших дій, на що Овксентійович добродушно усміхався, захищаючись від «молодого гарячого поета» цілою тирадою афоризмів, як-ось: «Що далі в ліс, то грубші партизани», «Не варто плутати чекання тигра у засідці з чеканням свині чи курки перед Різдвом», «А он, мятежний, просіт бурі, как-будта в бурях есть пакой»...

Хоча поза, здавалося б, несуетним спокоєм генерала їх партизанський загін, незле укомплектований ще радянською бойовою технікою, за перший місяць свого існування уже збив два китайські літаки, один американський і один російський, два німецькі вертольоти, взяв у по-

лон п'ятнадцять різношерстих диверсантів, які чудом-юдом просочилися через українські кордони. Серед полонених були поляки, французи, іракці, росіяни.

Особисто допитавши всіх і не знаючи, що з ними робити далі, генерал, скріпивши серце, прийняв рішення розстріляти полонених, перед тим пославши до них табірного священника отця Захарія, але розстріляли лише трьох: американця, мусульманина та поляка, які згвалтували дівчат у найближчих до Бугу селах. Інших машиною відправили у Центральний штаб командування партизанським рухом, а ті кількох – у Генеральний штаб національної армії – як особливо небезпечних і поінформованих диверсантів.

Старі монівці спочатку почувалися баластом, непотрібними у таборі, але поступово і для них знайшлися різні заняття. Вони перестали багато теоретизувати, повчати молодих, а знайшли свою справу: бабуся Килина Селезнюк була доброю кухаркою, санітаркою, Гліб Гарун – чудовим завгоспом, бо поставляв продукти з найближчих сіл і гнав добрячу самогонку, Лазар Миколайчук, Юхим Шляхтович чудово знали тутешні ліси, були добрими інструкторами-будівельниками та гідами за грибами, чорницями, рибою. Каленик Оксенюк вечорами душевно грав на баяні, наспівуючи власні пісні, варив для всіх корисні чаї з лікарських трав.

До них ставилися із повагою.

Убивця Мар'ян, якого колись відпустив, не здавши міліції Борис Брик, став, напевно, чи не найфанатичнішим у загоні, що налічував уже до тисячі бійців. За збиття літака та вертольота йому першому тут прислали з Києва бойовий орден. А коли підірвав сам себе і вчисленних ним же десяткох мусульман-терористів, які мали проникнути на Рівненську атомну станцію і підірвати її, – став першим у загоні Героєм України.

Наюк жив у власноруч викопаній і облаштованій, обкладеній вовчими шкурами землянці.

Від портативного комп'ютера, яким раніше користувався, Андрій відмовився, зважаючи на нестабільність, а то й повну відсутність електрики в лісовому таборі, про місцезнаходження якого мали знати лише партизани, хоча закони життя такі, що інформація так чи інакше просочувалася у ширший світ – тому дислокація табору часто змінювалася. Писав поеми та вірші у тоненьких блокнотах, щоби, наприклад, при втраті одного з них ця втрата була мінімальною.

Для більшості партизанів табору війна по-справжньому почалася тоді, коли на їхніх очах розстріляли з російського літака бойових побратимів. Вони помирили з розплющеними очима, а запах крові й пороху на віки вічні запам'ятали гени тих, що ще залишалися на Цьо-

му світі – і за себе, і за тих, що вже на Тому, якщо Той існує...

Чи, може, і на Ньому, Та-ам, законом є не мир, а меч, оте сотні раз повторюване і справджене: «упоєніє в бою і бездни мрачної на краю», інстинктивно-інтуїтивне бажання Танатоса через Ерос та Еросу через Танатос, бажання, що мають на Цьому світі сильних світу Цього все, потрапити на Той світ і при потребі повернутися назад, додому, як у лоно матері за принципом «мамо! Народи мене назад».

* * *

Вечорами партизани купались у Бузі, тихо й «переживательно» співали про кохання, космос, Батьківщину, швидкопроминальну молодість.

Із патріотичних міркувань товариство зразу не підтримувало російськомовних пісень Другої світової на кшталт «Тьомная ночь, только пулі свістят по степі», «Бйотса в теснай печурке агонь», «Ех, дорогі, пиль да туман...», які загалом націоналістично налаштованому Андрієві подобалося сердечно і неголосно співати, але після перших смертей, шоків співали все, що справжнє, органічне, за що (це відчувала кров) плачено кров'ю.

Тим смішнішою здавалася, непотрібнішою розмаїта претензійно модерна, постмодерна, формалістична мертворожденна хренотень, ві-

рус якої так нав'язливо закидали у слов'янську поезію колонізатори-американці та аптекарі-«європейці», свідомо, підсвідомо і надсвідомо прагнучи вбити наші оптимістичні міфи (казки) та песимістичні (але здорові) міфи-легенди, маючи нас за аборигенів, а себе за конкістадорів. І лише поодинокі сторожі генетичного коду – національні поети – відважилися кинути виклик цьому Молохо-Монстрові, залишаючись незрозумілими диваками навіть для зрадливих сучасників, які наввипередки полопотіли за грантами до нових господарів.

Гранти стали гранатами...

Українців колабораціоністами не здивуєш, героями також... Аристократії – нема.

Державної злості – не вистачає, державної злості...

* * *

Після тижневої адаптації у прибузькому лісовому партизанському таборі Наюк розписався, навіть назву майбутньої книжки придумав, коли стояв на варті табору вночі, під падаючими зорями, біля Бугу – «Боліди». Болід (за енциклопедією) – великий вогненно-яскравий метеор, який має ядро, голову, хвіст. Політ боліда нагадує грім, а закінчується падінням на землю ме-

теорита. Оці дуже яскраві метеоритні потоки і називаються болідами.

Щось було у цих болідах і від болю, і від Світла, і від космосу, і від Землі, словом, романтичне, наюківське, адже поза романтикою, а ще магічним реалізмом Андрій взагалі не бачив літератури.

Першим у новій книжці був такий вірш:

Йду сучасним життям і поеми міняю на пиво. Непрожиті слова відпускаю, як з клітки птиць. У неволі красивій здавались вони щасливими, А тепер, як і я, не знають куди іти.

Он Шевченко і Ленін в одній кам'яній фігурі... І нові українці без фільтру, без фільтру знов. Час – художник, художник іклом по шкурі, Наче кров'ю по дзеркалі – аж закипається кров.

Впала зірка на стежку останню, Немов обірваний гудзик. Загадаєш бажання, – А нафіг воно мені... Мабуть, став я світлішим: До мене тягнуться друзі... Може, став я собою на білім чорнім коні.

Батьківщина красива, Неначе підробна красива. Хтілось плакати й жити, Любити – як хліб свіча. На вітрах перемін, романтичних, Мов чорна грива, У орлиних чи риб'ячих, Чи неземних очах.

І солоним червоним чорнилом Писати останню пісню, Щоби вічності води точили каміння слів. Після того усього порожньо стане й

прісно І у ліжку, й у морі, і на усій землі. Чорні квіти на кручах жовтіють, Бо хочуть жити – Над тремтливим проваллям, Пронизливим криком шпал. Впала зірка у море останнім зернятком жита, Наче маска Всевишнього у карнавал.

У ньому не було війни. Він не претендував стати народною піснею. Просто фіксував той охудоженний стан свідомості, який не залежав від зовнішнього світу і не піддавався трансформації.

Через якийсь час до табору прибився глухонімиий Женья із ближнього прибузького села – красивий, кучеряво-золотоволосий (природа завжди прагне компенсувати те, що десь не додала) чоловік.

Андрій запропонував йому жити у себе, бо глухонімиий був ідеальним співмешканцем: не нав'язувався із розмовами, взагалі «не грузив» його, коли хотілося самотини, щоби зосередитися і писати. Що більше – Женья був хазяйновитим чоловіком: наносив якоїсь антикомариної трави у землянку, зробив непромокну стріху, і взагалі сама землянка після його рук стала невидимою у лісі, теплою, затишною. Поважаючи писання Андрія, він беріг його спокій від настирливих цікавців, словом, став для письменника-воїна охоронцем, своєрідним ординарцем, якого той поважно полюбив.

Лісова ж червнева природа на берегах Бугу болісно дисгармоніювала зі смертю-війною, війною-смертю, як було і тоді, у червні 1941-го, коли з одного берега Бугу прийшла Велика Вітчизняна у день найвищого сонцестояння. Від власного соку аж пищала трава.

На червень здебільшого випадають і Зелени свята (Трійця), якими наші далекі предки-язичники «віншували буйне пробудження природи» (як писав у своїй чудовій книзі «Вінець» Вадим Скуратівський), глибоко шануючи її красу і неповторність, яку навіть церковно-єзуїтське «християнство не могло знівелювати» (не плутати з корінним Христосово-поетичним християнством, що, як і все живе, народилося з кров'ю, із відрізанням чи відкушуванням пуповини).

Але найпоетичнішим сьогочасним святом були Русалії – Русальчин великдень, або Невська неділя – у перший четвер після Трійці.

Тонкостанні, із розпущеним волоссям русалки й мавки – дівчата, які померли на Зелену неділю, а також небіжчиці, яких не встигли охрестити, незаконно народжені та утоплениці.

У четвер – день, коли поминають самогубців, русалки виходили з води і святкували свій «русалій великдень». Ображені долею, – як пише Скуратівський, – русалки-лоскотавки намага-

лися залоскотати кожного, хто потрапляв їм до рук, особливо дітей... молодь.

Частина молоді табору вірила в це і боялася не живих реальних ворогів із різних боків, а русалок, мавок, нявок – усіх цих духів лісів, поліських озер і самого Бугу. Тому на Русалії (Мертвецький великдень) ніхто з колишніх пластунів не хотів іти на чергування у ліс, покидати табір.

Тут, у цьому буйному царстві прибузької поліської природи, навіть сам генерал Осип Овксентійович Дмитрук почав вірити у те, що у цих місцях Щось є нетутешнє, оте давно спостережене нашими предками, описане Купріним у «Олєсі», Лесею Українкою в «Лісовій пісні», Гоголем... переказане нашими прабабами, прадідами.

Особливо присутність потойбічних природних сил відчувалася саме зараз, у червні, коли пташки висиджували пташенят, а духи лісу, річок, озер провадили невидиму війну зі злими людьми. Табірний священник отець Захарій виголошував із цього приводу цілу проповідь, щоб якось заспокоїти людей, але рідновірівська молодь його не слухала, а дехто з комп'ютерних програмістів пробував вичислити русалок сучасними технічними приладами.

В Україні загалом, як і в усьому так званому цивілізаційному світі (у первісних племенах Океанії, Австралії, Південної Америки), була

природна тиша і тисячоліттями шліфований стиль буття, росла смертельна тривога, оголена, пронизлива, непринизлива печаль-тоска за чимось нетутешнім.

Навіть рослини, тварини і діти відчували це і підсвідомо цікавилися смертю, як провідницею до Бога через біль. Болю боялися. Болю не хотіли. Дехто так довго і трепетно боявся болю, що... аж полюбив його, ставши мазохістом. А природа, що, як відомо, не терпить порожнечі, зразу ж запропонувала кожному мазохісту садиста. І вічно пульсуюча всесвітня гармонія в одній, окремо взятій системі координат восторжествувала, як завжди.

Одні війну пов'язували із глобальним потеплінням, інші – з вичерпністю природних енергетичних ресурсів: нафти, газу, кам'яного вугілля, ще інші – з повним падінням моралі, зі Содомом та Гоморрою.

– Це де ж у нормальній державі бачено, що президент зі своїми дітками іде на багатолюдний Майдан цілий вечір слухати бляння голубого підараста Елтона Джона, який, бачите, приїхав зі своєю дружиною – молодим чоловіком, – обурювалась перед сестрами на дні народження Рогніди Федорівни Софія Ананіївна Зябрицька.

Сестри – Мідія Теофілівна, Софія Теофілівна – кивали головами і наминали «шубу», запиваючи домашнім вином.

Чоловіки – дядько Іван і дядько Степан – курили, покашлювали. Мовчали.

Дядька Степана світовий мандраж ніби зовсім не зачіпав, його більше цікавили власний ставочок із рибкою, дві акуратно пешені свинки, чепурні теплички, самогонний апарат для фірмової «калганівки-васюківки», а найбільше – ліс – царство грибів, ягід, трав, серед яких той же калган. Єдине, чого дядько Стьопа не визнавав – так це полювання. Може, тому, що занадто любив тварин, а особливо свого собачку – Фокса, а може, тому, що просто не любив убивати. Як старий жрець береже, незважаючи на жадні суспільні та природні катаклізми і стреси, священний вогонь і ритуали предків, так дядько Стьопа беріг тисячолітній уклад життя господаря-поліщука, піч якого була більша за хату, а хата була мікромоделлю внутрішнього й зовнішнього всесвітів – ніби їх райським плодом.

Чоловік Рогніди Теофілівни – Іван Трофимович дуже побивався, що тепер, коли почалася війна, нікому не потрібен його винахід – творча справа усього його життя: плуг-вітрильник. Наскільки легким і веселим був дядько Степан, настільки легким і понурим – Іван Трофимович, над яким «Степаша» по-доброму підсміювався.

Софія Ананіївна ж зі своєю невгасимою організаційною енергією наразі нервувала й не знала, що робити: у партизани їй іти не хотіло-

ся, а поза війною ставало щораз менше й менше енергетично місткого життя, тому тітка лихо-манно шукала нову свою нішу в ньому, втративши контакти з монівцями та з племінником Борисом Бриком, телефон якого мовчав,... і він сам вісточок не подавав.

Тітки Міда і Рогніда свій стиль життя поки що не змінили, тільки непоказно переживали: перша за свого мобілізованого зятя, друга – за старшого сина, який пішов добровольцем.

Але що бурхливіше розгорялося вогнище війни, то менше про неї намагалися говорити, адже політична демагогія так уже набридла людям перед війною – як гірка редька, що мудрі люди воліли або мовчати, або ж стріляти. Матері, від кого синів і дочок забиравала війна, глибоко плакали, батьки курили, хмурніли...

* * *

Андрієві Наюку ж одна молода партизанка, з якою він випив домашнього золотого вина, з помітними хвильками внутрішньої боротьби, хвилювання на лиці, заявила:

– Давно не хотіла тобі казати, але ти знаєш, що... Тоня Хомич вагітна...

– Ні, не знаю, – відповів Андрій, у самому тоні голосу вловлюючи корінний підтекст.

– А знаєш від кого?..

– Якщо не знаю, що вагітна, то звідки мені знати від кого? – спробував перевести на жарти Наюк.

– А здогадайся із... трьох разів.

У Андрія щось засмоктало у сонячному сплетінні. Він промовчав, чомусь задерши голову до неба.

– А, може, вже й народила, – сумливо додала молода партизанка.

Андрій скоренько відрахував у пам'яті дев'ять місяців назад – і кров його здригнулася.

– Усе ясно, – чи до співрозмовниці, чи до себе сказав поет, встав, залишивши недопитим рубінове вино, пішов, пішов...

Чесно кажучи, якийсь шосте, сьоме чи тринадцяте відчуття-почуття посилало імпульси до його мозку про щось таке, тим більше, що Тоня давно не телефонувала йому, якось тривожно, забуто, ображено не телефонувала.

Непомітно для самого себе Наюк забрів далеко-далеко в ліс, ліг на траву і кожною клітинкою свого ества пережив те, що сталося: через його посередництво початок нового Всесвіту.

Попросив дозволу у командування покинути табір, телефонував уже з міста Тоні – абонент був «поза зоною»... Просив зв'язатися із нею спільних старих друзів – наразі безуспішно...

Жагуча й темна історія вулканно прокидалася.

Тим часом напруга світової війни також продовжувала рости: частішали обстрільні нальоти авіації.

Над територією України, у небі України частішали повітряні бої між силами, які воювали: натовцями та росіянами, китайцями. Інколи в небі з'являлися й українські соколи, поміж якими Андрій угадував і літак свого друга – знову військового пілота Бориса Брика.

Так і не приставши поки що до жодної із агресивних сил, українці воювали з усім світом і самі зі собою, будучи ментально розділеними. Отож тут, на найкращих у світі чорноземах, почалася війна всіх і вся проти вся, всіх, усього...

Наюкова ж душа, яка переживала драму несподіваного батьківства, сильно й тужливо захотіла погойдатись на хвилях солоних, поетичних. Тіло прагнуло стати душею. Народжувався вірш:

Не встигала вода побіліти від другого снігу – І текла вдалину, наче дівка чесала косу. Я ж у гніздах лелечих дерева садив І про тебе писав найбільшу у світі книгу Під вовків завивання й гадання старих зозуль.

Слухав серце і рейки: По них стугоніла ера – Те тремтливе провалля Із запахом блуду й трав. На вишневому сивому цвіті писав – Коли не було паперу, Наче тіло рідне твоє своєю душею брав.

*В час великої смуги ми в нашій раю єдині. Ко-
стюмований світ наш Масками пастки крив.*

*Що ще треба й навіщо Першій останній
людині, Яку я уперше, наче востаннє, любив?
Заборонений танець земля танцювала в сині.
Чорновинна тоска нас тягнула на дно жаги. В
дорогому готелі пахло свічками й сіном... Не
встигала сльоза порвати свої круги.*

Така-ось вийшла в Андрія розгульна, майже
юродива печаль за... печалю світло-зоряною і
чистою... Де й поділася його вроджена селянська
скупість на слова, ціна яких, як і ціна людського
життя, упала, як той болід.

Пішов у Буг купатися. Божевільні язичеські
боги цієї ночі ніби танцювали на воді дивний,
давно забутий танець перевтілень... метаморфоз.

Некнижна Андрієва сутність приємно, ор-
газмно згадувала всі свої попередні стани, пе-
реживала і воскресала, воскресала і помирала
знову – так по-буддистськи, по-християнськи,
по-язичеськи, по-нашому, по-людськи, по-все-
світньому...

І війна, яка тривала всередині Андрія, була не
менш усесвітньою, ніж ця, зовнішня, Нова світо-
ва, яка за своєю абсурдністю нагадувала релігій-
ну, за технічними засобами – також...

Нарешті людство підійшло до тієї стадії свого
існування, коли магія і технічний прогрес пара-

доксально зійшлися – і стало важко диференціювати діла відьми, чорта, характерника від діянь секретних лабораторій, які вже навчилися читати людські думки і впливати на них на віддалі.

Світ, який виник зі Світла, знову ставав пронизаним інформацією, болісно-божественним Світлом. І ця Нова світова війна мудрими серцями відчувалася як остання у такій формі існування матерії на планеті Земля, де шрами на душі зашивають струнами, де спати хочуть не лише тіла, але й душі, у яких темно, як у венах, як у дулах автоматів... де матюки ще сприймають як сакральні слова, де найцікавіша істота – повсталий ангел, а найнещасніші – сиротливе чортенятко, сліпий нічийний собака...

Де досліджують приморські гори – як застигли лави погаслих сотні мільйонів років тому вулканів, після них – динозаврів, скелети яких знаходимо, ліпимо до купи кістки, уявляючи, як, може, так через мільйончик-другий років якась нова форма відкопуватиме наші кості, вивчатиме, дивуватиметься, як поступово (від динозаврів до людини і щурів) дрібніли, хитрішали земні, органічні так звані розумні люди аж до трупних хробаків... Хоча, можливо, не через мільйон років, можливо, швидше, значно швидше...

Із останніх новин у партизанському таборі під Бугом зачепили увагу декілька: перша – перегляд по телевізору виступу російського президента, який різко «гнав на Америку», президента держави, що, на відміну від України, зосталася після розпаду Союзу ядерною і з якою змушені були рахуватися сусіди по планеті, тоді як Україну як державу мали за ніщо..., що «в отлічіє от нас применяла ядерное оружїє к мїрному населенїю, травїла газамї маленькую страну, сбросїв на неїю больше бомб, чем за всю Вторую мїравую, і питається ещїо нас учїть демократїї».

Ще Андрїєві під час перегляду фїльму по спїльному табїрному телевізору терпко сподобалася юна (рокїв чотирнадцяти), струнка і дзвїнка, мов дика лань, із нїжками, шийкою, голївкою балерини й очима богинї кохання дївчина. Звивисте й легке, як морська трава, темно-каштанове волосся доповнювало ідеально-гармонїйний силует, саме такий, таємно вимрїяний Андрїєм для своєї Музи. Він із трудом відривав погляд від мавчиного стану дївчини, навїть не будуючи реальних планїв знайомства із нею, адже мусив відшукати Тоню з дитиною... Красиву ж, як зброя, нїмфетку випадково зустрїчав ще і ще – і не мїг намилуватися її зовнїшньою красою, нїчого не знаючи про її свїт внутрїшній... та й не бажаючи поки що знати...

Тим часом Андрій Наюк одержав із Англії листа, в якому серйозне видавництво пропонувало перекласти його «Розірваний горизонт» англійською мовою. Тут ще були умови контракту, зразок перекладу кількох віршів, контактні телефони. Усе приємно здивувало поета, навіть трохи насторожило, тому він зв'язався зі своїм знайомим солідним вітчизняним видавцем, проконсультувався і, переконаний, що його «не надувають», а навпаки ошчасливають, несподівано запропонувавши вихід на світовий рівень, на що Андрій, як і кожен поет, таємно без надії сподівався. А тут несподіваний подарунок долі: світового класу видавництво, яке друкувало і лауреатів Нобеля, виловило на книжковому ринку Андріїв «Розірваний горизонт» і зацікавилось ним, незважаючи на такий непевний вибуховий стан світу, а може, і Всесвіту, у якому, як запевняють астрологи, біля нас, біля Сонця, народжується наднова зоря у чорній дірі космічної свідомості.

Андрій дав «дозвіл» на переклад своєї книжки віршів, а сам пішов до генерала Дмитрука і попросився в формований у таборі розвідзагін, який займався і контррозвідкою, і зв'язками з місцевим населенням, яке останнім часом щораз активніше підтримувало партизанів

грибами, медом, ягодами, салом... Саме серед населення партизанська розвідка завела своїх агентів, вивчаючи досвід дій партизанських загонів у період Другої світової.

У такий час Наюк привів до табору тітку Бориса Брика Софію Ананіївну Зябрицьку, яка з притаманною лише їй нерозтраченою енергією кинулася організовувати все, що було неорганізоване, закручувати у банки все, що ще можна було закрити, долучивши до заготівлі і своїх двоюрідних сестер – Мідію та Рогніду Теофілівних, бо їхню рідну сестру Софію Теофілівну реальне життя майже не цікавило: вона весь свій час віддавала Московській православної церкві, ревно молячись, дотримуючись постів, при першій-ліпшій нагоді паломництвуючи по «святих місцях» і тягаючи із собою туди ж онуків.

Ще Софія Ананіївна за сумісництвом була в таборі перекладачем із англійської та німецької, коли ловили диверсантів або ж пілотів збитих у небі України літаків.

Ждали з усіх боків танків, піхоти, артилерії...

Чоловіки-партизани почали ходити на полювання, адже тут, на околиці Чорнобильської зони, користаючись малолюддям, розвелось море коз, кабанів, зайців, бобрів, навіть куріпок, фазанів, вовків...

У Андрієві Наюку первісний чоловічий інстинкт мисливця яро боровся із поетичним

серцем, яке не дозволяло його власникові убивати й ображати тваринок, на все життя запам'ятавши очі розстріляної на льоту ворони, яка конала на Андрієвих руках... Тому він намагався не ходити на полювання, хоча кров, азартна кров, угадувала оце суто чоловіче задоволення від процесу... від лісу, від мисливського чоловічого братства з уживанням горіляси, з порохом зі ствола улюбленої двостволки, з емоційно-волохатою, шкіряною нелогічною мовою про все, про трофеї, необов'язковою, чадною, дитячою... Урешті, Наюк привчився ходити на полювання із холостими патронами, обманувши таким чином і себе, і природу, і товаришів-мисливців...

Інакше з людьми – ворогами, що лізли на Українську землю... Тут – або вони тебе, або ти їх...

Що ж до теми природи і людей, то Андрій ще з дитинства відчував більшу жалість до котів, псиків, птахів, квітів, дерев, ніж до людей. А оце недавно, коли, несподівано застудившись на протягах, у нього на руках помер давній друг – папуга Пундик, зайвий раз відчув це.

Така-от була невмолима ясність правди серця, у якому ще народжувалися казки, дрімала первісна могуть, яке ще здатне було любити і ненавидіти, пестити і битися, ніжитися і ножитися... словом, повноцінно жити, пульсувати.

Звикнувши до ризикованого, постійного на межі смерті-життя табірному ритму, відлежав-

ши після поранення у ліве плече у шпитальній землянці, де, до речі, однією із сестер милосердя була дивовижно струнка дівчина з очима дорослої пані, Наюк написав ще два вірші – про все, що і як відчував світ, який, немов стрункий струм, немов світло юного Місяця, просотувався крізь нього, породжуючи пінисті припливи і відпливи його пізньовесняної чи ранньолітньої крові:

Така глибінь – за що мені вчепитися? А дні – немов зарубки на веслі. Наш рай нам знову треба боронити, Бо там сади такі, як у селі.

Крізь тишу чути, як зоря потріскує, Чи плаче, як не складена судьба, Яку міняєш інколи ти різко так, Мов клятви на тиранових гробах.

Мені б себе минулого-минулого... Де все було чесніше і простіш. Колиска... цвинтар – Хрестики і нулики, Свята любов, не вписана у вірш.

Її тепер не вимиєш горілкою. Кохання, діти... – все, що в мене є. Життя шумить то колесом, то білкою, Таке близьке, інтимне, нічиє.

Обличчя в росах, мокрий голос пристані, Тремтливий Місяць у важкій воді. Немає часу і немає відстані. І ми з тобою вічно молоді.

Прожитий день – народження галактики. Прожито ніч – немов прожито все. Любов і смерть не діляться на клаптики... Така глибінь, що дно – найвищий сенс.

Така вода – як світло древніх вулиць. Вітри у церкві... Аж скриплять свічки. Ми досягли свободи і забули На шкірах верб, на венах у ріки.

Із неба кров – немов луна сльозини. З очей дими засніжені – і край. Коли прожив життя до половини, Душевне тіло, на душі – кора.

Хвороба зір і зоряна хвороба Лікуються ко- сою на косі, Яка сяйне – й таке тобі поробить, Що не врятує й прірва голосінь.

А вже тоді кому мені напитися?.. Безлюдні люде. Нас ніхто не чув. А батьківщина щира і немита Міняє хрест крилатий на свічу.

А в світі те правдешнє, Що гониме. Краси- вих мавок – хоч сиди і плач... Лише одна з най- ближчими очима Взяла за серце, в долю повела.

Така уся, як світу світле свято, Що втра- тив я раніше, ніж знайшов... У древній сум Із Древа розпочатий, Пішов, як струм, Кудись навік пішов...

СУД І ЗАСЛАННЯ МОН

Знесилені голодом і підвальним (андеграун- довим) холодом дванадцять старшокласників Круківської школи, як дванадцять апостолів, по- стали перед обласним радянським військовим трибуналом, який судив їх «за измену Родине» за статтею 54 1а.

У квітні 1951 року перший секретар Волинського обкому партії рапортував у свій ЦК: «Органи МДБ Волинської області викрили й арештували активну антирадянську націоналістичну молодіжну організацію у кількості 12 чоловік у містечку Крукові, названу МОН (молодіжна організація націоналістів). Усі учасники організації були учнями старших класів Круківської середньої школи, організатором і керівником серед яких був учень 10 класу Кардаш Віктор Семенович 1934 року народження, з селян-середняків, член ВЛКСМ. Учасники організації МОН систематично влаштовували зборища, де читали націоналістичну літературу, писали антирадянські вірші та листівки, які розповсюджували серед населення м. Крукова. На одному зі своїх зборищ дали клятву проведення активної боротьби проти радянської влади. У день 1 травня мали намір розкидати антирадянські вірші та листівки і вивісити націоналістичний прапор над будинком райвиконкому. Під час арешту в кожного учасника МОН була вилучена націоналістична література і вірші антирадянського змісту. Крім того, було вилучено 2 гвинтівки, автомат і 1500 штук патронів».

...Хоча на суді, який відбувся із брутальним порушенням прав людини і громадянина, про зброю не йшлося. Її придумано, щоби виправда-

ти жорстокий вирок: двадцять п'ять років ув'язнення.

– За що?.. За що дитину забрали?! – плакала мати Гліба Гаруна до капітана-емгебіста з Круківського райвідділу.

– За дело. Відішь, мене за тваєво сина орден далі, – гордо відповів той, похукуючи на шматок металу, виміняний за скалічені долі, поліруючи його суконним рукавом.

* * *

...Вигнали зі школи парторга Свічка і декількох учителів, наприклад, Дідича, який любив читати учням заборонену тоді «Страшну помсту» Гоголя. Покінчив життя самогубством Войцеховський...

Після суду свідкам, серед яких була Майя Криницька, тепер «законна коханка» капітана Євгена Артишока, заплатили по 30... саме так – по 30 – сріблястих рублів «за роботу», а засуджених порозсилали, порозкидали по різних таборах СРСР, де їх тримали разом із кримінальною шпаною, годуючи, як скотину, за найменшу провину кидаючи в карцер, тюрму в тюрмі – ізолятор.

Гліб Гарун потрапив у режимний табір Кірово-
ської області разом із Мелетієм Іщуком.

Табір складався з дев'яти бараків по дві тисячі
душ... Сто вмирає – ще сотню знову везуть: тіло
до тіла – як риба в бляшанці, щоби не задубіти
на морозі...

Заготовляли ліс...

Дванадцять кілометрів ходили пішки на ро-
боту...

Ішли строем...

Крок вліво – крок вправо – «разговорчікі»...

Крок зі строю – розстріл...

Працювали по пояс у снігах...

Обледенілі коліна...

Намерзли снігом-льодом кріплення-ланцю-
ги на сосни...

...Кому таке життя зовсім набридло – роздя-
галися до пояса: така була «лагерна евтаназія»...

Улітку на табірних роботах – хмарно-кривава
мошкара...

...Нари в бараках – півметра завширшки...
Людей – повно... блощиць, яких інколи посипа-
ли дустом, – аж кишить...

Виживали, захищаючись від такого життя:
хто матюком, хто піснею, хто молитвою.

Різні, щоправда, були матюки, різні пісні, різ-
ні молитви.

Українці матюкалися м'яко – лаялися: «А щоб тебе... чорти взяли!..»

Комусь молитву замінювали вірші...

Хтось співав голосніше, хтось лише мугикав...

Хтось – пісні народні... А хтось і сам складав.

Годували тих, хто виконував норму, кашею і чорним хлібом, інколи давали тюльку.

Придумували за кожної нагоди маленькі колективні святі свята, де представники різних національностей імперії СРСР об'єднувалися, єдналися – і відчували себе просто людьми, які прагнули ласки, тепла, щирої усмішки і душевноочищальної сльозини, яка мала форму тієї ж усмішки.

Із волинськими хлопцями в таборах працювали і євреї, національний дух яких монівці знали ще зі свого містечка до війни: пам'ятали червоноцегляну школу із зіркою Давида і Торою у ній, постановки єврейського театру – Бейгеля.

...Тут був редактор республіканської газети «Правда України» Данішевський, над ним на нарах – Трутман з Одеси, старший підсобник, слабкий здоров'ям, у коричневому пальтішку, автор пісні «Тьомная ночь, только пулі свістят па степі...» Агатов.

Табірна природа трохи нагадувала монівцям поліські береги Бугу: тут народжувалися, росли, плодоносили і вмирали карликові берези, ломикамінь, ялини, модрини, ялиці, сосни, дуби, в'язи, горіхи... лосі, косулі, бурі ведмеді, соболі, білки, зайці, глухарі, шишкарі, чижі... комарі та інші кровососні комахи. Серед корінних жителів – ханти, мансі, ненці, нганасани, енці, татари, якути, тофалари (карагаси), ітельмени, кети, ескімоси...

У такому світі минала юність волинських патріотів-романтиків, яким хотілося Додому, у корінно-крилатий час і простір Їхньої України.

НЕОЛІТ

Горе війни, як завжди, розлучало, об'єднуючи, як при відрізання пуповини, яка єднає дитину з матір'ю, любов між якими не минає, не слабне.

Тобто війна, як і відстань для любові: слабку – вбиває, сильну – зміцнює, розпалює.

...Тому, наприклад, збитий над Бугом у ще радянському літаку Борис Брик, давно не одержував вісточок від своєї дружини з Америки. Писала йому лише молодша донька Люся, що живуть вони в «котеджі дяді, що часто разом їздять на біч – купатися в морі», що вона «скучила за татом»...

Витерши сиву чоловічу сльозу, Борис разом зі сльозою стирив із серця ще теплу пам'ять про дружину... і широко побажав щастя своїм донькам. Молодша обіцяла «приїхати, коли підросе», а старша мовчала, якогось «молодого іспанця полюбила»(писала батькові Люся).

Брикові було погано на душі.

Бився у небі відчайдушно, мов залізо гриз, доки оце вчора не зустрівся із п'ятьма російськими «ястребками». Збив трьох – і почав падати... з парашутом приземлився на лісовій галявині, де його швидко знайшла група партизанів Наюкового табору, на чолі з Андрієм.

– Боря! Дорогий! Як же ти без мене?.. – обійняв друга поет, допомагаючи тягнути парашут, який «згодиться в хазяйстві». – Ну ти й молодець! Ну ти дав їм! Аж трьох збив! Ми боялися, що на табір наш упадуть... пронесло... Один у Буг заорав.

– А льотчики де?

– Їх наші хлопці шукають. Знайдуть... Крім того камікадзе, що булькнув у Буг... не вискакував із парашутом чогось. Та хрен з ним, – широко радів зустрічі зі старим другом Андрій.

Борис був радий не менше, але в такому стані виражав свої емоції стриманіше, шокований, нервово і фізично виснажений.

– Ти як? Здоровий? – запитав Андрій.

– Здоровий... уже... був трохи, – хотів сказати про поранення, але передумав, Наюк.

– А вірші пишуться?

– Ага! Прочитаю. Ходімо, – поплескав Брика по спині.

* * *

Табір зустрів нашого авіатора поважно. Відпоїли калганівкою. Відпочили в Бузі. Із партизанками юними на запашних галявинах нічних, можливо, повалювся... і, сходивши на кілька завдань «на допомогу прикордонникам» та на «полювання за літаками й гелікоптерами», знову захотів у небо.

– Хіба тобі тут зле воювати? – запитував Бориса Андрій.

– Чому зле? Бачиш, поправився. О! – поплескав себе по ще доволі підтягнутому животу.

– Що далі в ліс – то грубші партизани! – підтримав друга Наюк. – Я тебе розумію зі своєї піднебесної...

– А може, ми те, у себе в загоні тебе льотчиком залишимо? У нас же є цілісінький гелікоптер російський, наші хлопці ухитрилися взяти з пілотом.

– Я на стрекозах не літаю...

– Ти ж у нас сокіл... А знаєш, той чоловік, про якого ти розповідав, що чоловіка вбив... ну коли

ти у тітки гостював... ти його відпустив, хоча міг ментам здати...

– А, Мар'ян?..

– Так, він у нас тут у таборі воював. Герой України!

– А бачиш, я відчув, значить, у ньому щось... у цьому гобліні.

У душу один одному друзі не лізли, хоча з добрим гумором розповіли один одному найболючіше, найінтимніше, аж обом стало на душі легше, адже страшно не кров, а запечена чоловіча сльоза. І Брик подався до своєї льотної частини, а Наюк наразі зостався у таборі.

* * *

Повертало на осінь. Гіркувато-медоносна рослина – верес – запишніла на землі торф'яників, піщаних пагорбів і соснових борів (за В. Скуратівським) буйними рожево-бузковими суцвіттями. На землі з'явилися перші сумно-золоті листки. Бабине літо поволі ставало осінню. На городах зоставалася загалом жіноча робота. У вирій починали відлітати птахи, і журавлиний ключ у поліському небі наводив на поетичне серце Андрія таку нетутешню печальну тривогу, що жодні літаки у цьому ж небі не могли сполохати її, хоча і ті, і ті летіли хрестами.

Журавлиний ключ відмикав райсько-пекельні, часом приспані поетичні душі, як-ось сталося зі Світланою Лозко, що її послав Американський центр для польових досліджень на територію України – як основний полігон ведення бойових дій. І... зосталася тут, на своїй Батьківщині, здавши найсекретнішу інформацію про читання думок на віддалі і вплив на думки ворога (чи друга) українським спецслужбам.

Першим про вчинок Світлани Лозко дізнався випадково від генерала Дмитрука, який за гранчаком калганівки довірливо повідомив Андрієві про «важного перелітника назустріч нашим журавлям» з Америки, який привіз секретні психофізичні технології з лабораторії ЦРУ.

– А хто ж він такий? – запитав Наюк, серце якого здогадливо тьохнуло.

– Кажуть, наша, українка, що колись золотих рибок досліджувала, а потім у Штати виїхала, тепер ось...

– І як же її янки відпустили?..

– Довіряли, мабуть...

– Довіряли і не перевіряли...

– Вона, казав мій брат, якесь нобелівське відкриття в Америці зробила...

– Да, – паузно видихнув Андрій, запропонувавши тост «за нашу патріотку», – а журавлі та осінь... може, кохання ще... зробили свою справу...

Незабаром НАТОвських і російських літаків у небі України поменшало... вони зникли зовсім.

Україна оголосила себе знову ядерною державою.

Поле воєнних дій переміщувалось на близький мусульманський світ.

Партизани занудьгували.

Андрій зв'язався із Борисом через зашифровану записку (мобільниками і надалі партизанам користуватися було заборонено) і повідомив йому про присутність Світлани поруч, на що Борис не відреагував ніяк. А ще раніше, у таборі, казав Андрієві, що «кто любіл, уж тот любить не может, кто сторел, таво не подожжьошь». Ще говорив про сублімацію кохання у війну, де старий Фройд відпочиває.

Зважаючи на війну, глобальне потепління, експерти пророкували людству жити-бути десь до 2060 року, мовляв останні 12 тисяч років були найстабільніші для екосистеми Землі та розвитку людської цивілізації.

Коли ж вороги та українці почали у воєнних цілях застосовувати супернову психофізичну зброю, паралізуючи командування цілих армій так, що у генералів, як у попів і вчителів, робилися мертвими очі, в останньому вечірньому небі України з'явилося два Сонця і два Місяці одночасно. Уся техніка раптово «вирубилася».

Комп'ютери збилися з толку.

Лише поліські природні вроджені відьми і характерники не втратили своєї сили, а ніби додали у ній за рахунок втрати конкурента – відьмацтва й характерництва технократичного.

Паралельно зі з'явою на небі двох Сонць і двох Місяців люди щораз частіше і правдивіше бачили в різних місцях дивних істот, які забирали з собою землян, загадково усміхаючись... Якимось чином учора зникли Софія Ананіївна Зябрицька та Андрій Наюк, а в Бузі знайшли мертвим Бориса Брика.

У житті планети настала інша ера – Постнеоліт.

Буг пам'ятає Бога. Буг пам'ятає Все. Усе рухається по Його колах, які родяться від падіння чи то сльози, чи то зорі.

2007 р.

Ігор Павлюк

ЗМІСТ

<i>Частина перша</i>	4
Крик солоного сонця	4
Знайомство зі Золотою Рибкою	10
Атмосфера в поліському містечку	12
Із буття золотої рибки	24
МОН	39
Житіє сучасного пііта	53
Із забуття Золотої Рибки	70
Мон-2	96
<i>Частина друга</i>	116
Сансара	116
Ворожіння Золотої Рибки по книзі перемін	129
Смута... Руїна... Тромб	132
МОН-3	153
Світлана. «Гамерика»	162
МОН-4	191
Андеграунд	204
МОН-5	216
<i>Частина третя</i>	224
Неприкаяність	224
Гріхи творчості	241
МОН у льохах НКВС	266
Вовче сонце	276
Сезон громів. Нова партизанщина	289
Суд і заслання МОН	315
Неоліт	320

Літературно-художнє видання

ПАВЛЮК Ігор

БУГ

Роман

Редактор *Леся Дячишин*
Художній редактор *Ігор Штурма*
Коректор *Ольга Тростянчин*

Формат 70×100 ¹/₃₂. Ум. друк. арк. 13, 28.
Обл.-вид. арк. 10,84. Тираж 1000 пр.
Зам. № 30/01т

Державне підприємство
“Всеукраїнське спеціалізоване видавництво “Світ”
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4826 від 31.12.2014 р.
www.svit.gov.ua
e-mail: office@svit.gov.ua

Друк СПД Торба М. М.
81135, Львівська обл., Пустомитівський р-н,
с. Зубра, вул. Богдана Хмельницького, 23а